EMMA LIIV

PAINAJA

NOVELLID

KIRJASTUS „OLION"
TALLINNAS

EMMA LIIV

PAINAJA

NOVELLID

KIRJASTUS OLION
TALLINN, 1939

Korrektuuri lugenud P. Tambet. / Trükitud kodumaa haavapaberile

„Edu“ trükikoda Vene 16 Tallinnas, 1939

Painaja

PAINAJA

„SILVI, kas sa tead, kas isa on kodu?"

Väike sinilillelises kleidis tütarlaps tõstab näo raamatult ja vaatab söögitoa poole, kus vanem õde punases savikausis puulusikaga võid keerutab. Väike jonn kostab tumedast lapsehäälest. Pisut pikk kaame suu lõikab vildaku joone — küll ta juba teab, mida ta sellega ütelda tahab. Ja kui õde jätab tänagi vastuse võlgu, nagu sageli varemgi, näib see küsijale ükskõik olevat. Ta oskab oma küsimusele ise paremini vastata. Aga ta pärib ikka ja ikka jälle, täna, homme ja nädal hiljem — tikub ühe ja sama küsimusega õe ette, pikk kaame lapsesuu kõnnib sellega ringi, nagu prokurör mustas talaaris kinnistab korduvalt punasele kalevile kaebealuse süü. See küsimus kõneleb: „Isa istub jälle tolle sulusilmse kuduja juures." Väike vimmas selg turtsub sõnadele kassiküüru.

Kümneaastaseks võiks pidada seda kääbuspihta, kuid kitsas kollane nägu pruunide mongo-

lisilmadega näib mõne aasta võrra vanem kui kidur keha. Eliine ongi tõepoolest vanem, mõne kuu pärast saab ta kolmeteistkümneaastaseks. Jah, väike on ta kogult, see on olnud ta alatine südamevalu. Tume juuksetutike ripneb kaelal nagu hiiresaba. Asjata on olnud selle man kadunud ema vaev. Nagu väike ahvike küürutab Eliine raamatu taga. Võib-olla sellest ongi jäänud see kehake nii äbarikuks, et ta omanik muudkui kössitab raamatute man, ei lase rinnal õhku neelda ega jalgadel tuulega võidu joosta.

Milline tubli tüdruk on sellevastu Silvi. Ainult mõni aasta Eliinest vanem, aga pista kaks Eliinet kokku, enne kui saad Silvi kogu. Ja majas on Silvist suur kasu: käib teenijaga põllul, lüpsab nagu mängeldes lehma, võtab seaämbri ja jookseb lauta — nagu sõrmkübara tõstab teise üle rinnakõrguse aia, punased põsed ja jäme kaarnapats aina tantsisklevad sinna-tänna. Hallid silmad on suured ja avalad, nagu purskel voogavast elurõõmust. Maldab siis Silvi nigelaid raamatutähti uurida, kui kõikjal on nii palju kirjut ja helisevat.

Naabridki mainivad vaid punapõskset Silvit, kui nad räägivad möödunud sügisel lesestunud Toomas Reinerist. Eliine kaob neil silmade vahele nagu väike kärbsemustus laial raamil. Väike ja võõras nagu ta on, muutub ta tähtsusetuks talunike tüsedais ja asjalikes kätes.

Reinerist on viimasel ajal saadud juttu kaunis ohtrasti. Oli olnud ikka pisut iselaadi see

Reinerite perekond, olid elanud ja olnud siin hõredas maanteeäärses külas nagu väikesed mõisnikud. Väheldane koht oli pooleterale antud, Reiner ise pidas poodi, laskis möldril mootorveskit käitada ja juhatas valla tuletõrjeseltsi. Juhatas mõnd näidenditki, mis siis seltsimajas tähtsalt ette kanti. Nädalas kord ta kutsus valla laulumehed enda juure kokku. Harjutati hilisööni „Lahket laulumeest" ja „Mu kullakest".

Toomas Reiner täitis oma küla ja valla valgustaja osa.

Et ta eales polnud oma konti tööga murdnud, seda tõendas lõtv ja pehme liha ta kehal. Ümarate sõrmedega kaalus ta talumeestele jahu ja soola. Ta lõug oli alati sile, must vurrutukk ülemisel huulel korras, juuksed ta laskis linnas lõigata. Mustis pehmeis lokes langesid need valgele puhtale otsmikule, mis oli imeliselt vastolus tõmmude kõhnavõitu põskedega.

Oli üldse ilus mees see Toomas Reiner. Rikka Pariku mõisa aidamehe vananevale tütrele oli mehe meeldivus ja noorus saanud püüniseks. Alma Reiner oli linnakoolist hoolimata säilitanud isa töömõtted ja krobelised käed. Pikk ja kõhetu, oli ta rühkinud tööd teha mehe kõrval, kes armastas voodis lebada kella üheksani ja üha sigitada uusi plaane, millest nii mõnigi osutus utoopiliseks. Oli tõusnud kell neli hommikul, käinud tüdrukuga tallis ja laudas, vedanud seaämbreid ja kohendanud lehmade asemeid. Evis õmblustööski osavust. Tube püüdis korrastada

saksa kombel. Vahel saabus ka mõni linnatuttav, kes seda oskas hinnata. Enamalt aga tallasid külamehed oma raskeis säärikuis, kellele Reiner oma plaane avaldas, värvitud põrandal ja klopitud vaipadel.

Kuid mõisa- ja linnaelu kogenud naine ei unustanud saksa vaimu — maja oli jagatud kahte leeri: esimesse kuulus saksa keelega ema tütardega, teise eesti- ja venemeelne isa. Töötati lahus ja eri meeles, ühineti vaid puhkuseks ja meelelahutusiks. Silvi armastas isagi ees kelkida oma saksa keelega. Eliine suu seevastu sulgus nagu lukk, kole häbi oli olla isast targem.

Aga möödunud varasügisel oli proua Reiner — teist nime polnud külarahvas talle kunagi julgenud anda — pika põdemise järele oma kõhnad töökäed igaveseks puhkuseks ristanud ning kaheteistkümneaastane Eliine ja viieteistkümneaastane Silvi olid jäänud ematuks.

Toomas Reiner oli plaanide sigitamisel säilinud värskena, tööst ja muredest vananenud naine polnud talle enam sobiv teekaaslane. Võib-olla oli see isegi seda teadnud ja seepärast vaikse rahuloluga suunurgis oma terased hallid silmad sulgenud. Küllap ta tundis hästi, millistele vaevadele ta selja pööris. Silvigi oli juba küllalt suur, et ilma emata läbi ajada, ainult see väike Eliine-räbal ei läinud tal südamelt veel viimsel hetkel. Oli teine pisike ja hädine, parima meelega viinuks ta kaasa, mis ta jäi noile suurtele jalgadele risuks.

Eliine läinuks vist meelsasti emaga kaasa, sest ta pilk näis mingi kaasatõttava hirmuga püüdvat järgida ema endassetõmbuvat murduvat silmavaadet. Oli rähelnud siis kuivade palavlevate silmadega voodis, kui teised ema laiba ees nutustasid ja kirjusid põllenurki hoolega märgasid. Silvi tegi oma silmad lühikese ajaga punaseks ning tundis südame selle järele palju kergema. Eliinel aga nagu polnudki lapsesüdant, see pidi küll olema vaid kuiv kivirähk, mis tegi kuumaks ja kangeks liikmed ja kuivatas silmad jonni ja vaenlikkusega. Nagu väike must sõnn oli ta oma sarvi raputanud külanaiste kassipaitusile ja palderjansõnule.

Jäetigi ta siis rahule, polnud ju aegagi temaga jannata, kui tal nagu näha polnud kahju emast, et nutnuks teine, nagu see on sünnis orvule.

Nii mõnigi külaeit pakkus vägisi oma arunatukest ja kätejõudu matusepeol abiks — oli ju suur kiusatus tuhnida majapidamises, mille ümbert olid langenud perenaise hoole ja kaitse vallid. Matused kujunesid omast kohast sündmuseks: rahvast oli heldesti kokku kutsutud, naaberaiad lilledest tühjendatud, mõisastki toodud mitu oivalist kimpu. Ent siiski oli oodatud toredamaid. Juba kirstki tõi pettumuse: riidega löömata ja hõbetamata lihtne kast. Matusesöögiks oli valmistatud vaid kaks rooga: seapraad ja riisisupp. Võib-olla oli see naabernaiste-kokkade oskamatus või töökokkuhoid.

Kuid mõni teadis rääkida, Reiner ise olevat teinud sellise ettekirjutuse. Kas tegi Reiner seda liiast kokkuhoiust või polnud ta rahaasjad enam küllalt sitked — noh, selle kallal sai jälle pisut näperdada.

Et need rahaasjad nii võilibedad ei olnud, seda oli küla ammu aimanud. Naine oli tükk aega põdenud — raha võtnud, mitte annud, nagu enne ööd-päevad rühkides ja maja valvates. Ja Reiner ise oma plaanidega ja laulukooridega oli oma varandusele suurimaks kratiks. Nüüd, kus naise silma valvamas polnud, toodi Reineri käest võlgu jahu ja soola, jahvatati rukkeid ja otri jumalamuidu. Plaanide arutamisel hakkasid ikka sagedamini abistama pudel haljast ja vorstiröngas.

Muutus üldse imeliseks too Reineri elu. Sügisel ta saatis lapsed linna kooli ja jäi üksi suure valgeks krohvitud majja, seltsiks vaid teenija — neljakümneviieaastane kõvera kaelaga Anne. Olnuks maja linnas, oleks saadud mõni tuba välja üürida, nüüd aga seisis ka ilus kollane majakegi tühi — ja jäi tühjaks kogu talveks.

Küllap Reineril too lesemehe elu tühjas majasaras läks igavaks, plaanidki vist pelgasid toda tubade mitte kedagi, et Reiner hakkas üha sagedamini veetma õhtuid naabertaludes, kus siis mõtetega süüdati iga talu sigalasse elekterküünal ja sõidutati suitsevasse rehetarre läikiv auto. Laulukoorigi kutsus Reiner nüüd seltsimajja kokku. Kadus päevalgi kodunt ja

saatis kõvera kaelaga Anne poodi. Valgeks krohvitud maja maantee ääres vahtis oma tühjade akendega lumega võidu. Laskis vaid harva poeuksest sisse ja välja mõne läkiläkis piibumehe või suurrätti heietatud naabernaise. Proua Reiner oli oma tulihinge majast viinud ega olnud see enam armas kellelegi. Keda sidus enam see surnud majaloks?

Kevad tõi uudist ka Reineri hoonetesse — kollasesse majja kolis kuduja linnast viieaastase tütre ja mitme masinaga. Naabervalla sugulased olid pidanud vahendaja ametit.

Saabus ühel pühapäevaõhtul pärast lihavõtteid, kui tee oli juba lagunemas ja põllult tõrjus närtsivat lund must muld. Palitute ja rättidega topitud, ronis ta lapse ja veomehega saanist, nii et uudishimulised naabrid ei saanud midagi näha ta linnamoest.

Elaski mõned päevad nii peidus, külas end ei näidanud. Vist tõi Reinerite juurest piima ja muud vajalised toiduained. Suletud olnud majaluugid olid nüüd ööd kui päevad avatud, möödudes nähti valgeid eesriideid akende ees vilkumas. Vahiti suurt, pisut lopergust silti majaseinal, kus seisis suurte lippavate tähtedega:

K U D U J A

A. Käärt

Kuid mõne nädala pärast löödi majas äkki teine külg. Kolm-neli noort tüdrukut reibatles paljasääri, kingaloksud punaste varvaste otsas,

väikeses, aprilliporist liimerdavas hoovis. Olid samast nurgast, kust too sugulane, kes oli käinud korterikaupa tegemas, teadis külarahvas, keda sündmustevaeses päevadeahelas iga uudis ajas selga nühkima.

Üks neist, lotendava seeliku ja uhkete rinnakuhilatega, ilmus ühel õhtul naabertallu ja pistis oma kehkleva häälenõksu kambrisse:

„Proua Käärt palub kaks naela leiba laenuks."

Vana hall perenaine, kes parajasti piima kooris, pistis puulusika koorepütti ja vahtis oma väikeste tursunud silmadega küsijat:

„Kesse?" küsis ta siis teeseldud arusaamatusega ja kohendas peast õlgadele langenud rätti.

„Ei meilt saa, endalgi lõpukorral," ütles ta siis nurgeti lõuaga, kui oli uuesti ära kuulanud kehkleva häälenõksu, ja sidus räti järsu liigutusega lõua alla sõlme.

„Vaata mul saksa, pole teist näinud ega kuulnud ja juba tuleb leiba santima," pomises ta tüdrukule järele, kes, käsi seelikuvärvli vahel, alles trepil oma kingi kolistas.

See uustulnuka esimene samm silla loomiseks naabritega uues eluasemes oli äpardunud enne kui asjaosalist ennast palgest palgesse oli nähtud.

Esmakordselt nähti kudujat, kui too sooritas oma esimese käigu alevisse. Mõõdeti kesk-

mist kasvu kogu, hinnati ümarate hõlmadega rohekat drapp-palitut, vaadati mütsi ja botikute moodi, naerdi vetruvaid liigutusi.

Uudishimu ajas mõnegi talueide lõngakeraga kollasesse majja. Naastes ei saadud just kiidelda suure uudistenoosiga, esialgu aga jatkus sellestki tiivakergitamisest.

Ületee piimpõskne noorik kõneles kitsastest puusadest, ümaratest laugudest, mis meenutasid munakoore kumerust, suurest külmast toast, kus neli tüdrukut lobisedes lõngade ja masinate juures ametis oli.

Suurima uudise oli kuduja ise oma järsu, nagu puuklombist taotud kõne vahele änganud, kui jutt oli puudutanud linnaelu.

„Või voorimeheproua ongi's teine, ennäe! Noh, oleks võinud vanamehest ka mõne vürtspoodniku teha, kui see sõjas kadunuks jäi. Aga kuhu see hais siis ikka jääb," sõnas teadet kuuldes naabertalu vana perenaine, kelle juures kehkleva kõnega õpilasneiu oli käinud leiba laenuks küsimas.

Eks ta olnud niisamasugune inimene nagu teisedki. Piimpõskse nooriku meelest ta oli siiski ütelnud nii mõndki imelikku, veidi võõrastavat, mis kiskus laiali külarahva mõnegi kindla mõttesõlme.

Jutt oli kuidagi puudutanud nooriku meheisa, kaheksakümneviieaastast vanaätti, kes oli jäänud viimasel ajal nii põduraks, et laskis endale riidedki selga aidata, ja keda tuli söögiae-

gadeks laua ääre talutada. Piimpõskne noorik oli haletsenud vanakest ja oma koormatust.

„Ena mul lollust säärasega jannata, egas rotikihvtist puudu ole,“ oli ütelnud siis kuduja. Sirge näo ja suletud silmadega oli ta seda ütelnud.

Noorikul oli käinud sellejuures külm judin üle selja. Keel pelgas kõverduda mingiks vastuseks. Jutt oli jäänud soiku ja noorik oli ruttu minekut teinud.

Teel oli tal aga pudenenud veel mõni muugi sõna viimasele seltsiks, kõrisedes järelejätmatult kõrvus nagu herneterake lapse mängukannis. Jah, sile polnud selle uustulnuka keel küll — kui ta oma haigete kõrvadega plikakest sõimas mädapotiks ja õpilase aju lampkastiks ristis, siis ei võidud oodata, et ta külarahvagi jätaks puudutamata oma kõblaskeelega. Piimpõskne noorik igatahes otsustas koduteel endamisi jätta see sukaviimine esimeseks ning viimseks.

Aeg tõi külarahvast ühe või teise oma lõngakimbu ja soovidega uustulnuka töötuppa, sest tööga jäädi rahule, pealegi sai oma silmaga mõõta naist, kelle ümber keeled juba agarasti võrku punusid.

Vastaskülaskäigud kuduja poolt jäid aga tegemata. Kui oli mõningaid õiendusi naabritega, vahel piima- või leivaost, siis saatis ta õpilasi, kes tulid valjude silmadega ja tähtsa suuga, nagu tähistades sellega oma ülemuse-

poolset lugupidamist. Ent õpilasneiudki seltsisid vaid asjaõienduseks külarahvaga. Kas maldas soe veri ja sipelgaväle lobasuu siin ise piiri hoida või vaigiti ülemuslikul valjul käsul, sellegi kallal näppis külasuu.

Ühel varakevadisel õhtul nähti kõiki tüdrukuid, oli neid tookord arvult neli, õue pühkivat. Kitsal majaesisel, millest lookles läbi sopiline teerada ja mis teispool kõrgus kuuridega varustatud kinguks, kraapis üks luuakontsuga lumest vabanenud mullakamarat, teine täksis kõblasega veel siin-seal leiduvat jääkorpa, kolmas kandis kokkukraabitud kõntsa kuuride taha ja neljas korraldas majatreppi. Punased punnsääred ja kirjud salliräbalad vilkusid videvas kevadõhtus.

Vahetevahel ilmus trepile noor naine, puusadest kitsas ja lame nagu luisk. Oli kuulda ta käskivat heledat plekkhäält, mille kumerdas põlgus nagu looga.

Naaberrahvas aga tegi asja oma õue, seisis ja torkis lõustaga hoolikat õuerookimist.

Vahtida andis külarahval ka mõnel pühapäeval. Siis kuduja, vanas kampsunis, kõrvad villsallis, askeldas maja ja kuuride vahel, katsus aiateibaid, tõmbas kriipse taheneval aiamaal.

Ega külarahvaski olnud kristlik, ei, aga pühapäevast tööd hülgas isegi lihunikust maaler, kes enesele meeleheaks veristas sigu ja paar korda vaid purjuspäi oli eksinud kirikuõue.

Siis tuli aga jälle mõni tööpäev, kus ta il-

made soojenedes jalutas küla vahel linnamantlis ja peenes kübaras.

Ei-noh — küla juba teadis, et seal, kus liikusid luiskpuusad ja kõmises põlglik plekkhääl, oli midagi silmale ja kõrvale, ja oli ablas nagu ronk raipe kallal.

Hirnuti naerda kuduja pärimist kord õues viibinud Naruski kitse kohta, kas see olevat kits või sikk.

Nii koguneb vähehaaval tegusid ja sõnu kivikestena uustulnuk-naisele raamiks, iga uus päev toob nii mõnegi seltsiks teistele ja paisutab raamistikku — nagu mahakiskumatu müür seisab see naise ja küla vahel.

Majaperemees, lesk Reiner, ei seltsinud ses asjas külaga — küla keelgi lakkas tema juuresolekul rääkimast kummalisest kudujaprouast. Algul see sündis aukartusest majaperemehe vastu, hiljem tuli suud veel rohkem sulgeda kaasliitlase ees.

Jah, seda oli juba märgatud, et luiskpuusad liikusid sagedamini kui see üürilisele olnuks vajaline valgeks krohvitud madala maja uksest sisse ja välja.

Hiliskevadel laste koju tulles oli see omakorda lesk Reiner, keda nähti kuduja väikese kollase maja innuka külastajana.

Oli juba küllalt libedaks kulunud jalgrada kollase ja valge maja vahel, kui saabusid linnast Silvi ja Eliine. Kõvera kaelaga Anne, kes oli terve talve vaikselt talitanud valge maja pere-

naisena ja kööritanud neid kevadisi majadevahelisi külastusi, võttis majalapsed rõõmsal käel vastu, kiskus aknad pärani ja õhutas tukkuvaid ruume — küllap lapsed tõid nüüd neisse elu — ja lobises rohkem kui tavalisti, askeldades poe ja köögi vahel. Näis, et ta meelehea oli isegi suurem kui Reineril endal, kuigi ta töökoorem pidi nüüd kindlasti suurenema. Võib-olla oli see vaid naiselik kergus ja liikuvus tundeavaldusis, mis puutus silma Reineri kuivade pilkude ja sõnaahtra suu kõrval. Polnud see ka ju harjunud lastega tegelema — naise surma järele selleks paratamatuit sunnitud, ta katsus ennast vabastada ohtra ja helde rahaängamisega neist talle tundmatuist pisitegudest ja mesilasmuredest, milleks pudeneb vanema hoolitsus lapse eest. Noh, ja vaevalt need kevadsuvel üha sagenevad käigud kollasesse majja ta mõtteid laste maailmale lähendasid.

Silvil polnud aega ega mahti isa olemasolu kuigi palju märgata, tema päevad möödusid köögis, aias ja laudas, põldude ja kopli vahel, ja kunas puutus isa sinna!

Anne leppis küllaltki lõkendavate põskede ja tantsiskleva kaarnapatsiga. Nii mõnegi töö, millele ta oma viiekümneaastase aju kaalukuse ja aeglusega valmistus, oli Silvi keev energia nagu mängeldes sooritanud.

Silvit ei huvitanud põrmugi, mida tegi isa poes või oma töötoas, ta esialgu jättis isegi kahe silma vahele isa hantvärgisammud jalgra-

jal, mis viis kollase maja poole. Kui keegi talt pärinuks, kas ta vajas midagi isalt, ta jäänuks küsijale arusaamatuses otsa vaatama. Silvi kunagi polnud selle üle järele mõtelnud, et isa võinuks olla ka teissugune. Isa andis ju raha — nad võisid koolis käia, said riideid, korralikult süüa — oi, aga seal on ju kana pugenud aeda värskelt külvatud peenrale, siga nühib laudaust — ei, Silvi peab jooksma, peab kana hirmutama, peab sealauda ukse pulka kinnitama, et emis välja ei pääseks. Nii palju liigub ja häälitseb, kuidas võib siin paigal seista ja mõtiskella millestki, mida ei saa käega kombata ega kõrvaga haarata.

Ja punased põsed ning jäme kaarnapats aina tantsivad, aina sagavad, hallid silmad aina sädelevad, unub õde Eliine kollane näokegi umbses toas.

Nagu kidur väänkasv hingitseb see suurtes tühjades tubades, kuulatab isa samme töötoas, isa juttu poes, luusib kõik ruumid läbi, avab kapi, kus ripuvad ema riided, neid on vähe — must villane undruk, samavärvi kulunud siidpluus ja vähempeetud tööriided. Emal ei piisanud kunagi raha riieteks ja nii oli ta aegamööda harjunud rahulduma piskuga. Näe, seal nurgas ripub must siidkaunistustega peen kalevmantel, kui kaua oli ema seda kannud! Eliine ei mäletagi emal näinud teist suvimantlit — peen ja uus näib ta veel praegu. Eliine teab, kuidas ema oskas riideid hoida, et nad aastaid säilisid

uutena ja kaunitena. Eliine ei unusta kunagi oma kleiti korralikult üles riputada, nagu käskis seda ema. Ta on uhke sellele, et tema kooliriided seisavad ikka tervemad ja puhtamad kui rahutu ja pisut räpaka õe Silvi omad.

Ta silub aralt ja mõtlikult musta peent kalevit ja kulunud õrnalt kahisevat siidi — ning talle meenub ema neis riideis, pikk sale naine, kõhn kaamevõitu nägu, truud hallid silmad tugevate mõtlike kulmude taga. Jah, emal oli palju mõtelda ja arutada, et kõik majas, aidas ja tallis oleks korras ja puhas, et Silvi ja Eliine saaksid, mida tarvis, et isa võiks elada oma meelt mööda.

Eliine mäletab, kuidas ema vahel istus ja mõtles, armsad kõhnad põsed, mis polnud enam nii siledad kui tema väikesed kollanahksed põsekesed, tõsised ja murelikud. Vahel, kui talle näis, et ema istus liig kaua liikumatult, nagu oma mõtteisse jäätunud, läks Eliine rahutuks, ta ei suutnud kuidagi paigal istuda, ta tõusis ja tegi mõne esemega pisut kära, et äratada ema tähelepanu. Ta tahtis meelsamini kuulata ema tõrelemist kui tunda seda hirmsat vaikust.

Eliine katsuks meelsasti endale selga musta peent kalevmantlit, need siid- ja narmaskaunistused seljal on nii kenad, kuigi ta on nii hullupööra pikk, aga ta tunneb mingit aukartust selle musta peene kalevmantli vastu, mida ema nii väärikalt ja kaunilt kandis. Eliine arvab, et ema ses mantlis nägi palju peenem välja kui need pühapäevahommikuti kiriku esisel saga-

vad linnaprouad. Veel midagi muud on, mis ei lase väikesel Eliinel tõmmata peent kalevmantlit oma kitsastele õlgadele — see on nimelt salajane hirm kõige tolle arusaamatu ja salapärase ees, mis piiras ema viimseid päevi, nähtamatult hõljudes haigekambris tõmbas oma ringid ikka tihkemini ja tihkemini ema ümber, vajutas nurkjaks põsed ja kiskus teravaks lõua. See tontlik viirastus näis enda nüüd poetanud kõigisse kadunu riietesse, hirmutades sealt väikest tüdrukut.

Eliine käib ka kummutilaeka juures, kus lebab igasuguseid kirju, käsiraamatuid ja lehekesi, enamikult saksakeelseid, pisut korraldamatus olekus. Isa pole vist tunnud laeka sisu vastu mingit huvi, et võtnuks vaevaks sirvida ja korraldada neid mitmesisulisi kirja- ja trükitooteid.

Eliine võtab ühe kirjakese, loeb pealkirja ja libistab pilgu üle võõrkeelsete ridade, see on saadetis pealinnast rikkalt kondiitriäri omaniku proualt. Eliine mäletab hästi seda lühikest puusakat kulla ja kalliskividega ehitud vanaprouat, kes laste käemusudele vastas emaliku laubasuudlusega. Külastas teine vahel suviti ema ja tõi siis kaasa torte ja kooke, millest Eliine oskas küllalt lugu pidada, nii et läks isegi kööki ja oli abiks lõunasel kartulikoorimisel.

Siis võtab ta teise sinise ümbriku, see on Eliine tädilt, kes on abiellunud eestlasega Indias. Eliine on näinud seda ilusat mingisuguses

võõras mundris härrat. Tädi on palju ja pikalt kirjutanud oma India-elust. Eliine ei malda kuidagi lugeda lõpuni neid pikki kirjeldusi, ta arg süda ei tunne veel mingit igatsust nende võõramaiste seikluste järele, millest räägivad tädi peene käekirjaga täisjoonestatud poognad.

Ta vaatab veel mõnd teistki kirja, kohendab neid pisut kastides, seob mõne pakikese koomale — nii mõnegi sisu on talle juba pähe kulunud korduva lehitsemise juures. Korraks ta avab ka paksu pruuni- ja kollaseköitelise kokaraamatu, uudishimutseb mõne iluravibrošüüri kallal.

Imelik tunne on tal, kui ta veel kord riivab pilguga kummutilaeka kirjumõttelist sisu — näib, nagu lõpeksid kõik need esemed siin punktiga, et nad ei nihku ega hargne enam kuhugi, on kaotanud ühes surijaga oma elumahla, lebades nüüd asjalikult nagu mõne möödunud epohhi tunnistajad. Ja kui ta laeka kinni lükkab, mõtleb ta ise sealjuures, et see võiks jääda ka tegemata, too kirjade ja lehekeste lülistik jääks ikkagi läbilõigatuks.

Nii rändab väike tüdruk ühest toast teise, põimides end ema mälestuste ümber nagu tuge ja pidet vajav vääntaim.

Suures toas asetsevale aknaalusele lauale ta on vedanud riiulilt saksakeelseid köidetud moelehti — neid on seal mitu kõhukat ja kirju kaanega köidet — roheline, punane ja lilla. Eliinele näib, et kaane värvgi on kuidagi kooskõlas

sisuga — vähimalt nood tuhmid lillad kaaned on talle niisama vastumeelsed kui kõik nood kribu-krabu jutud, mida nad sisaldavad. Rohelises aga on noore tütarlapse päevik-romaan „Das Rosenhäuschen“, punases jutt valusast armastusest — uhkest preilist ja ratsavõistlusel hukkuvast noorest ohvitserist. Kui Eliine selle jutu lõppu luges, tundis ta südames säärast ängistust, nagu põlvitanuks ta ühes murtud uhke preiliga noore Kurti purustatud liikmete ees.

Konutades nende paksude köidete man, mõttelend tuliseks köetud ägedaist romaanielamusist, ta kuulatab võõra naise viibimist isa töötoas ja meenutab, et ema elades ei veetnud võõrad naised tunde isa juures — millest pidid isa ja võõras kuduja-naine nüüd kõnelema tundide viisi? Vahel silmab ta äraminejat, halli suurrätti mähitud järskude ja kergete liigutustega kogu — pruunid mongolisilmad põrnitsevad kitsaid puusi, mis nähtuvad suurräti laias hõlmuseski.

Juhtub, et ta püüab kõrvalt kinni naise silmad, mis ainsa näoosana on jäetud vabaks rätist — õigupoolest ei näegi ta naise silmi, vaid ainult ta munakoorekujulisi lauge. Need katavad silmad täiesti, ja Eliine tahaks ometi teada, mis on nende taga.

Eliine tahaks kuidagi heaks ja korralikuks pidada toda isa tuba külastajat naist, nagu ta võtaks kõike meelsasti puhtalt ja tahutult oma

ajju, et kuskil ei lipendaks mõni lahtine tükk ega oleks rähmaseid laike. Kuid see soov nurjub tal paratamatult — ta ei saa lahti tundest, nagu peidaks naine mitte üksi oma kogu läbipaistmatusse suurrätti, vaid et ta selle all toob ja viib midagi, mis ei armasta päikesevalgust, mis tuleb sõlmida rätti ja poetada luku taha. Kas pole ta liigutusedki järsud ja kärmed nagu sisalikul? Lehvitades oma suurräti hõlmu, ta lippab läbi tubade, nagu kardaks ta ootamatut pealetungijat.

Eliine ei saa kuidagi lahti kiusatusest vaadata kord naisele näkku, sõlmitud rätt kisub teda magnetina enda poole.

Ühel päeval ta ronib kuuri, mille nurga ümbert viib kuduja tee, ja ootab seal selle äraminekut. Läbi seinaaugu püüab ta pilk hallid silmaribad — midagi imalat ning ühtlasi julmteravat läigahtab talle neist vastu. Lõtvuse ja julmusega on märgitud ka ülejäänud näoosa — pisut kumer nina on tugev ja reljeefne vormitute kõhnade põskede vahel, mis ühinevad niisama ebamääraste piirjoontega suutükis. See suu on visatud kollakasse kahvatusse näkku nagu tükk pisut närbunud maksa.

Eliinet täidab see nägu mingi masendava rahutusega. Nagu varju otsides jookseb ta kuurist kööki, kus askeldab kõvera kaelaga Anne, väike hall nägu asjalik nagu nood köögiriiuleid ja -kappe täitvad esemed ja puhas nagu hästikuivanud savi. Polegi tarvis, et Anne

ütleks midagi, Eliine tunneb end juba hästi kuulates pliidi praksumist ja nähes Anne toimitsemisi, tal endal on vähe sõnu ja teisedki ei leia ta jaoks suurt juttu.

Kuduja külaskäigud jatkuvad vahet pidamata, veel sagedamad on aga isa viibimised kollases majas — ta nagu jagaks kindla mõõdu järgi kõik päevad kollase ja valge maja vahel. Ja kui isa pole kodu, teatakse tavalisti ükstei-selt küsimata, kuhu ta on läinud.

Kui keegi võõras soovib kokku saada isaga, lippab kergejalgne Silvi isa järele — tema jalg ei komista kuskil ja üle kollase maja läve astub ta niisama kergesti nagu ta väntab joosta naabermajades.

Jah, Eliine ja Silvi on ka ses asjas kaks võõrast lindu — kui Eliine vihjab oma alatise küsimusega „Kas isa on kodu?“ viimase külaskäikudele kuduja poole, kui ta kinnistab korduvalt isa süü õe ette, jonnivõru värisemas pika kaame lapsesuu ümber, kui ta tundide viisi võib istuda, nokitsedes täitumatu loomakesena selle mõtte kallal — on Silvi igal hommikul ärgates kõik eilse paisanud üle õla, puhas ja kerge on talle iga vastne päev, ja juhtub sageli, et ta eile oli nõus Eliine pärimisega, täna aga seltsib naeru- ja lobasuul kudujaga. Kuidas võib mäletada eile seljaskantud riideid? Ja Silvi vahetab neid alatasa ning unustab eilsed.

Eliinele näib isegi, et valges majas enam ei elutse endiselt ainult neli inimest, neile on selt-

sinud salamahti ning tähelepandamatult soovimatu viies. See liigub vaiksetes unistes tubades, mis oma seadeldusega meenutavad kadunut, hõljudes õhus nähtamatu vinana nagu kauge ähvardus klaverile, toolidele ja laudadele, kuni ta ühel päeval laskub alla teovõimsa käena, kes halastamatult kisub valla kõik vanad sidemed, tuulutab harjunud naabrused ja sigitab uusi sõprusi.

Eliine tunneb, kuidas see käsi päev-päevalt rüüstab ühe ruumi teise järele, ning ta peidab enda õeste magamiskambrisse, nagu karu poeb ohu eest koopa varju. Laste magamistuba on veel ruum, kuhu pole küündinud kuduja uudistavad sõrmed ega näpunäited.

Kuivade silmadega, mis hõõguvad nagu söetolm, ta veedab päevi väikeses magamiskambris ja ta väike selg tõmbub veel künklikumaks.

Kõvera kaelaga Anne ja vurrväleda Silvigi näod pajatavad nagu kõnekad raamatud aina kollase maja naisest — kui esimene salvab ning tõrjub paharetti nagu leheküljed baptistiõpetaja nobedast jutlusest, on teine kirev ja uudistenilbe nagu rahvaleht.

Jah, kõvera kaelaga Anne pole enam köögis perenaine, ta ei paota suudki köögi tarbeist, ta ei loe taldrikuid ega lusikaid kappides, sest ajast, kui kaebus kahe taldriku puudumisest kutsus Reineris esile järsu vihalöösa. Võõra käsilisena ta toimib nüüd riiulite ja kappide va-

hel ja kergitab rohelist võrk-rahakotti oma aseme jalutsis.

Meemaia mesilasena tiirleb Silvi päevade viisi munakoorekujuliste laugudega naise ümber — heldelt jagab ta mõnegi saagi vaikivale Eliinale, kuid pole vähe, mis ta tähtsalt jätab oma paisuvate rindade ja puusade eesõiguseks. Aga sageli minetavad käed peitmise ja lobasuu vaikimise — Eliine võib avada „Tokoloogia" ja „Naise suguelu" ning varase toiduga ärevaks kütta oma lapsemeeled, võib võigastuda küsimuse üle, kas naine evib õiguse mehest vabanemiseks avada vannitoa keevaveekraani. Jah, Silvi ja kuduja olid lugenud säärast juttu ja kuduja, päri olles roimarliku naispeategelasega, oli Silvilt küsinud, kuidas toiminuks tema sel puhul.

Silvi pea kiheles erilastepesana sellest võõrast küllasest uudistoidust, ta kleidid venisid pikemaks ja ta väljus kuduja tubadest kõrvetatud juustega.

Mida rohelisemaks läheb suvi, seda julgemini tuleb võõras naine valgesse majja. Ilusate ilmade puhul kannab ta hõredaid kirjusid riideid, sisaliknobedalt lipsab ta läbi tubade, nii et tuhkjad lokid tantsisklevad kollase kõhna näo ümber. Ta istub punase kaleviga kaetud sohvale, millelt tema näpunäitel on kõrvaldatud valge linane kate, nagu see nüüd puudub ka pehmeil vanamoelisil toolel, ja Eliine kuuleb, kuidas isa talle klaverit mängib, vahel lau-

labki — kas mõnd koraali või isamaalaulu. Vahel märkab kuulatav Eliine, et ta paneb lauludele teised sõnad, nii laulab ta hoopis teisiti kui see seisab „Meie lauludes“ vaimulikku laulu „Jää mulle sa“. Eliine mõistab, et isa ei pöördu siin jumala poole. Ja kui isa laulab teisiti kui see seisab „Meie lauludes“, tõuseb naine punaselt sohvalt ja istub naerdes isa kõrvale. Eliine tunneb siis, nagu pistetaks talle rätipundar kurku, et peatub hingamine. Kangete liikmetega ta poetub oma peiduurkast magamiskambrisse.

On õudne — nagu avasilmi näeb ta istujate kõrval mustas kirstus jäika ristiskäelist kogu, peatsis helendavad roosid taevasinistes vaasikätes. Avatud akendest seltsib suviõhtu surnutoa salatseva ja hiiliva õhuga, loojuv päike eksib kollasel põrandal ja kobab valgetel seintel. See salatsev ja hiiliv õhk nagu kisuks teda nüüdki aevastama ja hirmuga ta mõtleb, kui naine toolil end veidi nihutab, ta peab puudutama kirstu külglauda.

Silvigagi veedab võõras naine tunde, nad istuvad ja lobisevad, lehitsevad „Esmaspäeva“ või „Uudislehte“, rändavad mööda tube, logistades kappide ja kummutite kallal. Vahel leiab võõras naine midagi, mis on talle meelepärane. Himukalt kannab ta selle kollasesse majja. Eliine läheb asjatult suure kirstu juure, et silitada läikivat siniselehelist laudlina, otsib ilmaaegu ema musta pitsrätti. Sellevastu näeb ta

ühel päeval võõra naise rohelisel musliinil musta pitsvesti, narmastutid ripnevad kuklal ja külgedel.

Eliine kitsas kollane nägu tõmbub seejuures hallilestaliseks, pikk kaame suu kõverdab joont. Siis jookseb ta magamistuppa, viskub silmili voodisse ja imeb end nagu kaan õhukesse põhukotti. Ah, kui saaks karjuda, kui saaks nutta, kui läheks rebiks musta pitsvesti roheliselt musliinilt — kuidas oleks siis kerge, siis enam ei suruks rinda teraspihid.

Suvi pillub oma kirevaid päevi, taevas näib üha õrnuvat ja aiad ja põllud kümblevad päikeses. Eliinegi mornidesse meeltesse nagu poetuks rõõmukihku, temagi laseb end neil päevil hellitada aia kuumakäelisest rohelusest, sõbrustab pika halli maanteega, mis nagu kahe peaga madu roomab mõlemale poole küla.

Keskpäeval on maantee hiirvaikne ja tühi. Kuduja ninakad tüdrukudki on koju heinale läinud — ega võõral naisel muidu oleks nii palju mahti käia valges majas. Eliine tumedad mongolisilmad piiluvad siis meelsasti halli rändavat tänavatolmu, meelisklevad rohelise kupliga metsateedel ja luksuvatel sillapaisudel. Ega tal olekski midagi selle vastu, kui juba täna algaks koolisõit. Koolimaja seinad näivad teda kutsuvat, nagu vajaksid nad ta viibimist oma pisut videvates kõrgetes tubades, kooliõed ja õpetajad ootavat. Eliine tunneb, et ta on seal

omal kohal nagu kivike mosaiikpildis, tarviline ja meelepärane, siit aga näib teda tõrjuvat mingi hoolimatu käsi, isegi küla, mis talle seni on olnud vaid kõnelev pilt, mis oma raamis ei näe ega puuduta teda, torgib ja kriimustab nüüd naerustavate ja uudistavate pilkudega. Ah, kuidas nüüd siblitakse valget maja — kus võõras naine jätab kivikese tõstmata, seal kisub külarahvas selle valla.

Eliine on jäänud nähtavasti võõrale naisele kahe silma vahele — osava putukana ta on osanud end ära poetada ahnete kõikehaaravate käte eest — nihutamatu ning tõstmatu ese Reineri inventarist.

Kuid ühel päeval, kui kõik toolid on juba oma jalgu liigutanud, kõik laekad oma sisu sõelale tõstnud, avastab võõras naine viimaks ka väikese pageva tüdruku.

See on ühel ennelõunal, kui Eliine väljast tulles satub uksekünnisel kokku kudujaga. Kitsas lapsenägu, mille mornid silmapraod eksinud sirgjoonelt, võpatab ehmunud hiirekesena, kui luiskpuusaline sulusilmne naine langetab talle oma kõne kassikäpa. Nobedasti liigub maksroosasuu ja meelitavalt kõditab austav „teie" väikese tüdruku kasvuhimulist südamekest. Tulgu Eliine vahel kollasesse majja, toogu lugemiseks midagi kaasa. Eliine ju lugevat, nagu ta on märganud, väga palju. Temagi olnud plikana niisama teadusehimuline — kui ainult olnuks raamatuid! Aga kui raske oli väikeses külakeses

end arendada — raskemeelne sügav pilk lähetatakse pikkade laugude tagant kitsale hämmeldatud lapsenäole — kuidas ta olevat võidelnud, et mitte uppuda küla argipäevsusse.

Eliine tunneb enda nii tühise ja rumala selle targa sõnasaju all, kuid siiski kohutab teda rohkem alateadlik võikusetunne võõra naisega sarnastumise eest, kui ta kogeleb kõverdatud huulteribadel:

„Mind huvitab kirjandus."

„Kirjandus?" korratakse. Ah jah, Eliine mõtlevat Goethet ja Schillerit, ega muidugi mitte Vilde jutte, mida ta sageli on laual silmanud. Eliine lugevat neid niisama vahelduseks, ajaviiteks — eks? Ah, Goethe ja Schiller — need suured kirjanikud — — —.

Pikkade laugude tagant tuleb veel üks raske pilk, maksroosa suu liigutab veel mõne korra väikesele tüdrukule tumedat keelt — siis Eliine tohib minna.

Ei jookse ta jänesväledalt ära uksepakult — kiiret käiku pole ju Eliinel kunagi, nagu mõtleks ta, et teda ootavad kõik rongid ja säilitavad oma sisu praeahjud —, kuid täna ta liigub veel aeglasemalt kui tavalisti. On kuidagi häbi, halb ja võõras, see surub kokku väikese keha ja seob püünised jalgu. Nagu haige koerake veab ta end tubadesse.

Sellest päevast saadik mäletab kuduja hästi Toomas Reineri väikest mongolisilmadega tüdrukukest. Kui ta kutsub Silvit marjule, ta ei

unusta kutsumast ka väikest Eliinet. Ja lähevadki siis kolmekesi — Silvi, ennatlik ja rabe, et unustab isegi korvid ja leivad, Eliine seevastu laseb end pahura mullikana vedada ja tõrjuda. Võõras naine kõnnib Toomas Reineri kahe lapsega läbi küla Karjalahe metsa, kuigi kapsa- ja kartulipõldude vaheline tee Reineri kuuride tagant viib otsemalt sihile.

Eliine silmab mõnd kõnekat nägu aknal või rohelisel hoovimurul, ta kõrv napsab isegi kinni Neeme vana perenaise sõnad: „Näe, kus ema läheb oma kahe lapsega." Täna on Eliinel rutt — nagu takjad näpiksid tagant, aga sammud ei siba nii kähku kui seda soovib süda. Ära, ära, kihutab see valjastamatul hobusel, rutem, rutem, et mõne külaelaniku ling jällegi ei seoks kolme kõndijat ühte.

Viimaks pöördutakse metsarajale. Eliine hingab kergemalt. Kuid siingi ta ruttab üksi ees või jääb teistest maha ning longib kahekümne sammu kauguselt järele, põrnitsevate pilkude sõeludes eeskõndival luiskkehal.

Aga kudujagi omakorda peab silmas väikest lahkmeelset tüdrukut; kui Eliine vahel tahapoole vaatab, näeb ta, kuidas suletud laugude alt pudeneb kollastele kõhnadele põskedele naeru. Maksroosa suu kordab kuulmatult:

„Jookse, jookse pealegi, pihus oled mul sellegipärast!"

Ah, kui saaks käristada tolle naerulingu, mille järelsammuja naine talle on kaela heitnud!

Eliinel on tunne, nagu ta kõnniks nööri otsas — siputad ja siputad, kuid nöör ei mõtlegi venida.

Alles raismiku all, kus roheliste lehekäppade vahel vilgub punaseid marjatilku, mille järele kumardades võib pugeda põõsaste laia selja taha ja keelmatult saavutada nähtamatuid vahemaid, Eliine sirutab vabalt oma kaelakest.

Ühel laupäeva õhtupoolel, kui Anne oli juba mööblid tuulutanud ja põrandad pesnud ja Eliine kõndis tolmulapiga tubades, tõstes raamatuid riiuleil ja esemeid laudadel, Toomas Reiner otsis Eliine üles, vaatas veidi aega lapse hoolikaid liigutusi, silmade ja suu ümber kerged häbelikkuse rõngad. Aga Eliine eksis, kui ta arvas, et isa meenutab, kuidas kadunud ema ikka oli selle töö usaldanud tema kätte, kiites Eliine hoolikust ja korralikkust. Ta taipas seda kohe ning väikestest teravatest näppudest kadus järsku tööind, kui isa avas suu ning lausus väikese köhatuse järele:

„Eliine, sa võiksid ka ometi vahel proua Käärti poole minna, mis sa siin alati üksi konutad. Võta mõni raamat kaasa — võid midagi ette lugeda."

Eliine sõrmed närveldasid tolmulapi ümber ja abitus saamatuses liikus ta nägu, enne kui ta paotas suu araks sõnaketiks:

„Täna mul küll ei ole aega."

Ja kogu järgmisel nädalal Eliinel polnud selleks aega — osavalt oskas ta pageda isa eest, juba eemalt kuuldes ta aeglasi härrassamme.

Vahel, kui ta väledus oli ta pisut ülbeks teinud, lonkis väike tüdruk kuduja aknast mööda, ahviseljake uhkelt püsti, pletisabad kõrvadel pahurad nagu okkad.

Eliine pole unustanud naerulingu, millega kuduja teda köitis metsateel. Salakuulajana liigub ta luurekäikudel, kuulatab kinniste uste taga ja piilub paksude eesriiete vahelt, püüdes pikist ja talle vahel arusaamatuist kõnedest kinni nabida oma nime. Ta selg nagu sügeleks hoobi järele, mida ta tunneb õhus hõljuvat. Ta ei jää palgata — hinnangud, nagu „kasvatamatu", „võimatu laiskvorst", langevad raudrusikaina teaduhimulisele seljale. Need sõnad solvavad nii kibedasti, poevad surnugi juure hauda. Ronivad mööda küla edasi, poevad alevisse, otsad näivad ulatuvat koolilinnagi. Eliine hakkab veel rohkem pelgama inimesi. Näe, kas ei vahita sind, nagu jätnuksid silmad pesemata, pea sugemata, tulnud teiste seltsi määrdunud ja kortsunud kleidikeses? Eliinel on tunne, nagu tõmbaks kuduja talle räpase ja lehkava naha selga.

Kuigi Eliine hoiab end peidus, liigub ta kuduja ajus nagu loodisseismatu pähkel. Valuliste sõnapistete eest taandunud plikakese otsib ta meelitustega üles: Silvi teatab ühel päeval Eliinele, mingu ta proua Käärti poole ja andku oma peamõõt, proua Käärt tegevat neile kübarad — ja Silvi toob esikust musta laiaäärelise satäänkübara ja hakkab selles end peegli ees keerutama. Papi ja traadi abil pingutatud satäänvii-

rud raamivad küllaltki kaunilt täidlast roosapõselist nägu.

Kui Silvi, juba küllalt kaua kenitlenud peegli ees, tahab Eliinet omakorda kübaraga ehtida, tõrgub see nagu köit hülgav vasikas. Kui Silvil viimati õnnestub torgata laiahõlmaline kübaralott hiiresabakestega peanupule, kihistab ta ise nagu ülemeelne kuradike õnnestunud vembu üle.

Moodne laiaääreline satäänkübar jääb lapsel saamata, sest Eliinet ei vii sõnapiits ega -pai mõõtu andma. Peidab end ja ootab, kuni unustatakse kübar ning ühes sellega Eliine tõrkumine.

Jah, unustatakse selleks korraks kübar ja Eliine, kuid väike tüdruk jääb kudujale ikkagi tülikaks kiviks kollase ja valge maja vahelisele teerajale. Seda enam, et ka Reiner on hakanud märkama Eliine imelikku tõrkjat käitumist. Kui ta nüüd tuleb kollasesse majja, liigub ta mustade vurrude taga mingi pahur küsitlus ja kõhklus.

Vastuseks kaovad naise pilgud sügavamale pikkade laugude taha ning ta ülalpidamine on õrn ja rauge nagu haige lille oma. Meelitades mähib ta mehe meeled oma kirglike nõudlustega muusika järele — mängigu see Taavetina ta tusklevasse südamesse rahu.

Kas aimab väike Eliine seda peidetud, ajutiseks vaid sumbutatud laavat pikkade laugude taga, et ta naise tulekul ja minekul võbisevi käsi jatkab naabertoas raamatute sirvimist? Tead-

mata hirm kerib end südamesse. Tunne, nagu hiiliksid üha lähemale mingid nähtamatud ja kompamatud relvad, kalgastab lapsepea vaikse ja unistava mõtlemise. Öid magab ta peksvate oimudega ja ärkab hommikul, nahk hell ja valus.

Ent majas jatkub elu omasoodu kulisside taga.

Reineril on ka maakonnalinna kaupmeeskonnas aastate jooksul siginud lähemaid tutvusi ja vahel juhtub, et mõnel ilusal päikesepaistelisel keskpäeval vurab kergejalgne auto valge maja ette ning peatub paberossi- ja kingakreemi-reklaammaalingutega löödud poeukse ees. Käiakse külalistega põldudel ja aias, istutakse keskustelles lehtlas ja Reiner unustab linnameeste libeda keele tõttu oma poeukse maailma hooleks.

Neil päevil kuduja avalikult himustab mängida valge maja perenaise osa. Ta katab külalisile laua ja ärritab köögis Annet pajakaane kergitamisega ja praeahju ees keerutamisega, et viimane ähvardab käed põlle alla peita. Lõunalauas lüüakse „prouaga“ familiaarselt klaase kokku. Ja pärast külaliste lärmikat ärasõitu istuvad Reiner ja kuduja hilisõhtuni koos, keskustelles valjemini kui tavalisti, meeltes veel linlaste bravuur ja vabad kombed.

Ühe säärase külastuse puhul nõustati ka Reiner linnasõiduks. Silvigi tahtis isaga kaasa sõita uute kingade ostuks, kuigi see sõit näis

ebasobiv koduste olude suhtes, sest Anne oli juba mõni päev varem nõutanud loa õetütre matusele minekuks ning tahtis õhtuvidevikus teele asuda. Reisihimuline Silvi oskas aga kõik takistused kõrvaldada ja nõu leida, kuidas koduse elu masinavärgi rattaid siiski liikvel hoida. Õhtuse toimetuse korraldas veel Anne, jäi vaid hommikune loomadetalitus, mis tuli kellegi hoole usaldada, sest lõunaks oleksid Silvi ja isa juba tagasi. Ja hommikuks oli Silvil juba asemik käepärast. Õigusliku perenaise ilmega oli kuduja omastanud hommikuse laudatöö. Majja jäi muidugi väike Eliine valveküünlaks.

Vildaku pilguga võttis tüdrukuke vastu teate oma võimu jagamisest kollase maja naisega. Noh, hea, et vähimalt ööseks ei panda kammitsat jalga. Hommikul ta aga peab avama ukse, et anda kudujale lüpsik.

Naabertoa aknast nähtuvad ärasõitjad: vurrulised, roosade põisnägudega väikelinna spekulandid ja noor tõmmunäoline autojuht, kelle iga näoosa on nagu liistul ahtaks löödud ja kes näib olevat saanud rohkem kooliharidust kui roosapõselised kaupmehed. Midagi vanema klassi õpilaslikku noorukeste vastu on ta käitumises viimastega. Osavalt ta oskab korraldada istmed isale ja Silvile laiakalt üksteisega külgnevate linnaisandate vahel.

Eliine vahib kaupmehi, uurib autojuhti, silmitseb isa meeldivat kogu ja Silvi punastunud noore neiu nägu, seirab kõike üksisilmi, tardu-

nud kaame suuga. Nii ta seisatab vahel poeski, hämmeldades ammutuntud ostjat. Vaevalt ta teaks vastatagi, kui keegi talt küsiks, mida ta mõtleb, kui ta nii seisma jääb. Alles autoukse hoiatav karjatus äratab ta unarusest ja valgustab südames üksijäämise veel poolhämarat tuska. Poetrepil kallutab kõvera kaelaga Anne Silvile jumalagajätuks oma pea täiesti vasakule õlale ja eemal maantee ääres vahib kuduja kinnisilmi.

Nobedajalgne sõiduk tolmuvõlvistikku kadunud, Eliine otsib riiulilt hiljuti alustatud tõlketöö. See on ajalehe jutunurgas ilmunud ingliskeelse kriminaalromaani eestikeelne tõlge, mida Eliine omakorda on hakanud saksa keele ümber sepitsema, sest romaani tahaks ta kuidagi jagada oma kooliõega — juuditariga, kelle juures ta on oma väikeste saksakeelsete värsipudemetega, mis möödunud talvel vahetevahel paberile libisenud, küllaltki heas lugupidamises. Tööle asudes ta vist pole mõtelnudki raamatu paksusele ja oma püsivusele. Hoolika sipelgana on ta hakanud nokitsema, nagu valmistaks ta mõnd jõulukinki. Ja sõnalt sõnale ronides, paksuvõitu kulmud mongolisilmadel pinevil, ta kuulatab Anne õhtusi toimitsemisi köögis, huvitudes täna niisama vähe sellest, kuidas teeb kõike seda Anne.

Jah, Eliine pole kunagi mõttele tulnud mõõta endagi osavust köögi- ja majatöödel, ta on võtnud toidu, pesu ja riided nagu midagi endast-

mõistetavat, tehtud aset ja puhtaid põrandaid käsitsenud harjumusena, liikunud kõige selle seas oma ärkavate mõtetega nagu kudeja kala laias vees. Tasapisi ning märkamatult pidi see kõik tulema ta kätesse, et püsiks mõtlemine oma tavalises vaikses huljumises. Kõik erakordsed suurtööd olid piinavad ja tusastavad, teda ümbritsevaid inimesi endasse haaravad ja seega nagu temagi käest andamit nõudvad. Valutava peaga tuksles siis Eliine tööpahurates ruumides, nagu löönuks keegi talle muhu otsmikule. Ning kui oli pesu nööril, siga astjas, leivad ahjus ja ema pikad muhklikud näpud liikusid jälle igapäevases töös, silenesid muhudki Eliine otsmikul.

Selles päevade ühetoonilises koitiksumises Eliine kudes oma ärkavaid unaraid mõtteid — väike endalegi tundmatu parasiit. Silvi oli kord lausunud pahameeli, torgates Eliine suikuvvaikset meelt, Eliine peakohal võivat maja lõkata ähvardavas tulemeres, Eliine ei liigutavat kingaotsakestki — ei enda ega teiste päästmiseks. Ja-jah, tõsi oli, et ta vaid seepärast põgenenuks põlevast majast, ja sedagi vist viimasel hetkel, et polnud enam võimalik jatkata tavalist mõtete kudemist.

Kõvera kaelaga Anne tõstis veeämbreid, kõlistas söögirõusid nagu kogematuks tervisesooviks, avas ja sulges järsuvõitu nõksudega ust, nagu täksiks väike laps nüri kirvega puukändu.

Suvine õhtupoolik hakkas juba laskuma ti-

hedakoelisemaks, päike kummus nagu valudes verevaks, laotades üle rohekaskollaste põldude oma jahedaid surirätte. Eliine mähkis vihiku jutulisasse ja tõukas valla aknapooled. „Sinistes kleitides naisterahvad" sirutasid end kitsal aedjoonikul, jalad peidetud pikakõrrelisse rohivaipa, vahtides kõrgete uhkete kaeltega maantee liivatolmu ja roostepunaste aknaraamidega rebestatud valgeid majaseinu. Midagi tarka ja vormilist hoovas nende seisundist, meenutades Eliinele ema pikka viisakat kogu külaliste ootel majatrepil. Jah, kui ema seal nii seisis, mustas karmilõikelises kleidis veel pikem ja sirgem kui tavalisti, ta nagu sõnus olematuks öised sõnavahetused isaga, päevased rassimised laudas ja toas, lõikas rahamärkidegi võimuüülbust, nagu pikad sinikobrulised lilled näisid taltsutavat suviõhtu raskeid lemmendavaid lõhnu, seistes esinduslikult valge maja seintel.

Sõrmeotsis rõõmusurin ja mongolisilmad ärevusest nagu lakiribad, vahtis ja kuulatas Eliine siis, tundes valget maja nagu väikest lossi keset küla kuningatariga marmorastmeil.

Kuid siis tulid jälle tööpäevad, hallid müürsepad rohmivate haamritega, väänasid sõrmeotsi ja soonekesi, kumerdasid selgroogu, painutasid põlvi — murekirjad näol, tuhahelbed juustes murdus ema õhtuti vanasse tugitooli ahju taga. Sageli hiilis siis väike Eliine emale seltsiks. Kõhnake vasak käeke ema kaelas, kingakannad ema põlvel, istus ta ja lõi mõtetega

nurru nagu kassike soojas pesas. Veel tõvepäevilgi oli ema vahel poolnaljatades tõmmanud Eliine põlvedele ja silunud nukra hellusega üle hõreda juuksesöödi.

Nüüd pole enam põlvi, kuhu võiks ronida või kuhu sind tõmmataks pehmelt siluvate kätega. On kuidagi vajaka jäänud see elu möödunud suvest saadik: sööd enda teada kõhukese täis, aga ikka nagu püsiks nälg, jood, aga janu ei kustu. Nagu oleks kuskile kistud auk, mida Anne oma askeldustega ei jõua täita ega Silvi oma lobisemisega kinni toppida ja mida isa veelgi avaramaks näib uuristavat. Nagu kiskunuks keegi maha paksu sooja suurräti ja vilu tuul puhuks kuklasse.

Ümisedes tuli tuuleõhk teispoolt maanteed läbi rukkipeade. Päike kiikerdas tast mööda ja purunes tuhandeiks kildudeks. Eliine peake näis kerakesena, tikitud täis kuldnõelu ja litrikesi. Põlved tõmmatud kollasenupulisse sitskleiti, näoke surutud libedatele käsivartele, lebab ta nii loojuvas päikeses nagu hiilgav jaaniussike. Mõttedki on end puntrasse kerinud, nagu oleksid nad kinnitatud laialipillatud kuldnõelte ja litrikestega. Põks-põks taob ainult väike süda vastu aknalauda.

Nii leiab Anne väikese tüdruku, kui päikesest on jäänud vaid roosad pilvepuhmad taevasanga.

„Laps," hüüab ta murelikult ja puudutab Eliinet õlast, vildak suu nagu pliiats suunatud

kõverdunud seljakesele, „ega sa ometi ole tukkuma jäänud?“

Küsitu tõstab oma muljutud näokese, millele oleks paisatud nagu punaseid hanevarbaid. Hapra ohatusega, mis on nagu pudev nöör, käristab ta mõttekesed liikuma, ühtlasi poeb tusk tuhniva ninasarvikuna südamesse. Anne kogu ja olek on järsku nii suur ja võimas tubade üksilduses, ta hääl kajab nagu praosti manitsus tühjas kirikus, käsi sirgub nagu hiiglalest videvikuvõrku. Kui see suurus ja raskus lahkuks majast, tõuseks viimane nagu pappkarbike õhku, tema, Eliine, oleks nagu kaane all hüppamise minetanud kirbuke — nii tunneb väike tüdruk.

„Ei, ma ei maga!“ ütleb Eliine, kuigi ta isegi ei tea ütelda, kas ta on olnud ärkvel või tukastanud.

Imelikult küsivad inimesed, peab Eliine mõtlema, kui ta nüüd magaks, kas ta ka siis vastaks midagi? Mispärast muidu küsivad kõik nii ja küsib ka Anne. Eliine pikk suu tõmbub virilale naeratusele, kui ta kujutleb magaja õpilaskuulekat vastust.

Anne on aga juba jälle ametis — nihutab toole ja tõmbab prügi maast, rätinurk otsmiku kohal terav nagu katusehari, tõmmukas nägu sile ja puhas. Sõrmed aina siblivad, noppides kõrrekesi ja paberitükke, vasakule loodiv suu aga jagab Eliinele juhatusi. Majapidamise paragrahvid kükitavad kordamööda plikakese

ette nagu väikesed ammulisui vahtivad neegripoisid. Kumbki pool nagu näib pärivat üksteiselt: mis ma nüüd sinuga peale hakkan? Nii pikka kõnet pole Anne Eliinele kunagi pidanud. Valmis seatoidu ja lüpsiku asukoha nabib Eliine pikast seletusest kinni ja laseb muu joosta. Anne ei unusta Eliinet käsutamast vaadata hoolikalt kuduja näppudele — raske südamega annab ta lüpsiku viimase kätte. Kuigi ta majas ja köögis juba ammu pole enam täisperenaine, hoiab ta sellest visalt kinni.

„Egas muud kui häbenebki teine vahest veidi, kui mõni inimene ka lähedal on," lõpetab ta oma manitsused.

Toidu on Anne Eliinele köögikappi korraldanud, taldrikutäis mannaputru ja ligi pool kannu punast kastet. Söögu aga Eliine kõik see ära, ärgu hoidku teistele, ega suvel toit seisa. Anne teeb alati mureliku näo, nagu kardaks ta toidu raiskumist, kui on keetnud kellegi lemmeroa. Eliine teab juba, et ta teeb seda seepärast, et aga sööja viimati ei hakkaks häbenemise pärast oma isu näpistama.

Näppides veel pisut ruudulise laudlina narmaste kallal Anne majapidaja südametunnistus jääb viimati vait nagu mahajoosnud kell ja ta läheb jaki ja musta siidräti järele. Ploomikirjaline kimp vasakus käes, on ta varsti tagasi — riietumine ei võta Annel palju aega, ei ta armasta peegli ees seista, nagu häbeneks ta oma puhast savinägu vasakule loodiva pliiats-

suuga. Annel on rutt — näitab Eliinele vaid mustas siidrätis pead ja ploomikirjalist kimpu läbi ukse: tulgu nüüd Eliine ja pangu uks lukku, aga enne lükaku aknad kinni, ega nii hilja tohtivat enam midagi lahti hoida.

Sõnakuuleliku lapse ees läbi söögitoa köndides ta peened ja kerged sammud peatuvad siinseal: kellapomm on juba alla joosnud, näe, jäänuks varsti seisma, kohvimasinale on jäänud kate laotamata. Köögis viib ta Eliine lüpsiku juure, vahib köögiasju nagu armsaid lapsi — nende küljes vist ripub Anne süda rohkem kui hämaramõttelise Eliine ja tulisilmse Silvi man. Näe, jäta nad nüüd võõra kätte, näib ta murelik pilk kaebavat, küllap igaüks teab, missugune on võõrasema käsi. Hoidku Eliine kõike ilusasti ja valvaku hoolsasti majakraami järele.

„Ega asjal suud ole, et ta karjuda saab,“ põhjendab ta oma manitsusi.

„Kas ma pean kudujale kah piima andma?“ küsib Eliine juba väljasolijalt, käsi uksehaagil.

„Mis veel!..“ ägestub äramineja ning on peagu valmis uuesti kööki astuma, et oma südant kergendada, „küll tal need piimad on juba ammugi ette võetud, või temale veel midagi...“

Rääkija vibutab ägedalt ploomikirjalist kimpu vasakus käes ja tõmbab jumalagajätuks lõua veel kord vasemale.

Eliine vahib äramineja väikesi munakivikujulisi õlakühmi, kuni majanurk need neelab,

juhib siis oma juba õhtust palavlevad silmad üle kuuride ja õuemuru, mille õhturahus on täna midagi poolähvardavat, poolhoiatavat, ja naksab haagi obadusse.

Selle naksuga Eliine tunneb, kuidas järsku poeb südame ümber jahedust, nagu oleks sisemuses kistud mõni aken valla ja tuul mähiks rõskeid vihtu südame ümber. Näib, nagu sulgenuks ta sisse mõne võõra, kes varitseb kapi taga, sealsamas aga on pugenud laua alla ja nüüd juba kükitab pliidinurgas. Kõrvus hakkab tinisema, kaebleb ja kiunub, nagu kisuks keegi peene niidiga viiulikeelt. Läbi köögiakna ruutsilmade vahib lehtla — norus tiibadega hiiglalind. Köögi ja toa vahelisel uksel tolkneb südamekujulise peaga võti vasksuus — keerata? — ei? puudutab Eliine võtmesüdant. Ta jätab ukse lukustamata, nagu kardaks ta sellega teha maja veel umbsemaks.

Söögitoas tiksub seinakell jonnakalt, mitmes suunas avatud uksed näitavad oma sisu nagu karbisuud. Poolhiilides poeb ta neist mööda ja avab teispool ahju ainsa suletud ukse. See viib Eliine ja Silvi magamistuppa.

Piklikus kambris paikneb reastikku kaks voodit. Tagumine, Eliine oma, on lahti võetud, valge padi ja linaääred helendavad julgustavalt väikesele tüdrukule vastu. Sinna võib end päästa tühjade tubade ja varitsevate lauaaluste ning kapinurkade eest. Aga enne tõmbab ta akende ette eesriided. Üks aken on peatsi,

teine jalutsi pool — kui keegi neist sisse vaatab, on tal Eliine voodi silme ees nagu müügiese. Eesriide paelu lahti näppides heidab ta pilgu aeda: juba värvitus õhus hargnevad teesiilud laiade lehekate õunapuude taga nagu pikad käärilõiked rohelises kangas. Vanaema õunapuu sirutab õunad otse aknasse — väikesed ja valkjad teised nagu põdura lapse põsenukid.

Igaühe jaoks kasvab aias puu, näe, taamal, vasakul pool, ema oma — kuivatas juba möödunud suvel oksi ja tänavu jatkab seda kangekaelselt; aiamaal, peenarde vahel on Eliine puuke — väike, nooruke ja nõrk, aga tuleval aastal kannab juba õunu, nagu oli seletanud isale mõisa aednik. Eliine teab, et õunad on suured, vormilt nagu nõelelõngakerad, rohelised, lillakaspunaste põskedega. Eliine katsub vahel argade näppudega nõrku oksakesi ja mõtleb murega tulevase suve koormale. Näe, seisab nüüd ja vahib, kepp pihus, nagu peenravalvur. Küll ta aasta pärast on uhke, Eliinegi ootab seepärast tulevast suve. — Noh, head ööd! — Tihkelt veab ta alpikannikeskirjud sitseesriided kokku.

Pikkade lintidena ripuvad need ülalt alla, valged õielehed kimpudes. Helgivad nagu kauged lillemaad vaarikpunaste seinte vahel. Hämaruses näib tuba nagu polsterkarp, helid hiirtena peidetud padjavöödesse. Toimitsev laps keskel nagu suur putukas, kes liigutab katse-

sarvi. Vedas nüüd tooli laua juurest voodi ette, tõstis tummalt veekaravini suule, tõmbas käega lepitavalt üle laua, et sulepea heitis jälle tindipoti jalgade ette ja väike, mustas kitlis saksakeelne vastne testament ronis „Sõja ja rahu" punasele kukile. Liikus aralt nagu lind püünise ees, aimas kärbsena varitsevat ämblikku.

Asub siis voodi ette lahti riietuma — jalamarjad üha tõusmas nagu täispuhutud kummitorud. Näe, voodialune haigutab nagu koopasuu, kahmab sealt karukäpana, sirguvad siledad sõrmed — — —. Kähku, kähku! Hüppab kleidike, hammustavad püksid maad, käriseb nööbijuur, langeb toolile väike naisepihik, voldilehvikud kägardunud rinnatühemete all. See on esimene naisepihik Eliine lapsekehal, eestnööbitav, voldisuudega täispuhutud — üks ema viimseid näputöid. Naeratades oli ta passinud seda väikesele laudrinnale. Ninake püsti, aga silmakesed pugenud häbelikult koopaisse, nagu lepatriinud, seisis väike tüdruk vana Singeri kõrval ning võttis vastu aukõrgenduse.

Nüüd ripub selle pihiku kägardatud tiivapaar toolil ja väike tüdruk ise kõverdub palja vaiba all, mille taigenkollasel pinnal roomavad pikad valged kiud nagu kõhnad, üha väsivad käsivarred. Terav koon näib nagu sarvest olevat, kui ta veab end pabervalgelt kohevalt padjalt vaiba alla.

Nii kaugele kui ulatub Eliine mälestus, on ta igal õhtul pidanud korralikult oma palve,

sosistanud ristiskäsi ema poolt koostatud sõnaderea, mille rütm ja riim maabus konarlikuks kutseks: „Lieber Jesus, komm zu Papa, Mama, Apapa, Onkel und Tante, Eline und Silvi.“ Punktiks lisatud „Gute Nacht!“ tundus veel palve osana. Ühes emaga läks see hoogsalt nagu neljakäeline klaveripala, üksi lugedes oli palvemeeleolu aga sageli pudev nagu niiske pabervatt. Palvesõnade vahele poetus igapäeva mõtteaganaid.

Täna Eliinel oli põhjust küllaltki hardaks palvuseks. Ta võttiski juba hoogu, kiskus käed kokku ja ütles silmi pilgutamata esimesed sõnad, seal — nagu vana orelivänt kukkus äkki keegi ajus laulma: „Kilu-Mari, Kilu-Mari, tule sa ja aita siga kaubelda!...“ Teine vahtis kihistades kõrvalt, näos naerukibrad nagu murduvad kuukiired. Itsitas õnnestunud vembu üle, nii et sarvekesedki punase tuttmütsi alt rappusid võidu narmastega.

„Sea — — —,“ hip-hop, hip-hop, hop-hop-hop, nagu noor sälg lööb takka üles, lippas palve lapse käest, ohjaräbalad taga lohisemas. Kiskus Eliine endaga kaasa see väntav loriviis, kuid samal ajal tundis ta juba karistuse musti tiibu ähvardavalt pea kohal hõljuvat. Kui nüüd kärgatab kõu, löövad välgud piitsadena maja katusele, kahmab tuulekäpp valged krohvseinad, pilbastades nad lehekestena tänavaturjale. Väike patustaja kägardub traatkoonlana peene-

käelise pehme vaiba all ning ootab Jumala tulekeelset kättemaksu.

Ent kui midagi ei järgne, ei liigahta aias õunapuuoks, tiksatab toaski vaid söögitoa vana seinakell aralt, lagub hirm pisilaspesana. Tänaseks on hädaoht möödunud, kuid homme, ülehomme — äsja tehtud patt on Eliine meelest jõle, pilvede taga hõljuv valitseja on tume ja tundmatu, kõik ei või jääda samasse paika. Nüüd lükkab uni kõigele riivi ette, sõlm liitub sõlmele ning varsti hõlmab villpehme unemähis väikese kägardunud kehakese.

Söögitoas torgib vana kell aralt seina, akna taga aga lükib vanaema õunapuu innukalt oma väikest ja valkjat vilja vastu ruutu.

Trr..., trr..., trr-trr-trr-trr..., nagu järsk lühike ja tugev vihmarabin tantsib väikesele magajale kõrvu — sinikad silmalaud värahtavad, keha vinnab end loogana püsti, patsikesed näitavad hämmastuses vastaksuundi: mis, mis siis nüüd on?... Viimati taipab väike aju — nagu tihkeid želatiinsidemeid pudeneks pea ümbert. Käsi kompab eesriide järele ja samal ajal poeb keeleotsale sõna, kõva ja sile nagu hernetera: lüpsik.

„Ma tulen kohe," hõigatab ta pisut hirmunud kareda lapsehäälega ega võta enam vaevaks vaadata eesriide taha. Pulkpeened käsivarred kisuvad toolilt sitskleidi — viuh, lendab see üle pea, vaata aga, et kõrvakesed ja patsikesed paigale jäävad. Lüpsik — nagu levitaks

küünal ajus valgust, kohustuse täitmine laseb isegi minetada vastumeelsuse väljasootaja vastu.

Laks, laks, laks, laks, tõttavad paljad jalad üle sileda värvitud põranda, pahuralt rappuvad uksed, tõkestavad esemed taanduvad ehmunult nagu karistatud kutsikad. Plekknõu kiiskab kööginurgas pingil nagu mingi usuline pühamu. Plärr!... ning Eliine reostab templinurga. Unest rambe käega ta kangutab haagi, aga enne kui ta sirutab lüpsiku, langeb vildakaist silmapiludest altkulmu pilk ootajale, kahvatu suuniit pooldub ning pillab tere, kareda, pahura ja okkalise nagu siili.

Kuduja on täna libedas mustas satäänseelikus, luiskpuusad veelgi ahtamad, vöö peen nagu luige kael, pilgud vahivad karikakarnööpe mustiklillal pluusirinnal.

„Tere hommikut," ütleb ta ning ta keel on kuidagi kobav, nagu õõnestaks ta lausutavaid sõnu, „jätke uks lahti, ma toon piima kohe ära".

Kui Eliine ulatab lüpsikusanga sirutatud kätte, näeb ta, et kuduja sõrmed on lühikesed ja jämedad, küüned õgvad tömpidel näpuotstel. Kollane kinganina on rõskes mullaürbis, kastene seelikuääris näib siidpaelana. Hommik higistab, pisardab end lõpmatusilmses kümblusses, nii et mullale ja rohule näib olevat tõmmatud tihe ja õrn silmusevõrk. Taevas aga sakenduvad juba roosad pilved läbi vesiauru.

Lõdvalt puudutab veel käsi uksehaaki, nagu alateadlikul soovil, siis lippab väike tüdruk tagasi magamistuppa. Käkrunud linapaar on veel soe, padi on säilitanud peamõõdud — on nii raske vastu panna ja mitte uuesti suruda end sellesse avatud pessa. Eks, Eliine sirutub vaid minutiks viieks, kümneks voodile, kuni tuleb kuduja piimaga — kleitigi ei võta ta seljast. Teha pole ju praegu midagi. Eesriide lükkab ta pisut kõrvale, näe, õunapuud on hommikukarguses küüru tõmbunud nagu tukastanud valvepostid, Eliine puul on käed aralt kepikese ümber. Kui vana ta ometi peaks olema — kui ruttu kasvab puu? See ju üks neid vanaisa istutatuid — eks? Tarvis Anne käest järele pärida.

Oo-eh, küll on ikka kole nii vara tõusta, ohatab väike aju ja käsutab palja jalapaari lina alla. Silmadelegi ta tõmbab linaveere, valgus tundub kibe nagu seebikivilahus. Ei, ega ta seepärast veel uinu, ta ainult lülitab kuidagi selle järsku läbilõigatud unevöö. Keset kõige paremat suiku voodist hüpates tunned alles, kui magus on uni. Nagu mõjuv arstim teine, paneb käe peale suurimalegi tusale. Eliine mäletab, kuidas kadunud emake vahel paariks minutiks voodil tukastas, et siis jälle tõusta puhanuna ja töövõimsana. Jah, vaesel emakesel oli alati nii vähe mahti puhkuseks. Väike tütar meenutab salaja üle huulte libisenud ohkamisi: „Ah, kui ma nüüd vaid viis minutit saaksin magada!"

Nagu hädakell heliseb jälle südamesse teadmine: võõras naine käperdab esemeid, mille kallal ema vaevas pead ja murdis käsi. Nüüd ta istub lehma all, surub nisadest valget vahust piima ja ühes valgete piimaniitidega tiirlevad ta mõtted valge maja, laiade õunapuude ja lapiliste põldude ümber. Vaata, oma pikkade laugudega on ta juba loomadki laudas „ära teinud“; ta lüpsab o m a lehma, seob o m a mullikale köie sarvedesse. Mis sellest, et ema jootis teda vasikana ja köietas ning karjatas veel möödunud aastal.

Väike tüdruk tunneb järsku kibedat häbi, et kuduja lüpsab nende lehmi, lüpsab Eliine eest, lüpsab seepärast, et Eliine ise ei oska lüpsta. On valus, nagu veaks keegi põletava sinepilapiga südame alt kurku. Ah, neid väikesi viletsaid näppe! Kevade poole ta ju katsus Silvile järele teha, sirtsutades vana Tõmmu krobelisi pöialtömpe nisasid, aga soonekesed lakkasid varsti vetrumast nagu halba sorti kummipaelad.

Ja kuna väike tüdruk kujutleb end veel armsa punase krobi all, lüpsik põlvenurkade vahel, kaelanupp õieli, suupaelgi ägedast pingsusest nagu liimipressi all, tunneb ta, kuidas silmad üha soojenevad ja mahenevad, nagu põimiks neid keegi agaralt helgete siidlemmedega. Vana Tõmmu kere aga valgeneb, nähtamatu pintsel vorbib tuhme lubilaike, sein üha tiheneb ning matab vaese Tõmmu. Järsku on Tõmmu aga vaid väike takutort ajus.

Teadmata, mitmeks põimusid minutid, mitu tiksu oli vana kell söögitoas torkinud seina, kui Eliine nägi ja kuulis end jälle toimivat. Lühikesel laial asfaltteel kõnnib ta, vana sammalroheline mantel kinnitatud vaid ühe lodeva nööbikettaga vöö kohalt, punane kübara-ääris õhkub roosat valgele panamamütsikesele. Kõnnib ja veerib häbenedes peatult tolknevaid nööbikandu mantlirinnal. Kui järsku seisab kellegagi vastakuti! — — —

Kuid juba mõne sammu järele paiskab tänav nagu kotisopist välja halliripsilise maja, aknaklaasid praotatud pehkinud sindeljoontega, uks väsinult längus. Ei tea kust välja ilmunud Silvi haarab tal ebeldades käisesuust, mustad patsid ripuvad kahel pool õlgu nagu rõngasmaod. Majas on videv. Valgus tuleb pikkade sirendavate kiirtena ukse ja akende pragudest. Esikus, kahel pool seina ääres on pikad kastid, laudadeks määrdunud ja lõhutud taldrikuile-tassele. Eliine pastellsinine kannikestega lemmetass tänitab kõrvatult supitaldriku poolel, looklevasse äärisesse tahutud nüri kolmnurk.

Kas Anne on peitnud siia kõik katkised nõud? mõtleb leiust ärev tüdrukuke. Kas Silvilt küsida? Kuid juba sikutab teda käisesuu — Silvi kisub ta kaasa. Tolmused karbitaolised ruumid, põrandaks kiht tuhkjat halli lössi. Juhuslik kolu riivab põlve, kobava käe imab hallitusest plink tolmukinnas. Kas oleme siis pööningul? ribib küsimus Eliine pead.

Tõkestavate esemete virnad aina kasvavad. Silvil aga näib olevat püsimatu rutt. Pooljoostes üle kuhjatud kastide ronides ta vabastab Eliine käisesuu. Hämmeldunud tüdrukuke püüab temaga sammu pidada, kuid palituhõlmad takerduvad kastinurkadesse, põlvi pidurdavad salarusikad, ja vaata — kõhukad kastid on nüüd koormatud aedviljaga: kõrvitsate põiskogumid naabristuvad kõhnade sõrmporganditega, sibulavarred magavad peedimügarate vahel. Ning kuna silmad ahnelt püüavad väljalaotatud kirjut turukraami, komistavad jalakesed veel enam, kaugus Silvist kasvab üha — ühes sellega pesitseb hirm ärevalt tõttavasse südamesse. Ruumid pimenevad, varje sigib kastide taha, konutavad inimpead, viipavad randmeluud. Näe, milline mügarik vahib kõrvitsate valvurina, hui, kui kummutab järsku rusika Eliine õlale.

„Silvi!" katsub ta hõigata, kuid hääl ei küüni helideni ja õdegi on juba teadmatus kauguses.

Ruumide tagapõhjas surub pimedus nagu kork pudelisuus, venib nagu pikk must sukk, millega Silvi on kaasa lohisenud. Pingutuvad silmad, nii et oimudki tuiklevad, nagu nürid noad nad vaid vaevu kriimustavad pimeduse tõrksat koort. Võppudes katsub väike tüdruk vältida tõkkeid, silmad abiotsivalt kiindunud pimedasse seina liigub ta kärsitult edasi. Kui

käriseks ometi see liikumatu must sein — ah! — „Lieber Jesus...", katsub ta palvetada.

Seal, ennäe, nagu hõõruks keegi tahmast klaasi, helendub aegamööda pimeduse keskus. Imestudes täheldab tüdrukuke piiristuvaid valgusekiiri, mis, seostudes kummuvaiks autotuledeks, suunduvad lõikavalt vaataja silmi. Ahnelt teeb ta nüüd paar liigutust ettepoole, kuigi on pisut võigas käsi ja jalgu tõsta. Okastena piidleb valgus liigutusi, laostab silmis ühe kile teise järele. Kui saaks peita nood, pöörata pead!... Hui, kuidas kisub see seebikivina silmamunades. Kui ta nüüd ei jaksa karjuda, on ta silmanägemine kadunud.

Aa-aa, aa-aa-aa..., uni käriseb nagu ängistav riie, tõsiasjad osutavad aknaid, veel enne kui liigatavad laud. Õhuke sein lahutab viimaseid äsja kärisenud unekangastusist. Nagu vitriini taga seistes jälgib tüdrukuke oma olemist unenäos, rinnakorv paisub nagu tursuv tõrs.

Seal nagu liigataks miski voodipeatsi taga, poolteadmatult kuulab ta, kindluseta, kumba maailma seda paigutada. Kummaline unemosaiik voogab raskelt ajukäärudes, nagu nõiajooma mürgine aur, nakatades kõike temaga piirnevat. Veel rambed laud ei tihka tõusta. Pinetub süda, küsitlev ja otsisklev. Peened jäsemed tõmbuvad koomale nagu energia koondamiseks. Sõõrmed veavad väsinult õhku. Ons see uni või on tõesti peale tema veel keegi toas?

Ta ei taba hingamist, ainult ta oma süda pillub kõrvu lööke nagu raskeid kivirahne. Kuid keegi nagu suruks õhuseinale, pea kohal kallutab tummalt hõljuv kaal. Ja ons see unepilt, mis vastselt näib torkivat silmi?

Kitsas pilu praotab liimtihked laud, areldi, üsna areldi, pikkade ripsmete risteldes. Laieneb siis veidi, kerge hämmastusena joondanud näo — kas kiirgavad siis need äsjased unetuled ka ilmsi?

„Ah, see on ju päike, mis kirendab silmis,“ muiatab ta siis ja liimitab roidunud silmalaud.

Kuid väike kahtlusetõuk on jäänud meeltesse ja Eliine pilutab uuesti lauge. Virvendab jälle kiirtekimp. Ons see siis tõesti päike, vahiks ju otse nagu paar silmi. Järsku veendumisehimus ta kisub oma kitsad vildakud silmalõiked pärani — nagu eesriide tagant läigahtab kaks halli riba imalalt ning ühtlasi julmteravalt tüdruku tunnetushimuralt päraniaetud silmi. Nagu torkaks kõverdunud ja pehkinud okasnõelu. Tardunult vahib ta neisse ribadesse ja mõõdab samas tummuses ülestõmbunud pikki lauge. Ähmaselt venib silmis auduv mõte kollastele kõhnadele põskedele ja vedel-libedale maksroosale suutükile, püüab kinni laigu mustiklillat pluusi ja kaks karikakarnööpi. Läheb siis sama teed tagasi, areldi nagu tiksuv kell, mis kardab viimast hoopi mahajooksmiseks.

Kumardunud kitsas naisekogu vahib ikka veel ainiti avanenud lapsesilmi. Mingi kavatsus

näib võitlevat paljastatud hallides ribades, üha murdudes ja tõustes. Julm ja terav soov, piidlev nagu maokihv.

Väike tüdrukuke lebab endiselt liikumatult vaiba all, sõrmgi ei tuksata, nagu oleks äsjane taip panetanud käe ja keele. Jälgib vaid kalgelt halli okasvöödi perioodilist tuhmumist ja helenemist. Ainult ajus nõksatab korraks, nagu tahaks kuklast oimudesse uhav laine kõik segi paisata.

Kaks silmapaari vaatab hetkede kaupa üksteisesse, nagu katsetades tõttvahtimist. Kas Eliinel pole nüüd küllalt mahti vaadata eesriide taha ning vaigistada oma uudishimu? Naise silm kangastab kujutelma ja peatub, maitstes seda nagu mingit hõrka rooga. Nii himuralt seirab oma iha, et varitsev tüdrukuke näeb juba sirgumas lühikesi tömbakaid sõrmi, tunneb tuksuva kõrisõlme ahnet muljumist, veel hetk, ning hele läbilõikav lapsekisa lööb magamistoa hommikusse vaikusse nagu haljas terav väits. Vaarikroosa seina ääres kägardub kehake, nägu moondunud, jäsemed võppuvad, lina surutud sõrmede vahele nagu murdunud päevavari. Hetke tuiskab õudusehoog nagu möirgav maru läbi aju, pillutades mõtte- ja tundekilde, siis järsku saabub vaikus, pimedus, nagu tõmmataks must paks kinnas üle pea.

Pagev naine kuuleb enda järel ust sulgedes luksuvaid katkendlikke naerutõukeid. Väike keha põlvitab endiselt seina ääres, klaasistunud

silmadega näpeldes lina veert — pikk, kitsas suu paotab veidraid naerupurskeid.

Päike nõelub üha kollaseid lõngu tuppa, tõmbab neid voodile, mis näib oma korratuses nagu lõhutud ämblikuvõrk, poetab otsakesi tooli kõrval lebavale valgele esemele — väikesele kägardunud rinnatühemetega naisepihikule. Kõrvalelükatud eesriide tagant aga vahib nagu uudishimutsedes akna poole väike õunapuu, peente näppude vahel kepp nagu valvuril.

PÕGENEMINE

KESKPÄEV lebas aial liikumatult ja vaikselt nagu avasilmne, soojust kiirgav uinuja. Marjapõõsaste pikad raamid ja õunapuude ümarad asemed hoidsid kuulekail kätel neile nõjatunud mahedat koormat. Kloorvalged särgid ja püksidki avaral pöetud murul osutasid kangete jäsemetega traatsirgelt nöörilt eri suundi. Nende vahele sirutunud linad ja padjapüürid uhklesid tagasihoidlikult oma lihtsate lõigete ja õmblustega.

Nad võtsid suursuguse rahuga vastu ka roheliselt lehepihult pahase laulupõrinaga saabunud mesilase, kuna särgi batistrind lainetas aralt ja püksi volang kibrutas külgi väikeste jalgade puutel.

Kiusajast päästis nad väike tüdruk, kes õhuliste helesiniste tiibadega oli hetke tiirelnud võõrasemapeenra ümber, silmitsedes lillasametisi näokesi, ja nüüd lähenes pesuväljakule, käes rammus heinakõrs.

„Kae, kus mul leidis lille!“ asub ta rohukõrrega tõrjuma mesilast kumeralt volangiseljalt. Õnnestunud võitluse järele liigutab ta oma tuhkjaspruuni peakest nööri suunas, pisut udused sinised silmad muutuvad aegamööda selgeks ja jahedaks — väike tüdruk arvutab. Päästetud püksipaarilt langeb ta pilk samakasvulisele naabrile, leiab kolmanda ja neljanda. Neidki on arvult neli. Teeb siis hüppe pisemate manu — otsib veel —, ei leia, kahtleb, sinine pilk küsitleb, nõuab kindlust madapolaampükstelt — neidki on kaks.

Silmad peatavad hetke, suundudes sissepoole. Nagu terav nuga läigib silmariba laugude vahel. Mõtted püüavad avada mõistatuse sõlme, samas aga põrkavad areldi tagasi.

Aeglaselt laiub läikiv tera, nagu kriminalist, kes nõutab oma oletuse tõendusi, kõnnib väike sinisilm pesuridade vahel ning uurib iga eset, arvutab, võrdleb. Tulemus on ebatavaline: Elfi on pesnud peagu ainuüksi endale — tema, Miia, pesust on eksinud siia vaid mõni üksik ese.

Säärast vahetegemist „sinu“ ja „minu“ vahel, silmakisavat hoolt enda eest pole Miia kunagi enne Elfi man märganud. Pesi linnaski kooli ajal tarbe korral taskuräti ja särgi, kuid ladus ikka suured väikestega paari: mulle kolm, sulle kolm, mulle üks — sullegi üks. Ei ta laualt kiskunud suutäisi Miiakese eest, pigem pakkus oma jaost, teeseldes küllastust. Täna ta oli aga suure enesearmastusega ladunud pesu künasse,

nagu tahtnuks sel teel õigustada erakordset töökoormat.

Sest oli otsustatud tänavu suvel läbi ajada teenijata, kuna seitsmeteistkümneaastasest Elfist oli tädile juba suur abi, ja Miiagi tahtis vahel käsi külge panna, uhke oma kaheteistkümnele aastale. Meesperest nõudis hoolt vaid väike Endel, kuna isa, saanud teenistuse rekvireerimiskomisjoni, veetis suve peamiselt sõitudes. Küllap siis juba kuus kätt sooritas väikese majapidamise, kui talutöö eest hoolitses pooleteramees.

Lapse äsja lilladel õisnäokestel ilutsenud süda rakendub koormaga. Määrdunudkollakas nägu, mis üha ergutab puhtusehullunud tädi tööle, vahib kibestunult.

Mure oli ajutine ja sel hetkel Miiale iseloomulik, ent korstnapilvi pidi olema ämmamoor puhunud peagu kõigi perekonnaliikmete paletele, sest ka kadunud ema, väike Endel ja juba halliga sõbrustav isa ei evinud valget puhast nahka. Ainult emal ja isal oli see kollane värvus küpsem ja seetõttu ka vist puhtam kui väikesel õel-vennal — Miial ja Endlil.

Elfi helgus pidi küll olema vanaema ja tädi suguluskink, kui ta polnud võõras vara. Tema nisukähar ja maarjalille pihkuv jume kõnelesid selgemast ja leebemast verest kui teised pereliidu mustlasnäod. Ilutses teine nagu valge luik kodupartide keskel, oma aras neiunooruses pikk ja habras murdumiseni. Oli viimasel ajal väike-

sele Miiale võõraks muutunud, väätkasvuga kogudes silmi lapsele tundmatut käärivat viinamahla. Riiete ja soengu eristumisega Miia põlvkleidist ja patsist, oli ta end piiranud ka uue sõprusringiga, Miiale harjumatu ja võõristavaga.

Mitte ainult Elfiga seltsinud minkpalgelist naabermaja neiut, kes Elfit külastades hülgas Miiat oma unetute silmadega nagu tolmukübet, ei kõõritanud väike Miia, veel suuremas vastolus põikas ta püksikandjate mant, kes vahel saatsid minkpalgelist neiut, aga üksigi ilmusid väikese ja õõnukese vanapiiga Moksi üüritubadesse, kooli- või sõdurimüts uljalt kõrvale lapsatud. Pilutlevi silmi, imalad naerukibrad suu ümber, nentisid nad Miia kohmetunud uduseid lapsesilmi.

Siis juhtus sageli, et Miial tuli hädasti minna kuskile — Elfi tegi mureliku näo ning aitas palitugi varnast. Polnudki Miial himu jääda, kui ta kord oli viibinud pealtkuulajana veidral ja segasel vadal ja edevail naeruhoogudel.

Ei olnud Elfil siis enam mahti neil külastuspäevil avada kooliraamatuid, õppida võõrkeelt või lugeda maateaduslikku etteütlust. Õhtusöökki valmis ahjusuul ülepeakaela. Ja sõnakehv oli Elfi suu Miia vastu ja hämmastavalt uus ta pilk.

Miia tundis, kuidas ta aegamööda kaotas mängu- ja õppeseltsilise, ent harjunud vanema

õe kaitsega, ta püüdis end lasta petta südantängistavast seigast.

Viimasel ajal oli kadunud minkpalgeline neiu silmapiirilt, olid harvenenud ka kooli- ja sõdurivormis noortemeeste külastused, uus vormimees hakkas õhtuid veetma koolilaste korteris. Oli siginenud sinna järsku — ega Miia üldse teadnud, kuidas kogus Elfi endale tuttavaid —, sinine palitu ja veidi kulunud madrusemüts, õlad mügaras, nägu ümar ja lai, lõuakaar mustas kõrskestas.

Hakkas tulema üle päeva, tõrjudes oma käikudega teisi nagu siil agaraid hiirekesi. Riputas palitu ja mütsi rahulikult varna, tõmbas sageli kompvekituusti pisut kärisenud palitutaskust, määrates selle teda uksepilu vahelt hädiste ja rahutute pilkudega jälgivale Miiale. Aga ei paberisse kleepunud monpansjeed ega naabruse roosastanud maasikad suutnud väikest plikat lepitada endastmõistetavusega, millega tuli võõras madrus. Lapse ärkamatust verest häirimatu kasvatusmoraal valvas vanemat õde kõrvaltvaatajale veidra emaliku murelikkuse ja rahutusega.

Piirikivina jääb Miia mälestusse üks varakevadine õhtu, millal „Estonia“ näitetrupp andis väikelinnas külaskäiguetenduse. Teatrihimuline Miia oli sellest juttu teinud, aralt, valmis keelvaks vastuseks. Puiklemata oli aga Elfi nõustunud, teataval õhtul raha otsinud ja erilisel hoolitsusel Miia etendusele saatnud. Tema,

Elfi, ei himustanud näha „Naiskuradit“, eelistades kojujäämist.

Miiale kujunes õhtu elevaks ja nauditavaks, kuigi paratamatult jäid talle segaseks mõnedki vihjed ja liigutused. Saali tagaseina rivistunud kooliseltskond oli omapoolseks meeleolu tungaldajaks.

Hilisõhtul koju saabudes ta leidis korteriukse lukustamatult. Arvates Elfi juba magavat liikus ta vaikselt, süütas tule eestoas ja vabastas enese üliriideist. Tavaliselt kollane pale õhkus lillakalt vastu ümarast seinapeeglist, silmad läigahtasid võõralt ja tasakaalutult, köetud teatrisaali ärevast õhust ja teatripalast.

Tagatoa uks oli vidukil, pilu must, niiksudes ta avardus, rüübates ruumi valgusjoa. Küllalt selges toahämaruses Miia nägi madrust ja õde riietatult lebavat kõrvuti õe sängis. Nad jäid ka endiseisse liikumatuisse seljaasendeisse lapse ilmumisel, mees paremal, neiu vasemal, vaid silmad kumerdasid joone, märkides punkti plikakese kogule. Peeti teda pilkudega nii rahulikult kinni, et ta tahes-tahtmatult pidi peitma hämmelduse, mis halvas ta solvatuna ja vaikivana uksekünnisele. Teeseldes endastmõistetavust oma ühisasemele osutati ta lapselikku teadmatust, tundis väike Miia ning talle meenus varane mälestus möldri ja Pisi-Mari ühismagamisest, mille ema oli avastanud talveööl rändlambiga ja millele teisel hommikul oli järgnenud Pisi-Mari lahkumine möldri kaasteenija kohalt. Miia mä-

letab veel täispakitud korvi sanga hoidvat Pisi-Marit, kelle tedretäheline lapsenägu oli nutust poolmäärdunud.

Mõtles siis väike Miia, et Pisi-Mari läheb seepärast, et oli pugenud möldri juure magama, aga kas siis oleks tulnud möldril minna, kui ta oleks leitud tüdruku voodist, selle unustas Miia endalt küsimata.

Hästi ei saanud väike tüdruk mõtelda sellest varase kevadõhtu leiust ning selle mälestus jäi talle põrisema ajju nagu must putukas heinasaos. Kahistas ja saagis trotsivalt, kippus rõõmudesse, muretas unenägudes.

Veel kibedam ja segasem härm kallutas südame, kui ühel õhtul koju tulles silmas läbi luugisüdame madruse põlvil nuuksuvat Elfit. Siis ta ei julgenud tuppa minna, hulkus väljas, küsitles endalt ja püüdis seletada lihtsaks ja muretuks meelthärmivad pildid.

Miia koju tulnud, polnud Elfil talle kurta midagi.

Suvepuhkuse saabumiseni, mis oli toonud Elfile esimese nõrga õppeaja kestel, Elfi oli olnud tujukas ja kinnine, liigutanud nagu unaruses blonde patse, pihkuva maarjalill-jume tuimudes ja närbudes. Pikkade närvitsevate sõrmedega nööpis ta oma musta inglisjakki.

Isa solvavalt pahandavate sõnadega algas suvepuhkus, mis viis lapsed maale kodutallu, askeldava tädi manu. Madrus oli juba enne silmapiirilt kadunud.

Ja täna aias, keset linade ja põõsaste valgerohelist mängu, väike Miia erutub jälle kogu kevad-talve mõrust aimetesogast. Väikese ja suure pesu leppimatud paarid kisuvad jälle vanadest juurtest võsud esile ning kiiskab jälle maailm abituses ja ebamugavuses. Näeb jälle ähvardusena õde nööpivat pikkade närvitsevate sõrmedega oma musta inglisjakki ning väristab hämmeldunud lapsekätes järelduste niidiotsi, kartes neid köita kinniseks sõlmeks.

Ei tädilt ega vennalt ole midagi küsida, kardab isegi, et varna korraldav tädi hoomab koormat õlgadel, väike Endel viisab näolt morni muremõtte. Lilleliselt oksjonisohvalt ta vahib tunnistades toaesemeid, nagu kohtunik hangib tõestusmaterjali.

Miski ei reeda võõrast värvi, ei lausu mingit uudist, magamistoa tehtud voodidki on niisama rõõmus- kohevad nagu nad tõusid eile-tunaeile Elfi käte alt. Ta kõnnib kapi juure — riideid tervelt perekonnalt, pealpool isa valge kuub ja tädi roheline siidpitspluus, nurgas Elfi sinikarikates pühapäevakleit ja Miia roosa satäänriie, mis omanikule on nii vastumeelne. Laps peab kandma roosat, oli aga väitnud tädi Lonni ja õmmelnud veel roosa selga mõne meetri vahepitsi.

Ei, riided kapis on muutumatud, ei nad jaga tillukestki tõendit Miia detektiiviajule.

Mida ta siis otsib, mida peab leidma? Ei valva kuskil pakki ega rännukohvrit, kingad va-

hivad nurgas, kerge tolmuvine ninadel. Ja rännukahtlane ise kisub küürus pihal rohtu kapsamaal. Tühi tuulekeeris on vaid laigutanud vee, vesi ise on puhas ja selge, liivasõmerata. Masendav vaev roniks nagu haavlikestena kudedest ja rind on jälle lahe.

Hetkeks on nüüd jälle maldu lehitseda raamatut. Aga Elfi kapsamaalt saabunud, tundub sooritatud juurdlus lõpetamata. Suur õde on tänagi kuidagi nööbitud oma mõtteisse, kuhu Miia käekesed ligi ei pääse. Ainult ajutiseks lööb tihe koorik väikese prao — Elfi nõudleb õrnalt väikeselt Endlilt mänguelamusi, täidab mingil härdal hoolel Miiakese supitaldriku.

Aga siis kohkub Miia, elektrivooluna lööb tunne, nagu vaataks kaks paari silmi üksijäli sama pilti. Kurku lööb ette lukk ning taldriku sisu tuksatab kibedalt suus.

Elfi nägu tusastub aga jälle ning Miia hingab nagu valupiste järele — harjunud igapäev hellitab jälle lootusega südant.

Õhtupoolelgi on Elfil töömäära küllaldaselt, ta korraldab kööki ja äsjapestud pesu. Elfi ise oli see, kes täna tahtis rullida ja triikida.

Miks ta rakendub just selle tööga, miks ei lähe ta kas või näiteks jälle kapsamaale või ei harvenda porgandipuntraid, süüdistab jälle kahtlev tüdrukuke.

Aga täna on ju reede — puhas pesu on nii vajaline, sest homme tehakse tuli vana limonaadiäri katla alla ja tuleb vanni minna. Isagi

peatub homme õhtul pärast oma mitmepäevast sõitu kodu. Ons see töö homme hommikul kergem sooritada, millal tuleb täita veekatel ja pühkida muru?

Miia leiab ise, et ta kobab oma mõtetega tühjas liivas, aga ega sellest vaiki veel kord alanud tuiked. Miks oli õde lõunalauas nii härras? Miks küsitles ta Endlit malbe õrnusega, miks täitis teiskordselt tema, Miia, taldriku sellise hoolitsusega?

Väikesed hambad ägestuvad kokku, nagu ei suudaks nad taluda seda kahevahelolu. Miks on tädi nii rumal ja Endel nii väike, et nad ei näe ega taipa midagi, mis teda torgib!

Homme õhtul tuleb isa — ent isa, kes istub alati vaid oma paberite taga, kelle kirjutustoas ei tohi puudutada paberikestki, väike Miia oskab vaid karta, kirja pannes tugevat kurdu kulmude vahel ja kumeraid looki suu ümber. Ja miks ei või kõik juba olla juhtunud, kui tuleb isa!

Veel õhtu eel piidles Miia magamistoas. Talle meenus, kuidas ta ise peitis vahel oma päeviku madratsi alla, ja ärevalt tõmbas ta Elfi voodikoti üles — peatsis polnud muud kui ununud määrdunud taskurätt, nurgas kettpistel punane „Elfi". Aga kui ta jalutsipoolt liigutas, suundudes kaugemale, ta sattus pruunile puukastikesele, mille kaant ehtisid kullavärvi kaunistused. Karp oli tädi Liidia kunagine kink Elfile sünnipäevaks, saabunud linnast šokolaaditäitega. Elfi

oli hakanud selles säilitama oma ehteasju, ema kuldkäevõru, mõni sõrmus ja ristiemalt saadud prees, koolitunnistusi ladudes põhjaks. Nüüd polnud Miia näinud karpi mõnel ajal.

Ahnelt rapsas ta käsi seepärast leiduse järele, kuigi süda lõi ähvardades põnks! põnks! rinnakoopa kitsuses. Nüüdki kiiskasid peal ehteasjad, puudus vaid punase pisarkiviga sõrmus, Miia hiljutine väike kadestusese Elfi saledas nimetissõrmes.

Mõne aja juba oli sõrmus kadunud. Oli olnud avar, vist solgi viskamisel libisenud prügihunnikusse, oli seletanud Elfi sõrmuse kadu. Jää sulamisel saab võib-olla kätte, lisandanud lohutuseks. Hiljem aga polnud Elfi juttugi teinud sõrmuse otsimisest, ei näinud ka Miia teda siblivat prügihunnikus. Samasugune väike pisarsõrmus oli aga kord läigahtanud karvase mehekäe väikeses sõrmes maasikaspunase kompvekituusti kõrval.

Preesi kõrval oli uudiseks nööriga mähitud valge nelinurk, midagi pulbritaolist pakitses seal Miia kompava sõrme all. Mis seal võis olla, jäi Miiale vaid kuidagi segaselt aimatavaks. Ehete all lebas paberrahasid ja koolitunnistusi.

Ei tea Miia, mis teha selle karbi sisuga. Viskab kastile uuesti koti peale, kui kuuleb kõrvaltoas samme, ja haarab peeglilaualt kammi pihku.

Nagu väike murdvaras istus Miia viivuks õhtusöögilauda õe vastu. Endel oli juba pugenud

sängi, tädi ja Elfi sõid, kuna Miia tuli ja läks, näpeldes varblasekesena toidu man.

Videvikus näis tädi väike linnunägu pika kaela ja joonlaudkeha otsas üliaplana. Tädi oskas sööki hinnata, aga taevaisa ei jaganud sellele vist oma õnnistust, sest tädikese joonlaud ei tahtnud kasvatada ümarust.

Elfi helendas hämaras oma maarjalill-jume ja blondide palmiklintidega, mis täna katsid kukalt edasi-tagasi jooksvate kettidena. Hallikas kleit libises pimedusse, ainult rinnal valendas neli pärlmutternööpi piimalaikudena. Ja kui Elfi süües või kõneldes suu avas, väikese roosaka lesta taolise, välgahtas ta peen ühtlane hammasterida niisama piimvalgelt. Iga suutäit kastis ta sinises lapsekruusis, harjunud juba väikeselt sellise söömisega.

Suur ümar söögilaud vaid kahe külalisega tundus pisut veidrana ja tühjad toolid meenutasid kord lauas istunuid: kahetiivalise habemega vanaisa, jooksvat põdenud vanaemakest ja ema pruunijuukselist pead ning sirget kogu pruunis kleidis.

Vähehaaval oli jäänud maja üha tühjemaks, voodid vähenenud, kapid vahetanud riideid, muudki esemed lahkunud üleliigseina, vanaisa toast kõigepealt kollasuulised tubakalõhnavad testamendid, palve- ja lauluraamatud rännanud pööningule, kus nad lebasid, rikastudes päevpäevalt suurema tolmukorraga, ööd-päevad tä-

hitletud tütre mustamarlilisist roosikimpudega kübaraist.

Rüüstatud majas tundusid nüüd õhtud rasked ja hirmutavad. Ja oli hea, kui väsimus panetas pea ja liikmed sohva- või tugitoolinurka, saaliakende aiaroheluses. Siis ronisid nagu tasahilju karvsooja pehmesse kasukasse, kuni tädi või õde tuli majapidamistöilt, kiskudes tukkuja unarusest. Siis tuli korralikult lahti riietuda — see toimus peagu alati kinnisilmi — ja voodisse heita. Kuid sealne uni polnud kunagi nii magus kui keelatud tukastumine sohvanurgas.

Tänagi ta poetab enda lillelisele sohvale, lastes tädil ja õel lõpule venitada õhtulise. Tukkumisohtu on täna küll vaevalt, selleks on Miial rahutuid mõtteid liialt palju.

Miia on enda meelest kogenud juba küllaltki elutarkust, mitte oma kogemusist, ei, selleks peab ta end juba liig targaks, et end lasta üle lüüa nagu koerakest leivatükiga. Miia on hoidnud oma asjad alati korras, kõik, mis temasse puutub, pole tarvitsenud küll vist toota emale ja isale mingit peavalu. See kõik on olnud Miiakesele nii kerge ja lihtne, ta vaid imestab oma pisikeses eluringis, kuidas on teistel, suurtel, nii palju sekeldusi, pahandusi ja sissekukkumisi.

Miia pole enda pärast kunagi tunnud muret ega tuska, terve on ta olnud oma mälestuses, koolitükid on olnud kerged, Miia peake vallutanuks meeleldi neist rohkemgi.

Teiste äpardused on aga tootnud tuska ja härma — haigused, rahakriisid, öised abielutülid, armulood — need olid nagu inetud, võikad ja hirmutavad paised teiste kätel, haisedes mädanikust ja määrdudes riideisse.

Miia ei suuda taibata, kuidas need suured peavad tegelema kõige selle inetu tusastavaga, kuidas nad ei saa elada ennast ja teisi pahandamata. Nad ise peavad seejuures olema veel õnnetumad, ja seda ei või nad ometi tahta. Mingisse salapärasesse võrku on jäänud seepärast talle need pikkade kleitide ja pükste kandjad. Tahaks küll olla suur, kuid ühtlasi on ka hirm selle ees.

Olla Elfile sarnlev, sellisena ta ei oska end kujutellagi, ei ole selles ka midagi rõõmsat ega ihkamisväärset. Elada oma mõtete ja tegudega peidus, nagu ta näeb Elfit toimivat, peaks olema vältimatult raske, Miiake enda teada poleks suuteline end niimoodi peidutama, tema meelest on kerge ja ilus elada nii, et kõik toad on puhtad ja korras, uksed igaühel kergesti avatavad, aknad keeldumatud ja selged. Aga Elfil on lukud, on sirmid, keelatud ja hirmutavsegased toanurgad, tema akendesse ei saa Miiake kunagi heita selget pilku. Kes ütleks väikesele Miiale tänagi, millised mõtted liiguvad Elfi peas?

Liidetavate taldrikute, kahvlite ja nugade kõlin kutsub Miia söögituppa. Videvikus loputatakse nõud, unustades mõnele taldrikule rasvarõnga, äiatakse kulunud rätiga suurem veekile

ära ja mahutatakse nad kardetava plaginaga kappi.

See on majapidamistööpäeva lõpp, pressitaoliselt suruv raskemeelne õhtu võib nüüd kanda sängi peitu, kus ta Miia suikudes muutub tiivaliseks imelinnuks.

Tädi kaob oma väikesesse vahetuppa, leige vee klaas pikkade küünisetaoliselt krampunud sõrmede vahel. Lahtise ukse varjust hõljutab ta nagu õrritades valgeid pesuesemeid.

Elfi vahetab suviti oma magamisaset. Vahel, sooja raske toaõhu põhjusel ta lahkub magamisruumist, siirdudes isa töötuppa kušetile.

Tänagi peab Miia jääma Endliga kahekesi, Elfi võtab linad ja padja ning tahab minna, aga mõne sammu järele pöördub voodi juure tagasi. Seljaga õe poole seisev, oma aset avav Miia püüab peakallakuga kinni peidus olnud pruuni karbi nurga.

„Noh, head ööd,“ ütleb Elfi, karbike enda arvates õnnelikult lina all, ja ta poolunine hääl nõrkeb lõpul.

„Head ööd,“ liigutab Miia tasa suud ja tunneb, kuidas sõnad õrritades libisevad kõrvu.

Voodi jalutsis jääb ta seisma, vaibaots näppude vahel. Järsku on vastik ja mõttetu töö see voodiavamine. Kõik on jälle nagu äsja langenud pahupidi.

Aknaruudustikus oli mustjas telefonipost, tükk heledamat rukkipõldu vasakul põlvitava

ristikheinaga. Hilinenud külanaine peksis maanteel taevashalle pilvi üles.

Korduvalt sidusid udused väsinud sinisilmad sõlme rukkipõllu ja voodi vahele. Nagu aabits võhiku käes liples Elfi maarjalill-nägu tunnetamatult lapse kätes.

Liginev sammudemüdin tõukas ta kleidikeses vaiba alla.

Aga Elfi ei tulnudki magamistuppa, käis vaid saalis ja liigutas seal noodiriiulit.

Vaiba all, liikmed hällitatud pehmest sulgkotist, pea tugipunktis, väike Miia evib järsku teised kaalud ja mõõdud.

Kes teab, milleks võttis Elfi karbikese, milliseks uueks korralduseks, millise lisanduse pärast.

Tühi kartus on tal veres. Kui nüüd tädi ja õde loeksid Miia mõtteid, nad topiksid ta haigena vati ja kompresside vahele, jootes talle sisse klaaside viisi teed vabarnakeedisega.

Elfi peaks ära jooksma? Nõder ikka! Ei tea mispärast ja kuhu? Jahvatab ta pea küll tuult nagu tühi veski.

Lohutab end sulasuul, kuni väsib sellest mälu kaotuse ja silmade sulgemiseni.

Kell lööb parajasti ühe löögi, kui Miia ärkab suruvast pakitsusest keha ümber, mida on tekitanud kitsas, puusade ja rinna ümber mähkunud päevakleit. Hingamine võitleb nagu tihnikust läbi, suvine toaõhk on raske ja lämmatav.

Kogu hirm on järsku elav nagu unustatud muhus silm. Erutatult libises ta voodist.

Pimedas saalis läigahtas vaid lauakell, fosforkäe hiilinud üle poole ühe. Tädi puhuv hingamine vahetoast elustas vaikivaid ruume.

Vaipa mööda hiilis salkuspäine kägardunud kleidis tüdrukuke isa töötoa poole. Pilutleva ukse ees peatus, lukustas hingamise ning kuulatas. Ei mingit heli läheduses, ainult seedimisjonnaka kõhu hale irin vastas ta ootusele.

Aralt puudutas ta sõrmega ukse selga, nüri lõuaots õieli, nõks! Ähmane diivaniots kleepus seinale, nõks! hele linaveer rõõmustas silma, nõks! nõks! nõks! tüdruk seisis uksega kõrvuti ja viskus ahnelt pilkudega diivanile.

Lina, vaip, padi segamini, kadunud magaja jäljed külgedel, tool tühjalt sirguv peatsi kõrval.

Paotatud aknatiivast leviv õhuvool juhatab enda manu —, hädavõrud suu ümber, tüdrukuke lükkab täiesti valla aknapoole, nagu oleks veel lootust tabada põgeniku rebasesamme.

Nagu suitsenud lambiklaas vahib poolöö tütarlapsele näkku, õitsev metsroosipõõsas tulekeeleks. Ronib see aknalauale, õrn ja äge ühel hoobil, sirutab end pakkuvail kätel, ent nõelakesed varitsevad puusades.

Ent miski konutab põõsa ja majaseina vahel — helkjas vormitu kogu — nagu kägardunud põrsapaar.

Ta kumardab alla — sügavalt, nii et jalad

ähvardavad üles lüüa, lühikesed lapsekäed aga ei küüni lebava koguni. Aga milleks on Miial lemmikspordiks ronimine valgusava kaudu — kraps! on tal põlved aknalaual ja jalad lendavad õhku.

Kimp lebab liikumatult, Miia põlvitab poolhirmunult, pooluudishimutsevalt — riiepehme kohmakas nurklik pakk, mähiseks kirju rätt ümber visatud. Tüdruk kobistab käe otsast sisse, venitab välja mõne heleda ja tumeda: Elfi aluskleidi pits kõditab sõrmi, Elfi uus sitsriie rabiseb pihu vastu.

Aga kus oli Elfi ise? Himukalt hoidis laps kätt kimbul, nagu oleks see pandiks lahkunult, jäetud taastulemise märgiks. Niikaua kui ta sõrmed puudutasid seda, ta teadis, et tal oli võim ka selle omaniku üle.

Väikese metskassi julmusega krampusid käed-küüned riidepuntrasse, tõstes ta rinna kõrgusele ja paisates kiiresti aknast sisse. Samal hetkel ta oli saagi kannul, kerge võbina oma julgustüki üle vihvatades üle selja. Kimbuke oli langenud kirjutuslaua ette, kust Miia ta kergitas tooliistmele.

Valvates seisis ta ja vaatas mõne hetke oodates õhtuöösse, silmad katkestatud unest kibekad. Tädi unepomin eksis vaikseisse ruumesse ning äratas Miias kogu seisukorra eriskummalisuse, milles ta viibis.

Järsk hirm ängistas südame: mis siis, kui tädi ärkas?...

Raskunud rinnaga, jalad igaks juhuks jooksu- ja peiduvalmis, jäi ta ootama.

Aga tädi jatkas varsti oma pominat endise hoolika puhumisena, meenutades lapsele teda ootavat magatud patja ja linapaari.

Kas poleks mõistlikum, kui ta läheks oma asemele ning ootaks seal Elfi tulekut?

Äkilise kiusatuse ajel ta tõmbas akna koomale, jättis toolile riietekimbu ja läks varvassammul magamistuppa.

Heitis jälle kleidikeses voodisse, mõtlemata sellele, milline see riie homme välja näeb.

Teadmine, et Elfi veel tagasi tuleb, et on veel võimalik vahele astuda arusaamatult toimuvale, hõljutas kerguseloori üle lebaja. Küll ta juba Elfi kinni peab, seletades ja hästi paludes. Suur usk oma võimusse teeb ta hooletuks, vaigistades keerelnud mõttepallid vagusaiks. Nagu veenirekesed kaovad liivasse, vaikib aegamööda mõtetevool ning Miia pillab niidiotsa, mille venitanud kimbust, voodipeatsi.

Ta virgub alles, kui hommikuroosa juba voogab seinale, elustub, süda veel värisev ja valus unes nähtud õe surnukahvatust väsinud silmadega kujust. Pisarad sulevad kurgu, peake kumiseb traatvõrinal.

Kui ta lina kõrvale heidab, tuleb esile murtud ja körtsunud sinine tiivapaar. Väike Miia, kes tavaliselt on nii korralik ja hoolikas oma riietega, et ei raatsi istudagi ilusa kleidikesega, on täna öösel muutunud ootamatult lohakaks.

Tädi puhumine on vaiksem, nagu oleks ta tõrjunud juba oma läinudpäevase rahutuse välja. Kui Miia südameke puhanuks rahulikult, ta näeks, et valgus on teinud toad kergeks ja rõõmsaks. Nagu tiivad puhkenuksid äsja vast süngelt suikunud kambrinurkades.

Isa töötoa uks oli endiselt praokil. Miia pidi avaust jälle venitama, et peake sisse mahuks.

„Jah“ või „ei“? Ons Elfi toas või...? Nagu minnes pimedast päikesevalgusesse, ta pilutleb hirmul oma siniseid silmi. Nagu oodates valusat hoopi tukutab südame — ah!... — Elfi... oi, sa aeg küll —, väike Miia tahaks karjuda ja hüpata rõõmust nagu palaganiklaun — Elfi magab ju rahulikult oma asemel, valge linarüüš maarjalill-näo all, kollakate patside ronides laiskades lookades kahele poole. Riietekimp on toolilt kadunud ja rahulikult uinuv maarjalillnägu ei näi sellest midagi teadvat.

Kõik äsjaolnu on nagu kuri kinopilt, mille lavastanud Miia kahtlustusi ja hirmusid kandev kujutlus. Miia rõõm on nii suur, et ta annaks kas või tõotuse igal pühapäeval minna kirikusse ja ilma tusata kuulata õpetaja igavat jutlust. Läheks keerutaks kas või tädi keppsirge keha kõverasse. See muidu vaiksevõitu Miia võiks tänasel roosal hommikul toime tulla ei tea milliste ulatükkidega.

Mis siis, kui õige annaks Elfile musu andekspalumise märgiks?

Aga ei, äratad viimati teise, võta siis kust tahes seletus.

Ah, kui nüüd sirutad end voodisse, siis on kerge ja lõbus, nagu oleks ase vooderdatud õhupallidega.

Nüüd võib kleidigi toolile panna, selle õnnetu, kurjasti muljutud sinise tiivapaari. Ah, tahaks ja peaks küll vist magama lõunani, et meelest ja südamest tõrjuda see piin, mis kogu eilse päeva Miiakeses tööd teinud. Oi, nüüd on kõik jälle kaunis, homsed võõrasemad, põõsad, teed ja muru, vanad õunapuud isegi ootamas naerunäol Miia mõõdukat aeglast sammu.

Muigevõru laiavõitu sõõrmelehis, päikesetulekeste mängitades üksteist mööda tuba, ta uinub igasuguste soovide ja kavadeta.

Soe ja leebe on lapse uni, nagu supleks ta vahukestas, vaid mõni uudishimuline ja maias kärbes tuleb, segades oma külastusega kergeks võbinaks sinikaskahvatud vaiksed laud.

Tädi peatselt ärkavad tuhvlikäigud, millele hiljem seltsivad Elfi toatüdruku rahutud mürad, Endli läbematu vada, kes ruttab õue püstitama sõjavalle, jäävad magajale kuulmatuks.

Rabeda kiirusega pühib ja tolmutab Elfi täna, jätab nurka vaasist pudenenud kuivad lehehelbed, lükkab hooletu käega kõrvale tolmulaiguga rohelise kuivatuspressi, rutates nagu tusaselt halli tolmurätiga üle isa kirjutuslaua. Mingi vali käsk näib teda taga piitsutavat. Tädi

jutu eest pageb ära „jah“ või „ei'ga“, vahel jälle, nagu ehmudes, läheb kõnekaks, pärib ja lobiseb, nagu tahaks peita tahmaseid näpuotsi tädi puuriskleva pilgu eest.

Aga tädil on täna tegemist pruunist Davids Holle' kokaraamatust hangitud kohvikoogiretseptiga, millega tahab õhtul katsetada. Ta arvutab juba suhkru ja jahu gramme, munapaare ja mäletseb alevi postiülema möödunud pühapäeva kohviõhtu küpsiseid.

„Mis see laps küll täna nii kaua magab? Võiksid ta ometi äratada,“ lausub ta vaid korraks ja lisandab, venitades kibralehvikut tuvihallide silmade ümber: „Ega liigne vedelemine hea ole.“

Aga Elfi ei raatsi segada Miia „liigset vedelemist“, teab enda käest, et see o n vedelejale hea, rääkigu tädikesed mis tahes.

Las ta magab, mõtleb, aga hetkel unustab ta üldse magaja, siis jällegi tunneb heameelt, et õde veel ei ärka, kuulatab ja vahib magamistuppa, kohendab jälle toas, torgib köögis pilpaga seakartuleid, mis alles äsja keema pandud ja suutnud vaid vaevu soojeneda. Kipitleb jälle magaja ukse taga, ootab, vaatab, nagu oleks hädalisi sõnu südamel.

Ei täna ehita mõtted silda tööle, paratamatult näivad nad veerevat mujale ja Elfi ajab neid vahetevahel mannetute liigutustega kokku nagu laialiuidanud lambakarja.

Miia magab, tädi mõõdab jahu ja suhkrut,

söögitoa vana roosikell aga ruttab, masindab aega raskete nüride pistetega — ja Elfi pilgud hiilivad üha tõttavamalt ukse taga kenitlevate läikiv-mustade kingade manu. Uhke nurkpannal küljel ootab kannatamatult sulgemist.

Kell pool üheksa soovitab Elfi, merevaikkollased juuksekesed puhtalt ja värskelt pähe palmitud, mõõtmise ja mäletsemise lõpetanud tädil minna kapsamaale taimi vaatama.

Ja kuna tädi kannab oma pika ja kõhna ritvkeha üle hoovimuru, sammub paar saledaid jalgu rahutult ootavaisse kingadesse. Nurkpannal küljel sulgub ahnelt. Kahinal hiilib sinikarikates kleit kapist, nelkleebed kummis käsivarred haaravad vöö, määrdunud, kinniselt vaagiv pilk poeb allapoole rinnakumerust. Riidekimp ilmub sohva alt, kuna õlgkübarale seltsib võõristades paks sinine sügismantel.

Uudselt riietatud tütarlaps peatub nagu palves magava õe voodi ees, vaatab üksisilmi ja tõstab siis pikad sõrmed, nagu tahaks äratada magajat, aga langetab nad jälle, lillnägu ähmane, suulest avanenud. Vaatab jälle, laud värahtuvad — magaja liigutab vasakut labajalga, tõmbab sügavalt hinge. Ehmunult painutab vaatleja põlved peatsi taha, kuulatab hinge mattes —, ent väike ninake nohiseb jälle vaikselt edasi.

Põlvitaja tõuseb ja läheb nüüd akna manu — vahib rahutult maanteele, kus praegu siblib vaid kollakaspruun kanapaar, tõmbab siis käsi-

taskust ploki, valib lehe ja kirjutab kännus pliiatsiga, pidades närvlikke pause:

Kallis Miia! Ma pean ära sõitma — ma ei saa teisiti. Ära ütle tädile kohe sellest.

Kui mul ei õnnestu ära minna, siis — mul on karbis —. Ära nuta. Võib-olla läheb kõik hästi. Sa pole ju enam nii väike. Ega me siis saa eluaeg koos olla.

Ära nälgi. Söö alati kõht täis. Vaata hoolikalt ette, kui Sa maanteel kõnnid, et Sa hobuse alla ei jää. Papale ei tarvitse Sul midagi rääkida.

Küll ma kirjutan Sulle varsti.

Tuhat musu.

Sinu Elfi.

Harkides kaapavad viimased laused paberile, sest eemalt ruttab vankrimürin. Kähku kisub Elfi lehekese plokist, pistab ta Miia padja alla, heidab kinnisele tõmmule näokesele nutust käristatud pilgu ja tõttab võbisevi põlvi toast.

LUNASTUS

TA oli alati kadestanud punapriskeid suuri ja tugevaid tüdrukuid, lopsakate patsipõimetega turjal, heledate julgete silmade ja avalate marivärskete huultega.

Kui ta kirikuteel või kalmistul juhtus nägema sääraseid, tundis ta oma kääbusliku kogu vajuvat veel madalamaks, nahkse kollanäo veel enam kangenevat ja hallistuvat. Linaleo- määrdunud-rohelistele juuksekiududele ta tõmbas kübaralotikese sügavamale, nagu peites selle ääre alt vaatavaid musti silmi, mille pilk oli kuivanud kadakamarja arg.

Kõverdunud suuga näppis ta ema pühapäevakleiti edasiminekuks, südames etteheiteid viimasele oma nõrkinetu kogu pärast.

Ta oli kuueaastane, kui talle esmakordselt selgus ta ebameeldiv välimus.

Ta oli kuulnud räägitavat ilusatest majadest, kleitidest, aedadest ja lilledest, oli oodanud ühes teistega ilusaid ilmu, oli näinud seepärast sili-

tatavat kasse ja koeri. Kuid teda polnud keegi korrakski puudutanud selle sõnaga. Kas see ei kõlvanudki inimeste kohta? Kuid ometi oli ema kunagi nimetanud „ilusaks“ Vaheri noort miniat, oli leidnud „kauneina“ naabernaise poisikese sinisilmad. Miks ei ütelnud keegi temale seda?

Kuid ühel päeval oli Poe-Helmi itsitades vedanud ta oma kõrge saalipeegli ette ning näidanud talle oma tugevtervete õlgade ja lihapõskede julmusega kogu ta viletsust: „Sa just nagu seasolgiga söödetud.“

Terve õhtu oli siis Maarja nutnud, kirjates veejoomekestega voodi takust padjakülge, kiristades hambakesi lihaka Poe-Helmi ohaksõnusse, mitu päeva kõndinud ema ees, kuivis kadaksilmis kibelev küsimus: miks polnud tema priske ja tugev nagu Poe-Helmi, nagu vanemad vennad.

Aga veretu suu jäi alati suletud-kitsaks, rahutult askeldavate kortspõskedega vastati. Ema oma töötõttamuses näis nagu sammuvat üle Maarjagi, nägemata ta halisevat kidurat võsumist.

Kui ta sai kaheksa-aastaseks, hakkas ta koolis käima. Ta oli vilets õppimiseski, püüdlikkusest hoolimata. Ainult kord oli sale punapäine kooliõpetaja talle kiitvalt ütelnud: „Noh, Maarja, sul on ju päris kena häälekõla.“

Kuid viisist ei saanud Maarja kinni pidada, tema hääl kippus ikka teist teed kui jooksis

kooliõpetaja harmoonium. Ta jäigi laulma „omal viisil“ teiste naerust hoolimata, sest nii tundus talle laul ilusam ja igakord ruttas ta tahestahtmata seda meelsamat rada.

Ilusaimad koolist olidki laulutunnid, kooliõpetaja harmooniumi- ja viiulimäng. Pühapäevilgi ta jooksis kooli, istus klassis ja kuulas, kuidas õpetaja maja teises otsas mängis viiulit.

Helid olid toonud pisut rõõmu ta ellu, sest ta kohtles endise võikusega oma kidurat ja hädist keha, mis oli vaid pisut veninud igas suunas, juuste linaleo- määrdunud-rohelist ja näo pehkkollast muutmata.

Veel miski erutas koolis tas salarõõmu. Need olid kõrgemate klasside poiste ilusad ja värsked näod, mida Maarja piidles endale veel peidetud himukusega nende metsik-lõbusail mängudel õues, nende rühikail samlemisil koridoris.

Muidugi, nad ei vaadanud teda kunagi, ta isegi peitis end nende eest, hirmul võimalikest pilkeist, kuid ta arad kadakamarisilmad ribaotsmiku all hiilahtasid nende sealolust, lahestades sisimas mingi pidurdava sõlme. Kurikadestav pilk nõelas nende ümber liplevaid suuri roosasid tüdrukuid.

Õppimisega sagenesid peavalud, mis olid olnud ta kiusajaiks niikaugele kui ta küündis mäletama. Imelisi aistinguid tootsid need hootised puremised: kord tundis ta oma pead kobrutava putukapesana, kord näis selle kiirdpunk-

tist roomavat arvutult looklevaid maokehi. Nende aistingute intensiivsus kiirgus värvikaks eluks unenägudes, äratades teda oma hikkiraputava võikusega keset pilkaspimedat ööd.

Tuska valmistasid ka korduvad kurgupõletikud, mis tegid piinavvalusaks neelamise ja kõne. Valge rättmähis kaelas, ta hirmupalavlevad silmad anusid emalt abi, kuid töörabe ema leidis mahti vaid soovitada sooja kapsasuppi.

Ta olles kümneaastane keelas kooliarst tal laulmise. Nüüd ta veel innukamalt kuulatas teiste häälitsust, õpetaja harmooniumi- ja viiulimängu, suurte poiste kõlavaid hääli ja mõtles viisidest, istudes kevadpäeva loojakul sirelipõõsaste all pingil, ema, vendade ja teenija talutööd askeldades. Kuid kaua ei jõudnud ta mannetu selg püsida korjuta pingil. Siis ta küürutas veel niiskevärskele rohule, nautides kinnisilmi oma väsinud selja puhkust. Kuidas võis ometi koormata selg iseenesest väsida? Konutades rohus ta kujutles suurt halli kivirahnu, mis riputatud ahnete pihtidega ta peenele kaelale, musta piibliristi, mis tegi paberlehekesestki tinasurutuse.

Vahel läks ta põllupeenrale, tegi pika ringi mustroheliste nelinurkade ümber ning noppis väsinult mõne rohukõrre.

Sel ajal ta luges palju armujutte. Õhtul voodis mõtles kaua ilusatele suurtele poistele. Hella südamega meeliskles pika sinisilmse heledajuukselise man, rukkililli ja linaõisi ja tasast sügispäikest meenutades vaatas lepatriinulai-

gukest vasemas põsenurgas. Nüüd ta vaatles koolis ainiti vaid teda.

Mida rohkem kasvas kevad suvesse, seda suuremat mõnu tundis Maarja väike ja inetu keha, nagu vajaks ta aastate kogunedes üsna rohkem päikesesooja. Talviti ta puges akna juure ning ta kehake imes ahnelt lühikeste päevade lahju kiiresädemeid.

Alati oli teda tööst ja toiminguist kõrvale jäetud, omapead kambreisse ja nurmedele, hoidudes nagu mingil süüdlustundel rakendamast ta kidurust tegevusüritusisse. Ja ta ise ei tunnud tarvet kippuda kuhugi. Ta hoidus oma tasaste mõtete juures, imes raamatuist teisi maailmu kui oli see, milles toimus ta venivaeglane ärkamine eneseteadvusele, logeles põllupeenrail, peitis end aianurgisse.

See sundimatu vegeteerumine kasvatas tas mingi aristokraatliku meelsuse, mis suundus omastele haiglaselt terava üleoluga, võõraste ees aga nõrkes alaväärseks ja võigaskummaliseks närvutavaks häbiks.

Tollal ta pidi ka püsivamalt mõtlema lastest ja nende sünnist. Ta oli äsja lugenud jutu tüdrukust, kes oli sünnitanud. Kirjanik oli kujutanud tütarlast seejuures rahulikuna ja õnnelikuna. Seni oli Maarja kuulnud häbiks peetavat lastega tüdrukuid, mingis salapärashalvas kuutules nad olid asenenud ta kujutelmas. Nüüd ta eksles pisut segaselt vanalt teerajalt, teadmata kus pool oli tõde.

Ta ei mäletanud, millal ja kuidas ta oli omandanud teadmise, et laps kasvab ihus. Kuid see oli tal olemas. Möödunud talvel, kui noor rase naaberperenaine oli libastanud liusal jalgrajal ja ema seda kuuldes ehmunud, oli Maarja ajanud ema naerma oma küsimusega, kas naabernaine sai nüüd lapse.

Kuidas hakkab võsuma selline lapseelu ihus, selle mõtte man Maarja polnud tiirelnud pikemalt, sest see oli ju lihtne — laps kasvas mehe ja naise armastusest või ka üksi naise armastusest. Ema ei saanud seepärast enam lapsi, et ta ei võinud armastada isa, sest viimane oli ju surnud.

Ema võttis Maarja vahel kaasa noore naabernaise juure, kes nüüd äiutas ümarail käsil väikest laiapõselist kisavat poisipõngerjat. Algul Maarja võõristas habrast puntrakest noore naise süles, hoitud mähistes ja vaibakestes, põsepõied vedelad ja laguvad. Hiljem ta söandas võtta poisikese oma kollastele pulkkäekestelegi, tundes end kuidagi rahulikuna ja üleolevana imiku juhmilt ja mõttetult tähitlevate pilkude all. Nende uduste silmakeste ees ta tundis end julgena oma kiduruses ja inetuses. Loomade ja imikute nõudluste ja hinnangute silmis kasvas ta kogu suureks ja jõuliseks. Siin oli ta kuningas, käsutaja, peremees. Nende keskel tundis temagi end teistetaolisena.

Neist külastusist pälvisid veel Maarja tähelepanu ema tõendused, kui jumekas ja terve en-

dine kõhnuke naabernaine välja nägevat pärast poisi sündi. Väikese kadetusena viis Maarja igalt käigult kaasa tujumuse noore naise valgeist ümaraist käsivarsist.

Sel kevadel oli noorim vend läinud aega teenima, ning tema asemele oli palgatud võõras tööjõud — pruunipäine ja roosapalgeline nooruke poiss, kelle lubjakivi-hambarida avanes vaid harva kõneks ja naeruks. Maarja pelgas teda algul, nagu kartis kõiki, võimetu teisiti lähenema nende halastamatult siirastele mõõtudele. Ta jooksis alati köögist ängistatud kurguga, kui nägi poissi tulevat töölt sööma.

„Mis sa siis tost peigmehest na pelgad!" venitas ema abiline Vana-Leena vahel oma suurt krobelist suud ning katsus pagevat Maarjat kleidisiilust kinni nabida.

Kuid ühel lõunal oli Maarja lugemisõhinas jäänud kauemaks köögiaknale. Poisi pruun pea ja roosa nägu olid juba ukseavas, kui Maarjale meenus pagemine.

Poiss oma kõnega sulges selle.

„Näen, et loete seal," ütles ta pärast tervitust, pisut aeglase pehme häälega, nagu kobaks ta helirededelil, „kas saaksin vahel mõne raamatu?"

Küsija oli jäänud päris Maarja lähedusse seisma. Oma vastuse juures pidi viimane paratamatult talle otsa vaatama.

„Toon neid kooli kogust," kogeles ta häbenedes ning sundis end pead tõstma. Aralt pilu-

tatud kadakamarisilmad võpatusid üles roosale palgeväljale nagu piitsahoobiga vastastudes, laienesid siis aeglase imestusega, nagu libepehme käsn tõmbas kehalt hirmukoreduse — tõrvalille pisut ebaühtlasel lillaroosal polnud ei pilke ega kavaluse vinetki, suured urbpruunid silmad terata ja sirklita.

Nad olid nii silitavpehmed, ilma käsu ja nõudeta, et Maarjal voolas hääl kurgust nagu iseenesest, ilma vähimagi pingsuseta. Ta tahtis poisile meelsasti anda kogust laenutatud raamatuid lugemiseks.

Veel sõbralikumaks näis muutuvat poisi roosavärske nägu Maarja sõnust ning nagu väikeses heameelses edevuses ta silus pihuga üle vasemale langeva pruuni juuksetuka.

Ämune rõõmuärevus näol, põrkas Maarja kööki saabuva Vana-Leena kõlisevate veepangedega uksekünnisel kokku. Imestunult jäi vana teenija talle järele vaatama.

Nagu tiivul tõttas Maarja magamistuppa. Oli juhtunud midagi iseäralist. Näis, nagu muutunuks ta järsku tugevaks ja kauniks, haistes lihastes tuld ja himu harjumatuks tegevuseks. Ta tundis oma kogu kasvu, põskede roose, juuste läiget. Teravate rusikakestega ta purustanuks peegliklaasi, et see osutas endiselt väikest kollavirilat last, kelle ribaotsmikku raamis linaleo-määrdunud-rohekas tortjuus.

Kuid ta unustas nähtud tõelisuse peagi, sest teda vallanud tunne oli uimavalt tugev, ja hun-

nitu pettekujutelm kiiritas ennetundmatu õnnevarju mustisse kadakamarisilmisse.

Sellest päevast, kõnelusest saadik noore sulase Arvediga, oli tulnud pööre Maarja ellu. Nagu veel kaheldes hoidis ta lehenurka, piiludes juba teisele ilusamale täheväljale: kuidas oli see küll olnud võimalik, et sulane Arved oli käidelnud teda kui omaealist, kui meelepärast omapalgelist?

Roosapalgelise sulasega sõlmitud leping muutus Maarja seitsme päeva keskuseks. Kuigi ta vaid kahe sõnaga ängas poisile taas uue raamatu, saades vastuseks lühisõnalise tänu, põimisid need põgusad kohanguhetked ärevroosa uduga ta üksildase nukkerjäiga südame. Sooje ja tuikavaid ringkäike sooritas see nüüd kängunud kehas, tiinutades meeli suviõuna kääriv-uimastava mahlaga.

Silitavpehmed urbpruunid silmad meenusid suure kiirgava valgusena, milles tundis tahet heita kassikesena käpakestele, pea peidetud õlakoopasse.

Nagu väike tõuk hakkas Maarja nende kiiritusel enda teadmatult pugema oma mornist tundekestast, hakkas end aegamööda nägema nende rahulike silepehmete urbsilmadega, liikuma julgemalt nende kaitsel.

Kuid piisas mõne võõra südametust möödurihmast, et teda taas tõrjuda vanasse nurisevasse mungakambrisse. Tusastas jälle kõikjalt

sihtiv halvakspanu, mis vahtis omastegi silmist pleekinud märgina.

Miks ei näinud sulane Arved seda, mida nägid teised nii selgelt, miks ei ütelnud tema silmad Maarjale, et ta on kidur ja inetu, väike võigas olend, keda kellegi käsi ei kipu silitama?

Kas sulase Arvedi silepehmed silmad ei näinud hästi? Pruunid silmad olevat nõrgad, oli Maarja kuulnud teistelt.

Kuid mida selgemalt olid võõrad silmad ütelnud talle tõtt, seda kaunim tundus talle sulane, seda kirglikumalt võis ta oodata selle sirget kogu, roosasid põski ja rahulikke pruune silmi lõunale ja õhtule, seda sagedamini oli tal köögis tegemist.

Tunne, nagu hoovaks poisi nägemisest selle meeldivus temasse, muutus tas üha veenvamaks. Ta haistis oma põski roosituvat, kuju sirguvat, ta käsi kompas isegi läike juustelt.

Kuid himu selle täielise omandamise pärast, mida ta nii meelsana ja keelmatuna nägi enda ees, vaevas teda, et ta varasest kannatusest nagu vananenud lapsesüda tuksles õhtul unetult oma õlgasemel.

Kui ilus oli Arved. Kas võis veel kellelgi olla sirgem kasv, pehmemad silmad, roosamad põsed, läikivamad juuksed? Ah, Arved võiks oma ilu jagada teistelegi, nagu rikas mees kuubi, temal ei jääks sellest ikkagi puudu.

Aga kuidas saab inimene jagada teisega oma ilu? Ei, seda ta ei saa, mitte kõrrekestki

ei saa ta anda oma ilusast näost, oma sirgest kujust teisele. Mis kasu on sellest, et Arved poleks selle jagamises kitsi.

Lohutamatult ta uinub.

Suigub jälle päevi, norutab sihitult, unustab mõneks ajaks oma iha põõsa ja raamatu man. Siis ühel õhtul ärkab jälle.

Naine muutub ilusaks pärast lapse sündi, meenub talle ema ütlus ja kadedal pilgul helgivad jälle naabernaise priskevalged ümarad käsivarred.

Armastusest sünnivad lapsed, kukub siis mõte pilditult ta ajju. Ta peatub hetkeks nagu hall linnuke kalliskivi man, nägemata klaasikila ja värvimänge.

Siis järsku ehmub verre elu ja värv, nagu pugenuks rätseparaamatu hallide mõõtude vahelt ererinnaline neitsikleit.

Vaata, ütleb ta endale, kui ta nüüd armastaks Arvedit, saaks ta lapse ning siis muutuks ka tema ilusaks, nagu ütleb seda ema naabernaisest pärast selle poisikese sündi.

Samas haarab teda tuksuval südamel tunnetus, et ta armastabki sulast Arvedit, ning ängistatud meeli küsib ta endalt: kas ma saangi nüüd lapse?

See võimalus erutab teda, see ootamatu teadmine tõstab ta voodis istukile — et ta varem pole tulnud sellele, need pisted rinnus juba mõnd päeva — kas polnud need sellega ühenduses?... Ah!...

Põksuva südame ja palava peaga heidab ta uuesti padjale — ta tunneb häbi oma seisukorrast, nagu tunneb seda tavalisti lapsega tüdruk. Kuid ta mäletab ka loetud raamatut, kus polnudki lapsega tüdruk midagi inetut.

Ta ristab palvetades oma luised kollased käsivarred, suur õndsus vallutab ta — silmad niiskuvad ning suu puudutab kuumalt patja.

Uinudes vilguvad tal veel silmade ees naabernaise ümarad käsivarred ja öösi ta näeb unes saledat pikka valges riides tütarlast, selle juuksed läigivad kui päike, põsed punavad lilledena ja silmad on urbpruunid.

„Kopsupõletik", ütleb emale järgmisel hommikul juhuslikult möödasõidult sissekutsutud arst, kui ta on lõpetanud väikese viskleva tüdrukukeha läbivaatamise.

Kalliskivid

KALLISKIVID

Liina Ora oli väike klaveriõpetaja, väike nii kasvult kui vaimult. Ta oli saavutanud juba oma kolmekümnenda eluaasta.

Oma alandlikkuse ja hoolsuse tõttu oli ta küllaltki hinnatud perekondades. Oli õpetanud tagajärjekalt kohtunik Almuse isemeelset Rahuleidu ja advokaat Luiga valged tuvikesed olid saanud talt esimese juhatuse. Viimase soovitusel oli suurkaupmees Lipptalgi palganud ta oma poegadele tunniandjaks.

Preili Ora võis näha edu vaid kahe noorema juures, kolmas, vanim, oskas üha leiutada kõrvalepõikeid tundidest. Lõppeks oli isa talle kategooriliselt keelanud klaverisse puutuda.

Nüüd näis poiss aga kahetsevat oma vigurdusi. Kui ta oli toas üksi, võis teda sageli näha klaveri taga väikesi mängupalasid ja laulukesi klimberdamas. Kuid ta pidas kinni oma jonnist, ja kuigi ta emast suurt ei hoolinud, ei

puudutanud ta ka selle juuresolekul sõrmeotsagagi klahve.

Poegade kasvatuse härra Lipptal oli jätnud täieliselt proua hoole, arvates, et isa töö lastega algab alles nende jõudmisel nelja-viieteistkümnendasse eluaastasse. Pealegi võimaldas talle intensiivne äri- ja seltskondlik tegevus seltsida lastega pikemalt vaid laupäevaõhtuil ja pühapäevil.

Kuigi poisid oma hädade ja rõõmudega võisid enamail korril tulla vaid ema juure, tunnistasid nad kõigiti isa ülemõigust, reageerides kartuse, imetluse ja uhkuse seguga ta harvadele tähelepanekuile. Jalutuskäigud, teaduslikud katsetused ja sportlikud üritused omandasid isa algatuse ja osavõtuga peagu pidulikku ilme.

Proua Lipptal oli oma kasvatusmeetodis ühendanud koka ja ennatu haigepõetaja kohustused. Rammus ja mitmekesine toit, tubade temperatuur, kõrvade ja jalgade mähkimine osutusid selle olulisiks vahendeiks.

Köök oli alaliseks paigaks, kus algasid ja lõppesid proua Lipptali päevad, enamiku oma abieluajast ta oli veetnud seal pliidi ees. Õhtulgi võisid juhuslikult külla tulnud sugulased teda leida köögis söögivalmistamisel, kus ta hõõrus mehele küpsekaali juure heeringavõid või küpsetas lastele kremotartarikooke või korpe.

Kogu ta keedukunst tuligi kasuks vaid perekonnale, sest lõuna- ja kohvikülalisi vastu

võtta ei kuulunud Lipptalide perekonnatraditsioonide hulka. Härra Lipptal hoidis oma kukrut ja proual olid kadunud potikeste ja pannikeste vahele kõik soovid, kui tal neid üldse kunagi oli olnud.

Oma silmadegi elu proua Lipptal oli jätnud kööki — kõigi nende supikeste, praadide ja kastmete aurud, mis kerkisid päevast päeva ta ennastsalgava käe all, näisid kilena langenud ta rohekaile silmile: need püsisid tuhmide, liikumatute ja rasketena.

Preili Ora kuulas proua Lipptali küsimusi, mida see kodus tegevat, kas ta olevat hommikul väljas käinud, siis vaatas ta kraadiklaasi — mõlemad ootasid sooja — ja proua Lipptal sõnastas oma soovid laste tuleviku kohta või õigemini oma soovi, kuna tal oli neid vaid üks: „Ükskõik mis neist saab, kui nad aga on terved." See oli ainuke soov, mis preili Ora oli kuulnud proua Lipptali suust.

Proua Lipptal ei tunnud tualettide, pidude ega kinokülastuse tarvet, ta ei soovinud lugeda psühholoogilisi sõelumisi ega seiklusromaane, tal polnud tahet mõteldagi. Silentium — vaikus — rahu. Siin polnud midagi, mille eest murti mõõku ja viseldi unetult.

Preili Ora leidis siit rohkesti kinnitust. Kuid proua Lipptalgi näis tas tundvat vaimusugulast. Ta poolehoid, kui sellest võis juttu olla proua Lipptali kiretuse juures, avaldus tee ja küpsiste ängamises.

Kui proua Lipptal oli see, kes alati preili Orale ukse avas ning ta laste juure juhatas, kui see kolmel videvikutunnil nädalas nende majja ilmus, siis oli seevastu härra Lipptali kohtamine preili Oraga sündmuseks; tema audientsid langesid ikka nädalalaupäevadele või teiste pühade eelõhtuile, olid teataval määral pidulikud ja äärmiselt väsitavad, nõudes mitu tundi kuulamistööd ning pingutavaid heakskiiduvihjeid. Preili Ora katsus korraldada asja nii, et tal pärast neid närveerivaid audientse oli saunatund, vastasel korral ta ei maganud öösi hästi.

Vastandina prouale härra Lipptal oli pikk ja kõhetu. Hea isu, gurmaani kalduvused ja proua Lipptali nuumamisteaduse rakendus ei suutnud sellele pikkusele lisandada vastavaid proportsioone.

Arvatavasti aga härra Lipptal ei kaotanud siiski lootust kord jõuda ihaldatud sihile, sest uue ülikonna tellimise puhul ta käsutas rätsepat selle teha ikka veidi avarama kui mõõt näitas — „kasvamise jaoks“, nagu ta armastas ütelda. Muide, ta kandis alati vaid halli.

Härra Lipptal pidas klaas- ja kiviriistade kauplust ja oli viinud oma äri võrdlemisi keskpärasest algatusest kõrgele järjele, olles nimekaimaid kaupmehi Eesti idapiiril.

Noorelt õppinud õigusteadust, lahkunud ülikoolist perekondlike lahkhelide tõttu kursust lõpetamata, ta oli lühikest aega töötanud büroos ja siis isa surma järele jäänud õega ain-

saiks pärijaiks. Saanud õe käest oma väljamaksu-osa ihnsa Viljandi talunikust isa pärandatud kohast, oli ta jätnud koha büroos ja hakanud ärimeheks.

Suure eruditsiooniga, polnud ta mitte ainult väljapaistev spetsialist oma kaubasaaduste alal, omades siin puhtteoreetilisi teadmisi, vaid ka teerajaja majandusellu puutuvais küsimusis.

Kohaliku ajalehe saatuses ja ilmes oli härra Lipptalil küllaltki teeneid. Isegi astronoomiaga ta oli tegutsenud mõne aja ja kalliskivide tundmises ta võis võistelda mõne juveliiriga, olles sel alal uurinud raamatuid ning lasknud kätest läbi käia igasuguseid vääriskive. Ja hiljemini, elades küll kodus külluses, kuid hoidudes muidu igat seltsi kõrvalisist väljaminekuist, ta oli pannud nii mõnegi ilusa summa rubiinide ja smaragdide alla, pidades lähedat kontakti juveliiridega.

Nii oli sattunud ta kogudesse nii mõnigi keiserliku õuedaami kõrget rinda ehtinud pärl, olles huviesemeks mitte üksnes oma ilu ja väärtuse, vaid ka oma eluloo, oma traagilise saatuse poolest.

Mõnel laupäevaõhtul, kerges meeleliigutuses eelseisvast pühapäevasest horisontaalelust, kutsus härra Lipptal preili Ora enda juure teelauda.

Härra Lipptali lemmiktoit oli spinatiga muna või külm kanalihakotlet. Proua Lipptal

valmistas neid üksnes mehe jaoks, kuna lapsed ei tahtnud neid hinnata.

Süües seda lemmiktoitu kahe lambi valgel, sest peale hiigla kupliga laelambi heitis veel väike laualamp taldrikule oma elektrikiiri, osatas härra Lipptal preili Orale hooletu žestiga külmi suupisteid, küpsiseid ja keediseid, varjamata oma muheluskortse, millesse tõmbus ta lõtv näonahk suu ümber.

See väike arglik preili selle külluse ees, mis oli tal nii harva kättesaadav ja millest ta siingi hoidus, hammustades kohmetult kord ühest, kord teisest otsast oma koogitükikest, oli nii meelepärane härra Lipptali enesetundele, et ta puistas preili üle oma jutuga.

Vastamisi olles enda omast erineva olukorraga, tundis härra Lipptal suurt usku oma võimeisse ja suurt imetlust oma toiminguist. Ja preili täieliseks veenmiseks ta pakkis sellele lahkumisel kaasa mõne marmelaadikillu või liköörkompveki.

Preili Ora sõi kodus marmelaadikillud isukalt ära, unustades oma stoilised põhimõtted, nagu pisut purjuski kõigist neist kiusatusist, milles ta oli viibinud, ja läks seepeale sauna.

Härra Lipptalil aga valmis neil õhtuil jälle mõni uus üritus.

Ühel päeval härra Lipptal oli teinud hea kalliskivideostu kullasepp Jankelmanni kaudu: mitu suuremat ja vähemat rubiini ühe vaesu-

nud parunessi kaelaehtest oli sattunud ta kalliskividekollektsiooni.

Õhtul ta tabas preili Ora eestoast, riietatud, valmis äraminekuks.

Joviaalses tujus, nagu ta sel päeval oli, peatas ta preili ning, vihjates äsjaostetud rubiinidele, lausus:

„Preili, oodake, ärge veel minge! Ma näitan teile midagi.“

„Mis imeasi see siis on? Kell on juba nii palju. Kas siis seda teinekord ei saa näha?“ põikles preili Ora poolhäbelikult.

„Küll te näete. Ärge minge veel jah,“ sõnas ka proua Lipptal eemalt, toetades väheveenva tooniga mehe kutset.

Kui siis preili Ora, jättes palitugi õlgadele, astus härra Lipptali kabinetti, istus see oma kirjutuslaua taga, vahepeal riietunud paksu ja soliidsesse hommikukuube, näpitsad ninal, ja vahtis enda ees lebavale paberituustikesele.

„Valgus pole hea,“ sõnas ta preili Ora sisseastumisel.

Lähenedes lauale silmas preili siidpaberil punaseid kivikesi, üks poole pähkli suurune, teised vähemad. Härra Lipptal laskis mikroskoobi käest ja, libistades vähemad kivikesed lauale, tõstis rubiinpähkli preili poole, paberit lahti laskmata:

„Kas olete näinud midagi säärast?“

„Nii suurt küll mitte,“ sõnas preili Ora pisut pettunud toonil, tõmmates oma parema käe tas-

kust, nagu kavatseks ta võtta paberi enda kätte, kuid härra Lipptal ei eemaldanud kätt.

Jutustades preilile kivide ostu lugu, ta laskis paberikese enda ette lauale langeda, tõstis vähemad kivid tangikestega juure ja võttis mikroskoobi uuesti kätte.

Härra Lipptal rääkis vaikse ja salapärase tooniga kivide päritolust, nagu oleks läheduses keegi soovimatu, kellele ei tahetud seda teatavaks teha.

Jutustuse lõpul ruttas preili Ora tõendama oma ükskõiksust vääriskivide suhtes.

„Mina küll ei pea neist mitte midagi.“

„Ei mina neist kah hooli,“ oli nõus proua Lipptal, kohendades naabertoas laste voodeid, kuid ta hääles vibreerisid kerge hirmuna hädaohud, mis varitsevad vääriskivide omanikke.

„Kui minule keegi kingiks säärase asja, ma ei peaks sellest mitte midagi,“ jatkas preili Ora, „kuid minule ei kingi ka keegi kalliskive,“ lisas ta alandlikult.

Härra Lipptal kuulas naiste sõnu, nokitsedes pisut närvlikult kivide kallal. Ta oli oodanud suuremat mõju neilt kividelt noorele tüdrukule ning tundis nüüd enda jäänud ilma kujuteldud naudingust. Kahju ühelt poolt ja teiselt poolt harjumus viia läbi igal tingimusel oma üritusi, ajas teda alatud teed edasi sammuma. Ta unustas seejuures igasuguse ettevaatuse, kihutatud vaid himust äratada imetlust

tüdrukus, tõugata teda välja apaatsest tasakaalust.

Näis, et kividki ei läikinud enam endiselt, nagu jahutanuks tüdruku ükskõiksus nende sädelust.

Härra Lipptal teadis, et ta pidi toimima nagu oli toiminud kurat, kiusates Jeesust kõrves — panema ühte silmapilku kõik oma läikivad riigikesed, et see väike hingeke langeks ta ette ja kumardaks teda.

Jumal tänatud, preili Ora oli lihalik ja nõder inimene. Ning härra Lipptal lootis jõuda ette kuradist.

„Ma loodan, et teie pole suur kohvitanta," algas ta sissejuhatavalt. „Asi ei seisa selles, et ma kardaksin vargaid, mina pole juba niisugune, et ma esimese paugu mööda lasen ja alles teise külge, ei, mina paugutan juba esimese näkku, nii et nad hoidku juba enda huvides nahka. Parem siis juba, kui nad midagi ei tea."

Nende sõnadega härra Lipptal tõusis üles, tõmbas hommikukuue alt püksitaskust võtmekimbu ja lähenes kapile.

Preili Ora ei armastanud õhtul puudutada kuritöid ning härra Lipptali vihje häiris pisut ta meelerahu. Ta tundis nagu kauget hädaohtu kogunevat oma pea kohale ja ta pagenuks meelsasti Lipptali usalduse eest.

Ta kuulis, kuidas härra Lipptal avas raudkapi ukse, aga ta ei söandanud teha väikest pööret, et heita pilku kapi sisemusse.

Miks tegi härra Lipptal ta oma varanduste kaasteadjaks, pistis talle pihku hädaohtliku relva, mis nagu raske kaalupomm ta teadvusse kukkus?

Härra Lipptal oli varsti jälle laua juures, kätes kaks tavalist kellakarpi. Hoolikalt paigutas ta oma sakramendid lauale — üksteise kõrvale.

Ta tõstis aeglaselt karbikaane, mis käis tihkelt peal. Toas valitses hääletus.

Härra Lipptalil oli karbikaas juba praokil, seal pillas ta kaane uuesti peale. Preili Ora polnud enam suutnud vastu pidada, ta oli oma küürus keha järsu nõksuga sirgu ajanud ja sammu tahapoole astunud, tõmmates sealjuures õhku paar korda ahnelt kopsudesse. Kuid liigutuse juures libises kamm ta kohevaist juustest ning kukkus vaibale.

Enne kui poiss isa hüüu peale naabertoast pärale jõudis, hoidis preili Ora juba kammi näpus.

Teiskordselt sai härra Lipptal karbi avada ilma vahejuhtumita, kuid toimingu pühalikkus oli häiritud, poisid olid pistnud nagu märguande peale käratsema.

Kollast, punast, rohelist, sinist tuld põles väikestes uurilahtrites. Topaase, rubiine, granaate, smargade, teemante ja opaale.

Härra Lipptal võttis esimesena tangikeste vahele suure kollase topaasi, nagu ta mõista-

tanuks preili Ora huvi, kelle pilkude alla polnud eales sattunud neid kollaseid kive.

„Kinkisin selle kaelakee naisele, kui ta veel „tidrik“ oli,“ seletas härra Lipptal, tõstes kivi lambi lähedusse.

„Samuti selle granaaditähe,“ lisas ta, osutades nurgas lebavale küpspunasele tähtprossile. „Tema ei kanna neid. Mõtlen neist kividest teha igale poisile väikese kogu. Eks nad saa siis nende naistele.“

Preili Ora muutus nende sõnade juures pisut segaseks ootamatust kadeduspistest. Aga ta oli ju äsja siiralt väitnud, et ta ei hooli midagi kalliskividest? Tal oli häbi, nagu näeks härra Lipptal ta mõtted läbi. Kas ihaldas ta siis nüüd tõesti neid vikerkaarevärvilisi kive, mis lebasid läbisegi mustal sametil, puistates igasse kaare tulekiile?

Härra Lipptali tangide vahel oli nüüd teemanditera, tumedavõitu, lihvimata, nagu talupoeg linnasakste keskel, ja ta katsus anda oma häälele saladuslikku ja aukartlikku kõla, kui ta lausus:

„Emakese-maa töö. Kas olete näinud midagi säärast?“

Preili Ora pidi eitama: kes oleks talle näidanud sääraseid kive?

„Ja siin, näete, preili, väga kahtlane kivi,“ härra Lipptal tõstis üles eraldi lebava teemandi, „juveliirid ei tea ka midagi kindlat —, ah, üldse, juveliiridel on väga vähe teadmisi kividest. Olen

pisut tegelnud kalliskividega, mõtlen, et tunnen neid paremini kui mõni juveliir."

Härra Lipptali nägu oli kaotanud vähehaaval oma snobistliku ilme ning peagu teadusmehe vaimustusega ta jagas oma pisut katkendlikke seletusi preili Orale, olles haaranud väikesel laual lebava saksakeelse mineraalkivide käsiraamatu.

Ta vahetas luupe, mida oli laual mitu, kõrvutas raamatupilte ja kive.

„Mul on kavatsus nad võtta põhjalikumale käsitlusele. Kui teie teaksite, preili, kui vähe taipu on juveliiridel kalliskividest. Absoluutne tumedus. Ostavad neid lihtsalt hea usu peale. Olen ammugi tunnud huvi kalliskivide vastu. Aga seda rämpsu on nii palju, et ei jatku aega. Olen viimasel ajal enda lahti ütelnud mõnegi seltsi eestseisusest, paganad tüütavad ära, päästa nad aga jälle hädast! Las jandavad üksi! Lõppeks see autus ja närusus, mis seal kõikjal valitseb, on mulle talumatu. Kui te teaksite, kuidas asju aetakse!" ning härra Lipptal muutus oma kõnevoolu jooksul järjest avameelsemaks.

Preili Ora sõnakehvad ja veidi lapsikud vastused kadusid tähelepanematult härra Lipptali pikka seletusse nagu arad vihmapiisad, mida jõgi hoolimatult kaasa uhub.

Kastikese sisu libises härra Lipptali luupide alt läbi: violetid, punased, rohelised, sinised ja

kollased tuled. Hoides luupi oma käes laskis härra Lipptal preilil neid silmitseda.

Ja preili Ora vaatas, kitsad silmad küsivad ja värahtlevad, ta vaatas ning — ta himustas. Himustas neid nagu plika, kes esimest korda suudelnud ning mõistnud armastuse magusust.

Teinegi kast oli täidetud kividega, aga kui esimene kiirgas nagu kirju lilleaed päikeses, hõõgus see leebelt nagu kuuvalge öö.

Härra Lipptal siblis naeratades nende keskel oma tangikestega:

„Kuidas meeldivad teile need opaalid siin? Kas olete kuulnud, millist võimet omistatakse neile? Jah? — Vaadake, pärle on siin nurgas õige ilusaid. Tähendavad rõõmupisaraid, mis? Kas usute ka? Naised on ju puha ebausklikud."

Preili Ora oli imetelles kumardanud kerge nõksatusega kasti üle. Härra Lipptal võttis seda liigutust väsimuse tunnusena ja pakkus preilile tooli:

„Olge lahke, võtke istet!"

Kuid preili ei võtnud tooli, vaid mõtles: kõik see sädelus siin oleks proua Lipptali päralt, ometi naine ei kannud midagi. Ta ei tulnud kivide juure, kui mees neid võõrale tüdrukule näitas.

Kell ligines juba kümnele, kui preili Ora huulte üle libises juhusliku pausi järele:

„Nüüd ma pean aga minema."

Härra Lipptal jatkas peremehelikult veel mõne hetke oma seletusi ja hakkas siis, kui

preili aralt taskust kaelarätti kobas, aeglaselt laual esemeid korraldama. Ta oli endaga väga rahul. Preili Ora punase ja higise näoga lausutud: „Palju tänu! See oli nagu visiit kullasepaärri" pani ta kavalalt muigama, mille juures ta suunurgad tõmbusid siledaks. Tüdruk oli tõepoolest nähtust ärevil.

Sulgenud kastid raudkappi, sammus härra Lipptal sõbraliku köhatusega eestuppa, kus preili Ora vahepeal oli otsinud oma kübara ja kindad. Ta laskis preili eesuksest välja. Proua Lipptali polnud näha.

See juhtus esmakordselt preili Oraga, et teda lasti välja eesukse kaudu, mida kasutas tavaliselt vaid härra Lipptal, kuna perekond käis köögiuksest, ning et seda tegi härra Lipptal isiklikult.

Et polnud saunapäev, siis preili Ora jäi ilma oma rahustavast arstimist, mida ta seekord vajanuks hädalisemalt kui kunagi muidu.

Ta magas väga halvasti, tundis end unes lendavat ja õhus pöörlevat, uimasena ta soovis peatuda, kuid asjata, kuni viimaks ärkas. Ta neelas alla mitu oblaati veramooni, tarvitas migreenipulka — ja suikus hommikul mõneks tunniks sügavasse, nagu aju kleepivasse unne.

Kui preili Ora järgmisel õhtupoolikul Lipptalide köögiuksele koputas, segane ja kindluseta eelõhtu muljeist, avas proua Lipptal ta koputuse peale ukse. Ta oli oma tavalises rohelis-

kirjus lühikeses flanellkleidis, milliseid tal oli paar, ja luitunud roosakas kampsunis. Pead kattis tänagi must kübar, mida proua Lipptal kandis köögitöödel, kannatades ajutiste ägedate peavalude all. Ta oli ametis oma tavalise köögitööga, mille kallale ta jälle oli asunud pärast preili Ora sisseastumist. Nagu tavaliselt sel kellaajal pesi ta tänagi keeva soodaveega rasvaseid ja suhkrusi nõusid. Nagu tavaliselt rääkis ta tänagi preili Oraga majapidamisest.

Kuid miski pani preili Ora võõrastama. Näis, et vaid vana harjumus hoidis kinni sõnade liimist lahti läinud kujusid.

Proua Lipptali kollakas näonahk oli täna jumekas, nagu käinuks punane roosipuudritops üle neist vahakaist põskedest.

Eelmise õhtu kaks tundi olid puistanud proua Lipptali südant nagu noorustkülvav kevad, kiskunud elu vanadest juurtest, mis näisid lebavat ammugi sigimatult ta südames. Kadunud nooruse kaunidus oma maikuu sirelite ja õunapuudega, armukadeduse mürkhammas, uhkus mehe elutööst, uhkus kahe „kellakarbikese“ üle, hirm, omaniku tavaline jooksva — see kõik ärkas nüüd ellu proua Lipptali silmis.

Ta oli õmmelnud naabertoas, siis langetanud õmblustöö rüppe ja kuulatanud läbi laste kära, kuidas mees ja tütarlaps kabinetis kive vaatasid — ja temasse oli tagasi tulnud elu.

Preili Ora halvasti maganud närvid näisid

vibreerivat, nagu oleks ta kerge peapöörituse eel, ta oleks meelsasti istunud ja akna avanud. Õhus liikus niipalju talle võõrast, ebaharilikku elujõudu. Ja ometi veel eile oli see naine suigutanud ta närve oma hauaunega.

Preili Ora tundis enda haige olevat. Ta otsis väriseva käega klaasi vett ja hõikas poisi abitu ja kärsitu häälevõnkega tundi.

KAKS KAKSKÜMMEND VIIS

MART Lõoke ärkas imelise aistinguga peas, nagu oleks see topitud poolkuivanud teokehadega. Selline rebiva liimi tunne oli tal alati hommikul, kui ta eelõhtul oli hilja uinunud, mingipärast närvitsev ja tusane.

Raske oli avada silmi, kogu olemus kangestus mingi kesta all, jõuetu selle alt välja ronima.

Sellesse poolteadvuslikku pigistusse ei kerkinud ühtki teist selgemat eluriivet. See näis olevat ootusesse tõkestunud hall-must veepais, mille lahendab taevakõrgusest lajatav pikselöök.

Ent kui see surve tõrkus pikemalt tõusmast, puserdus hirm sisalikuna valla, nilpas meeleheitel ajusuundi, kuni hüppas välja mürgitanud pinnuna teadlik mõte: nälg!

Kõik eilne taastus, mõru ja ilge, tooli ja voodi vaheline võnkekäik, aju tõusvad ja närbuvad nibuootused. Hommikune tükk musta leiba valge piima klaasiga serveeris end kallis-

tatud naisena kahekümneneljatunniselt vaheteelt.

Eile hommikul kell üheksa oli Mart Lõoke söönud oma viimase leiva, joonud klaasi pooltilgastanud piima ning siis istunud laua taha raske prantsuskeelse artikli tõlkimiseks, mis võib-olla toimetuse lahkuse ja meeleolu suvatsusel kunagi pääseb ajalehe sappa. Polnud aga vähem võimalik, et käsikiri tuleb taas Mart Lõokese nahksetesse kollakätesse, valge ja puhas, mustad peened kirilõngad niudel — tasutu töö. See tasuvuse kahtlus näris üha Mart Lõokese tööüritusi, mürgitas sõnaleiu ja suletõmbe. Ja mida suurem oli olnud nälg, seda mõttetuma nõrutusena oli tundunud see sõnatähtede ümberristimine.

Uimasena, sakutades väsinult ja jõuetult võõrkeelset sõnadeketti, oli ta eilegi istunud, ikka jälle astudes puhkuseks voodi manu. Lebanud hetke, oli ta jälle tõusnud. Selle tinase istumise, astumise ja lebamise vahele oli tilisenud helerõõmsa kellukesena õpilaselt oodatav tunnitasu, pooleaastane võlakohustus, mille kallal ta oli raputanud kaks viimast nädalat näljase meeleheitliku ähvardusega, kuni isalt oli tulnud kindlasuune lubadus palgapäeval kustutada poja pisivõlg.

Naeruväärt tilluke oli see summa, seepärast võib-olla ta oligi seisnud isa taskus, seepärast oli tundunud ka kogu võlgnikuperele naljakana lühikese salkuspäise repetiitori raev.

Kaks kakskümmend viis, kaks kakskümmend viis, till-till, till-till, laulis see tilaväle kellasuu.

Kaks kakskümmend viis, kaks kakskümmend viis, kordas Mart Lõoke, tõusis voodilt, istus ja kirjutas. Kaks kakskümmend viis, ohkas ta ning heitis jälle voodile, sest eile oli olnud kahekümnes, kuupäev, mil kõikide seaduslike ametnike tühjad taskud täitusid krabisevate ja helisevatega.

Mart Lõokesel oli olnud ka kunagi sääraseid tähtsaid kahekümnendaid päevi, aasta mitme eest, kui ta oli veel tahtnud olla suur maailmaparandaja ja valguseapostel.

See oli olnud veel tol kuldsel ajal, kus ka diplomita isikut oli peetud tarvituskõlvuliseks. Siis oli Mart Lõokegi kuulunud isandakeste hulka, keda arvestas oma kindel, kuigi arvuliselt väike ringkond. Väikese külakooli ülemusena ta oli saanud rasvagi kasvatada lõua alla ja kõhunahale, kuigi kõik ta õilsad kavatsused olid osutunud reaalsuses purunevaiks nagu habras klaas, sobiv vahest inglite astraalkätesse, mitte aga võitleva maailma rusikaisse.

Ent siis olid tulnud paberid ja kutsed ning Mart Lõoke oli viisakalt tõstetud ukse taha.

Mart Lõoke oli nüüd paratamatult langenud nende õpetajate liiki, keda nimetati vahel ka mustatöölisiks. Ta oli hakanud ümber kirjutama teiste mõtteid ning ta maine suu olnuks õnnelik, kui sedagi teenistust olnuks külluses.

Ent kitsas oli leivatükk, mis pidi toitma ta suud. Kollendav nahk ja kibe-himur pilk silmis osutasid seda.

Mitu oodatud tähtpäeva oli talvekuil, mil tuli töörahasid väikestes annustes, poolnäljase suu enne kümneid kordi keerdunud. Ent suvi tõmbas kondid täiesti valla, siis puhkasid kõik kirjud mütsid ja päike sulatas viimse rasvakoe ribidelt.

Kuid tarvitses vaid kuskilt sigineda katkenud paberina lauale kroonine, kui Mart Lõoke kosutas puhevaks oma unistuskera. Helisev kaks kakskümmend viis — ja võis jälle mõne päeva kasvatada romantika roosilisi lillekesi.

Ent see tilisev kaks kakskümmend viis oli jäänud eile tulemata. Õhtu oli veeretanud oma rattad sisse, kuid keegi polnud kiskunud kella, pärimiseks asja Mart Lõokese järele.

Mart Lõoke oli rüübanud vett ning kell üheksa heitnud liikmed kolmat kuud saunamatule linale. Voodi oli talle paigaks, kuhu ta ajas enda nagu tarasse, kus rauges jõud igasuguseks ootamatuks teolennuks. Sest Mart Lõoke hoidis end hirmul iga võõra sammu eest, pidades kinni nagu truu muhamediusuline oma päevakombeist. Mingi energia kokkuhoiu seadus juhtis ta füüsilisi toimetusi veetõstust kuni kingapuhastuseni. Nagu hea peremees hobust, hoidis ta oma vähetoidetud keha jõupingutuste eest.

Tänane öö oli olnud halvem kui oli neid ena-

mik, köetud alatoitlusest, juhuslikust tööst ja norutunnetest.

Kui Mart Lõoke asetas oma määrdunud särgikäised üksteisele, ta aistis vere üha lahedamaks muutuvat vibreerimist. Ärganud meeli oli enesetunne valgem, kergem ja soojem.

Ühes tõusnud teadvusega tal oli kõhklemata selge otsus jääda lebama asemele, oodates teoürituseta, kuni seisab uksel eilse päeva töö vahele tilisenud kelluke — hõbedane kaks kakskümmend viis.

Nüüd pärast esimest ärksust andis end üha enam tunda tuska roiutav väsimus kehas. Määrdunud särgikäises käsi, mis püüdis kohendada vaiba äärt musta harjaslõua ümber, langes kiskuva ihaga tagasi oma endisse asendisse.

See oli imelik väsimus, see polnud tavaline, töös põletatud jõutule vajandus, mida taas suutis jälle toita puhkus, polnud negatiivne elu puudus, vaid siin pidi juba selle vähesus olema saavutanud piiri, kus ta oma eitusest tõusis jaatavaks.

See oli eriilmeline fluiid, mis surus oma tuhkhalli laia hambakihvaga suu veresoontele ning rüüpas aeglaselt oma janu. Ihaldav embus, mis ei võtnud ega vabastanud. Mart Lõokese vooras suu liipas veremaigu keelelt ja lõtvu, lahkumatuid käsivarsi väikesel kõhnal kehal.

Kuid alateadvuslik soov korrektsusele sundis teda andma oma ebameelsale lebamisele ilmsüütuse ilmet, tootma endas mõtet mugavast

tundideveedust horisontaalelus. Ta nihutas padja kuklaääreni, tundes seejuures tahtmatult jälle liigutamise iiveldavat nõrkust, ning sikutas õlad sirgeks tuhkrabiseval põhkkotil. Nagu põgus tuul hiivas teda hetkeks peatuse mõnutunne, kuid järgmisel liibusid tusaga üksteise vastu kondine selg ja voodilaud.

Haletsus, nagu hüsteerilise naise hääletu nutuhoog, lõi lõõskama Mart Lõokese hinges, kiskudes oma luubi alla kängus õlad, nöörilised kaelasooned, kogu mannetu keha luise alastioleku.

See liigutus triivis juba kandma ükshaaval teadvusse kogu äpardunud mineviku üksikjuhtumid, ähvardades nagu suur vihmasadu oma tilkade liitumuses materdada Mart Lõokese hinge ilmetuks savimassiks.

Kuid midagi ei kartnud Mart Lõoke rohkem kui möödunu naasmist, tundes mõnest meelsamastki hetkest vaid kadu kibedust. Seepärast ta katsus elada, hoides minevikku paksude mustade klaaside taga. Ta talumisvõime oli muutunud minimaalseks, iga tuikavama eluavalduse puhul ta puges kähku iseendasse, nagu tigu oma karpi, kartes vangutada oma suikrahu ja end koormata kogematu vastutustundega. Võimalikult vähem jõukulu, see oli nüüd ta juhtlauseks, sest endasäilitus ängas mõnutunnet rahakuluta ja alanduspalveta.

Harjunud kombel ta suunas nüüdki oma meeled kähku norgu hajutavaile välismuljeile.

Perenaine oli avanud söögitoa ja köögi vahelise ukse ning priimuse raske kohin ürgas ühetoonilise lõõtspasunana tuppa. Aeglaselt tatsavad sammud nagu hiiglakassi käpalask segasid end sesse muusikasse, vedades Mart Lõokese kujutelma tõrskeha väsinud rinnamärssidega. Perenaine keetis nüüd hommikust kohvi, kandes toose ja topse ühest ruumist teise, hall juuksekera lagunemas nagu ikka, juuksetolk kõrva kõditamas, silmad poolpilukil kiprunud kantnäos.

Maksmata üür meenus Mart Lõokesele mööduva kriipena, vaevamata pikemalt, sest oli saanud nii tavaliseks, et üüri ei saadud tasuda nõudeajal. Rahaliste tähtpäevade lunastamine oli talle juba siis osutunud komistuskiviks, kui ta veel oli olnud Kanti kategoorilise imperatiivi jünger. Pikapeale ta oli harjunud suhtuma rahalistele seikadele kui millelegi, mida ei saa lihtsalt alistada Kanti nõudele, nagu grammatikajuhisel on oma erandid.

Mart Lõoke mõtleb kohvile ja leivale, hirmuiidid väänlevad ärritatud madudena, et ta parem käsi tõuseb meeletuses nagu miljonitevarga osutuseks: see neetud poisilurjus, kes ei too oma võlga, kaht kahtkümmend viit.

Mart Lõoke neelatab, tiined silmad eksivad kitsale ja kõrgele kastile, mis asendab pesulauda ja millel seisab pesemata piimaklaas, valged kuivanud libled külgedel. Süütunne seltsib nende eilsete söögiriismete vaatlusesse, nagu

rüübanuks ta eile liigse ahnusega kogu piimaklaasi tühjaks, hävitades tänasegi annuse. Samas tunneb ta nõrkenud organism iiveldavat vastikust joodud kibehapuka vedeliku vastu. Lapsepõlves ta oli alati hüljanud seisnud piima, pahandades sellega peenutsusi tundmatut pesunaisest ema. Ta oli eelistanud sellisele piimale vett. Pidevalt piskult mõõdetud toidumäär oli aga tõrjunud kõrvale maitse, nihutades esiplaanile toiteväärtuse. Lapsepõlve vaiste õiendasid nüüd teadmised ning ta oli õpetanud end sööma hüljatud lehesalatit ja maksa, hinnates nende verdandvat jõudu. Täielist mõnu ei tunnud ta neist aga kunagi, iga portsjoni juures tuikas enam või vähem selgelt kaasa lapse tagasitõrjuv vaist.

Selles iivelduse ja nõrkuse roidumuses püsib poissahtake mehekeha, põlvekivide esile kõrgudes krobelise punakaslilla vaiba alt. Aegajalt ta suleb ja avab jälle silmad, prillidest, kurjast ööst ja näljase õõnsast tusast kõverdatud pilkudega teokleepuvad ribad.

Toa valgus on nüri, kaitstud oma põhjapoolse asendiga kirka elu eest, akna alumist poolt varjav riie peab veel kinni osa sellestki marlipaistest. Meelega ta süvendab endas teadmist oma üksiolust, äralõigatusest maailmast, naabermajust ja teistest majaelanikest. Milline nauding lebada nii, meelepärastab ta mõttes oma seisukorda, igasuguse kohustuseta, käsu ja keeluta võida sirutada liikmeid. Milline kades-

tusväärne muretus, hingekergus! Ja tema, rumal, ihkab sellest välja, kisab jälle askeldusi toovat rahakõla. Nagu kõrvetuul tuiskab see hõbevalge tuppa, kõrvetav ning üleskihutav, erutades himusid, kuni pihk on jälle tühi.

Ent see sasitud pea kavalalt sisendatud õnnekusetunne lahtub varsti nagu teeseldud viinaaur. Mõrk veremaik ja lakkamatult kaelustavad lõdvad käsivarred viskuvad nagu hooletussejätust vihastunud koerakihvad uudse, veel ägedama aplusega kiitsniredele.

Kõrval oli lõpetanud perenaine mehe ja tütrega oma kohvijoomise. Klõp-klõp, kõnelesid jälle riistad, rõõmsad oma tühjusest. Laual oli veel kannikas leiba lahti lõigatud kiiludega, või, juust — Mart Lõoke nägi neid ülima selgusega, nagu poleks olnudki hõredat räpaselaigulist vaheseina. Kirg sööstis uimastavalt talle pähe, jõutiivuline ja hoolimatu, kõrvetav tuleleek roidunud kehaahjus.

Perenaise liigutused on aeglased, suvel tal on aega veel eriti pikkmeeleks. Kannaks ta rutem need põrgulised iharused varju alla. Mart Lõoke vihkab hetkel vanaeite vaid seepärast, et ta on laisk leivakandmises. Hoidku kapis kas või angerjaid ja viinamarju, kuid ärgu ärritagu nendega laual, sest Mart Lõoke ei vastuta enda eest, et ta ei söösta voodist, tormates saagitseva jahikoerana leiva ja juustu manu, et löövad lõgisema taldrikud ja karahtavad toolid laua äärest. Hullumeelne!

Mis, kui ta nüüd tõesti läheks ning teostaks kujutelma, riisuks laua ja lõhuks tooli? Ta õlad triivivad juba ülespoole, piina katkestuse rõõm ühes teo pingsusega tõstab lahja verejoa ajju. Purjetusvalmis nagu paat veesuus püsib ta eilseta, piinata ja tusata. Lustina liplevad äsjased koormatused õlul. Tõus nüüd, üks kaks...

Ha-ha-ha, löss, langeb Mart Lõoke tagasi kotile, sooritades nagu tömp noorsõdur komandole vastaka liigutuse. Lõtv ja kannatav, nartsunud jälle oma paratamatusse olukorda, minetanud äsjase teotungi, ta kisub jälle oma kirgliku ootuse kitsesaba.

Kui ta koondab nüüd kõik oma vaimsed jõud ja kiiritab nad välisuksele, kujutelles rahatoovat poissi lähenevana ja treppitõusvana, juba hetke pärast tõmmatakse kella.

Ta püüab nüüd mõtelda vaid uksele, kuigi see on vilgas ja rahutu ära lipsama, üheväledune poisiga. Kulmud kokku kistud, musklid pingul, ta kisub oma soovi teoks. Täna ta usub igasuguseid imejõude, ta hell aju on kiirdunud kompavaks katsesarvekimbuks, sirutades end võimatusse ja kaugesse haige kujutelmateravusega. Uskudes kõhklematult, et uks avaneb lähimal hetkel ja — — —. Poiss ja uksepide, — poiss ja uksepide — Mart Lõoke vahib ainiti, ehitab alatasa üles nende piirjooned, kuni pilt muutub sõnaks, sõna hüüdvaks sosinaks.

Ta ronib kaugemale poisi järele, astub väravasse, kõnnib maanteele, varitseb rattamehi,

külastab poissi kodus, raputab ta asemelt, söögilauast, kisub tühjast lobisemisest, raamatu tagant. Ta käsutab, kihutab viivitamata teele looskleja, pistab talle raha pihku ning paiskab ta rattale: lennaku, sõitku metsikul sõidukiirusel, nagu oleks puhkenud tulikahju või oleks vend surivoodis viimaseis hingetõmbeis — joosku!

Rattarehvide lumerdades tõttab poiss, Mart Lõoke mähib ta kõrve liivapilvisse —, tuhatnelja, mööda kõigest! — Hei, seal ta peatub juba väikeses väravas, hüppab rattalt — sammud kõmavad kivitrepil, silmapilk peab helisema uksekell, käsi tõuseb — nüüd — — —

Mart Lõoke sööstab istuli, hingamist tagasi hoides, kõik liikmed on pinevas ootuses, pea huugamas, köetud nägemusest nagu raske elektrilaeng, kõrvaosutid kikkis — n—ü—ü—d.

Ta tunneb, kuidas ta hakkab juba väsima, kuidas hingamine lööb võbisema, liikmed loiduma, peas lühendub pinge — aeglaselt — jõuetu meeltehäireni, tülpinud nukruses, nagu pärast kirekat endapillamist, langeb kössinud poisikeseselg roidunult kokku. Nõrgalt lööb süda.

Nii lebab Mart Lõoke, lömitav lasu, põhurinnal, vaikne endaunustuseni. Hetk jõuab hetkeni, Mart Lõoke ei oota ega taha enam midagi. Nüüd võiks ta selgesti kuulda kellahäält, segamata ärevusest ja mina-massist, kui keegi keeraks roostetanud kellaratast, lööks käesõlmed

uksele. Kuid ei kellatärinat ega sõrmelööki lippa sealt, naabertoad vaikivad, hoov magab.

Mart Lõoke magaks ka meeleldi, ta silmad on suletud, mõte liikumatu, maitsmismeel kobab aegajalt ilatust, õrnalt kirvendavast suust verelähist maiku, liikmed nendivad hajameeli valuslõtvu sülelusi. Praktiline meel sosistab talle nüüdki, et uni kosutab, süstib elujõudu, rohkem kui teeb seda urbne leivatükk, rasvane lihakülg.

Tasa-tasa laseb ta end mähkida ühel marlikihil teise järele. Teadvusetus piirleb kõrgeid põlvekolonne. Juba ta arvab enese peitu pugenud, seal hüppab laest alla eluaskeldus — telefon käristab neli korda keelt, alandlikkusest mahasurutud hääl usutleb ja tänab:

„Paneme siis kolmekroonise, eks ole proua Aalberg, jah? — Noh, kuidas nii? Tohoh!... Ja-jah... kuid paneme kolmekroonise?... No muidugi. Jääb siis nii! Täname, täname, proua Aalberg! Head aega, proua Aalberg!"

Kuulutuseagent paneb hetkeks toru käest, et uue kärina järele jälle läkitada sesse mahedaid usutlusi ja palveid.

Unesegane Mart Lõoke haarab need kõned pika laisa mõtlemisega. See mõtlemine, nagu soojas hoitud õun, imab endasse aegamööda mädanikku — passiivset loidu halvakspanu.

Oli palju peremehi ülakorteri elanikul, üha tervitas, kumardas ja tänas ta hääl. Mart Lõoke kuulatas tuima hoolega, nagu tuleks tal kõik

need kõned kirja panna, unustades peagu oma hädise lebamise, oma ootuse.

Kõrval algas juba jälle lauakatmine — kolksatas taldrikuid, kõlises nuge ja kahvleid. Seeditud toidu asemele pumbatakse pea uus annus. Mart Lõokese kõrvad võivad varsti rüübata lurisevaid lusikatäisi, kahveldada liha ja aedviljakäntse.

Mingi vaikse ja pühaliku tähelepanuga kuulatab ta. Hommikune mässuline meeleolu on taltunud ning see vaikne kiindumine pererahva söömistoimingusse sisendab tasse mingi osasaamise mulje. Hetketi ta tunneb täielist rahulolu. Ta elav kujutlus on haaranud laua, toidu ja joogi, tõstmine toimub täielise endastmõistetavusega. Aralt eritub ila suutühemesse, veidi kibe ja vesine, kuid naudingut toov.

Muljuv nõrkusetunne paiskab ta järsku nagu kaunilt lilleliselt saarelt pimedasse ja rõskesse vahekäiku. Õnn on olnud üürike, järgnev kassiahastus tasub selle eest mitmekordselt kätte. Vilets nagu narts ta lömitab taas põhul.

Ent Mart Lõoke on ju vahipostil, nagu tukastanud sõdur ta on minetanud tõelisuse — till-till, lööb seal järsku äratades kõrvus helisema.

Kannatust! süstib ta end. Ametlikkus! Rahulik ootus! Ootus, see on nüüd ta töö. Silmus poisi kaela ja nöör Mart Lõokese pihku.

Mitte lõdvaks lasta! Mitte kõrvale vaadata! Keha on valvel! Rahu, rahu, mitte närvitseda,

hingata korralikult — veel kord, täieline r—a—
—h—u! Nii! —

See sugestioon oli kosutav, väike annus püramidooni, mis tapab peavalu, see tõmbas kõik rakud tihkelt kokku nagu lukustaja jäävann. Selle tulemuseks oli varstine teadvuse udusus, mis aegamööda tihenedes kiskus Mart Lõokese peast kõik mõtlemisniidiotsad. Mart Lõoke pidas ühes teiste õiglaste kodanikega lõunauinakut. Nagu inimene, kes korrapäraselt reegeldanud oma päevase dieedi.

Segav naerujuga kiskus Mart Lõokese jälle teadvusele. See kostis hall-valge aknaeesriide tagant, mis oli terve tänase päeva säilitanud oma ööseisaku, sisaldades meeldivaid aldinoote. Selle kõlal oli Mart Lõokesele taas mingi maagiline mõju, nagu häälelgi, mis sealsamas lülitas naerule venekeelse küsimuse:

„Skaži, Viivi, tõ boljšaja ili malenjkaja?“

See mähkis enda nagu rõnguv serpentiinpael Mart Lõokese südame ümber, süstides mingit magusust kogu ta olemusse.

Naeru ja hääle omanik oli kuulutusagendi roosa-valge pekklihaga naine Rebekka. Mart Lõoke pidi alati vaatama hoovi, kui ta kuulis ilusat tugevat Rebekkat trepist laskuvat. See naine oli nagu vänge joovutav lõhnaõli, mille paarist piisast jatkub meelte segipaiskamiseks.

Päeval nähtu sisendas õhtul ja öösel iharaid soove. Nende soovide täitumise mõte polnud ku-

nagi lähendunud Mart Lõokesele, kuna juba ainuüksi soov oli vallutav.

Kord ometi ta oli olnud ilusale priskele Rebekkale nii lähedal, et tal olnuks tarvis vaid sirutada käsi, et haarata ta ümaraid puusi. See oli olnud ühel pimedal õhtul, kui ta väljast tulles oli möödunud Rebekkast, kes kaevu ääres aeglaselt väntas veeämbrit üles. Mart Lõoke tundis oma hinguse panetuvat, ent iial ta poleks julgenud sirutada kätt pisimakski liigutuseks, kuigi Rebekka vahest poleks olnudki tõrgas. Teda hirmutas naise tundmatu kallistusjõud, mille ta oli paisutanud oma kujutelmas hiiglaslikuks.

Mart Lõoke mäletses veel kaua seda elamust, roositades sellega oma nukraid üksitunde ja soojendades toa jääkülma kliimat.

Rebekka armastas õues juttu teha väikese vene plikakese Viiviga hoovimajast, korrates oma mahlaka häälega üha neidsamu lauseid. Ja Mart Lõoke ei väsinud kuulamast selle muusikat.

Kuid täna tundus Rebekka rääkivat valjult ja karmilt, vaevu tõmmates südamele õrnuse virvet. Ta oli täna kauge ja seetõttu oli ta jõulisus ja priskus jõhker ja halastamatu.

Mart Lõokese kujutlusvõime jäi puhkama endises elutuses ja väsimuses. See oli mähkunud nagu eesriidesse, jättes ta mõneks tunniks tuimana põhukotile.

Kella kuue paigu ta tundis vajadust minna

väljakäiku. Ta ajas enda istukile ja hakkas riietuma. Seejuures pidi ta oma liikmeid eriliselt pingutama. Kauakestnud jõuetu lebamine tootis tas võika tunde, nagu roniks ta ärganud varjusurnuna kirstust. Seda tunnet süvendas veel toa summutatud valgus ja kogu korteril lasuv vaikus. Pererahvas oli vist lahkunud, võib-olla oleskles kuskil tagapool mõni üksik liige.

Mart Lõokeses oli taltunud iha leiva järele, nagu märatsenud tule hall tuhk varisenud vaguraks ja mungalikuks. Köögi lõhnad ja ruumide läbimisel riivatud kapid tundusid talle võõrad ja vastumeelsed. Praegu tõmbas teda vaid toa väsinud rahu oma probleemilagedusega.

Naasnud tuppa, ta istus ja hakkas aeglaselt ja ärevuseta mõtteis vaatlema homse päeva eluvõimalusi. Ta tahtis teha oma arved ilma täna oodatud rahata, püüdes hüljata selle veel võimalikku saabumist. Tänane päev on varsti lõpul, mille järele saabub unustust toov öö. Ja homme hommikul ta viib mõne raamatu bukinistile.

Kainelt ja rahulikult ta haaras tõlke ja asus teksti jatkama. Kuid rumal ja mõistmatu oli olnud tänast päeva üles ehitada teise inimese lubadusele, mõtles ta, pingutades näljanõrka aju tegevusele. Otse häbiväärne! Pahameel torgatas ta südamesse petise lubaja vastu ning põlgliku huultekrässutusega lõi ta ühe tugeva põlvesõlme teisele, nii et lüheldane püksireis jäi rippuma õhku nagu murtud piitsavars: ta hülgas nende närused hõbeseeklid.

Ta uhkus läks peruks ning kandis ta teed peksva hobusena hunnitule kujutelmale: külmrahulikult kaalub ta esikus poisi ees helisevat rahapaari, ja siis hüü — hüüt! vaid väike liigutus — ning kellahelin veereb kiviastmeid mööda kollasesse liiva. Ha! kes nüüd ei tahaks heita pilku poisi näkku!

Ei, Mart Lõoke pole nende narts, ta näitab neile, mis on inimväärikus, sõltumatus rahast, vabadus. Sendinärijad säärased!

See kõrkus laiutab lühikest aega, teda asendab varsti kõrvu ja saba liputav vagurus. Nagu ta mõistusega rändab kahe erikeelse sõna vahet, nii võngub ta tunne vaheldamisi uhkuselt vagurusele, vaguruselt uhkusele.

Nii ta istub tunni, poolteist, kuni kuuldub paremalt väike müdin ning kärisev kellalõik sööstab korteri vaikusesse.

Nagu hele välgujuga läbistas Mart Lõokese rinna. Tormakalt sööstis ta püsti, tõugates raamatud hoolimatult segamini. Kujuteldud hülgav vastuvõtt kadus hingesoppi nagu väledajalgne konn. Tõtates ärevuses ukse poole ta andis jalaga ägeda müksu veepangele, et see paiskas üles vormitud veejoad.

Juba esiku klaasukse läbi ta silmas trepil seisvat pikktugevat noorukit, kes ootuses piilus läbi klaasruudu üles. Mart Lõokese meeled olid nii tuisul, et peeglist möödudes ta unustas, nagu ta tegi seda tavaliselt, minnes külalisele ust avama, heita sesse pilku, pihu libistudes üle pea-

nupu. Ta kiskus lahti kaks vaheust, ämune rõõm näos vahtis ta aknaruudule kleepunud palgele, haaras kohmaka liigutusega võtmepea.

Lukk töötas väga visalt. Mart Lõoke pidi teda raputama korduvalt nagu tukastanud joomarit. Takistuse mõjul pingutus talumatuks vaid klaasseina lahutatud kahe keha tungisklemine üksteise poole.

Kui viimati uks lahti põrkas, lähenesid mõlemad üksteisele mingis hüplev-rõõmsas koeraja peremehe tervituses.

Tähtsa jõulise liigutusega pistis poiss käe paremasse rebenenud püksitaskusse. Mart Lõokese nõrk keha oli vajunud poolteadlikus ootuses alandlikult kössi. Ta sõrmed ribisid rahutult läikes püksiveeru. Nüüd vastati täitumisega võõristas ta oma päevast valusat ihaldust, äsjast kõrgistumist, saiataigna laguv-võbisev kindlusetus oli asendanud selle.

Poiss oli tõmmanud välja kahekroonise ning ulatas selle kolme sõrme vahel Mart Lõokesele. Ta näpuotsad olid roosad ja kulumatud nagu värsked hästipestud kartulimugulad.

„Isa saatis ainult kaks krooni," lausus ta pooltõsise, pooljuhmi pilguga.

Mart Lõoke, kelle tundehajumust raha silmamisel oli vallutanud häbelik tänulikkus, lüües palge vaikselt hiilgama, tundis järsku imelist nõksatust peas. See oli nagu väike ajukäärude nikastus, mille järele kukkus seal väntama mis-

ki, peenelt ja tõttavalt nagu vürtsiveski hammasratas. Tuli lõi moonilehtedena kõrvu.

Nagu ahne loom haarab küünistesse saagi, mille ta järgmisel hetkel oma vallutajahoos purustab, kiskus Mart Lõoke hõbelise rahatüki enda kätte. Hetke vaid hoidis teda nagu kaaludes parema käe pihul, siis tegi ta väikese tiiru poisi ümber ning tõmbas valla poolavali jäetud ukse. Tuli lõkendas ta kõrvus ning kihutas teda peatumatuks teoks. Järsk käetõst, kitsaist huulist surutud: „Kasi kuradile!" ja väike hõbedaläikeline ketas lendas hoogsa võnkega üle trepiastmete piki liivast teerada, viidates rohelisele murule.

Siis oli järg poisi käes — ühe pöördega anti ta ninale teine suund, tugev põlvehoop langes taguotsale, et ta sealsamas kõverdus trepikivil nagu rängas kõhuvalus.

Mart Lõoke lukustas jõuliselt raskesti sulguva ukse, pööras rahulikult trepi poole oma poisikesepihad ja kõndis sirgete tugevate põlvedega oma tuppa.

Ühe hoobiga tõukas ta aknapooled valla, nii et suveõhk sööstis ehmunult käker-kaela sisse. Mart Lõoke hingas sügavalt, naeratas ja hakkas kõndima edas-tagasi laua ja voodi vahelises ruumiribas. Ta liigutused olid edvistavalt-kerged, ta tavaliselt nõtkuvad põlved sirged, äsjane vihalõõsk roosatas ülemeelikult tugevasti kõrvad. Näis nagu pühitsenuks Mart Lõoke oma teist, uue inimese sündi.

KULDRAHAD

1.

SÜGISÕHTU vaikus ja pimedik liibus nõrgalt valgustatud akendele, mille taga istus Paula Kirmet valvates, lapsesukk rebenenud kannasuuga krobeliste näppude vahel.

Iga kord, kui ta tõstis pea, et võtta uut silmatäit hallist lõngakerast, vaatas ta pleekroosade alpikannikestega põimitud eesriideid, virgutades avaraks unerasked silmad. Need olid sinakaisse viirudesse ja kibarniidikesisse raamitud silmad, mille igakordne tõstmine meenutas ämblikuvõrku sattunud kärbse ehmunud ärkamist.

Kui sageli ta oli istunud siin akna all oodates, lühendades lambi valgel sügis- ja talveööde tunde. Iga öö oli võtnud talt kübekese värskust, pannud märgid suule ja põskedele, silmile ja juustele. Sukki ja särke, kleidikesi ja kindaid igas suuruses oli neil öil paigatud ja nõelutud, seltsilisiks mitmet nägu muremõtted.

Ikka oli see üks ja seesama, kes kärpis ta puhkust, ta unine käsi avas ukse ikka neilesamule aeglasile, veidi lohisevaile sammudele, millele ka ärritus ei suutnud anda vetruvat elastsust. Need sammud ei reetnud naisele iialgi, kas tulija tõi head või halba. Alles pilk tõmmusse pehmesse näkku, lumetuisu, vihma ja öökarguse jälgede taha, vaigistas ta pärimust.

Ainult mida rohkem oli möödunud aastaid, seda väsitavamaks oli muutunud ootamine, seda raskemaks päriv pilk.

Enamasti olid need rahalised uudised, mis mees tõi oma käikudelt. Nad olid sageli ebarõõmustavat laadi, kerglaste äritehingute põhjustatud veksli- ja oksjoniähvardused.

Jaan Kirmet oli lõdvakäeline ärimees, hooletus ja heldus võrsus ta sõrmist, rikkudes nagu rooste iga ostu-müügi profiiti, iga ürituse eluiga. Nagu põrsad olid need muretult ja kergelt sündinud plaanid, rõõmsad ja roosad, kes, niipea kui nad olid näinud maailma ja veidi sirgunud, surid mingisse katku.

Kuigi plaanid sigisid ja teostusid ilma naiseta, siis nende matusekulud võttis mees ilmtingimata sellega jagada. Ja kui seekord oli joodud sõpradega kauplusse äsja sissetoodud, veel tasumata viinu, oli naisele ka siin määratud ta alatine osa; kõndida ja nuruda summakesi tuttavailt ja sugulasilt, et lappida auku.

Valvav naine teab, et tänane linnasõit võiks tuua parimal juhul vaid nädalase pikenduse

veinitööstuselt, ja ta hilisöö unerasked mõtted võbisevad tõrksalt ootava kohustuse, temale määratud koputuste ja küsimuste ees. Ta on praegu laisk pingutuseks, nagu tõuk takutades oma mõtteid väikese lambitule ja magamistoa hämarate nurkade vahel. Laisk on ta praegu ka oma emavaistudes, toaseinas magavad lapsed hõljumas meeles tummas poolteadvuses.

Söögitoa kell lõi nagisedes ühe löögi. Naise poolärksad mõtted kahtlesid teda paigutada kesköö ja ühe vahemaale. Pidev töö ja toimetus oli talle sisendanud aja põgususe mõiste, sundides teda ette ruttama tegelikust tunnikäigust.

Kellalöök äratas tas kannatamatuse saabumisel oleva mehe järele. Ühtlasi meenus talle praeahju sooja jäetud söögipoolis.

Raputades kergelt oma riideid, nagu katnuks neid uni õrna tolmukorrana, ta tõusis ja heitis pilgu hingusist hõljuvaile vaipadele. Siis, väike õlilamp käes, ta siirdus söögituppa.

Vana roosidega seinakell oli ikkagi vaid pool üks. Söögitoast vasemal, pruuni kapi kõrval asetseva ukse tagant kostis aeglasi kähisevaid hingeid, osutades selle taga puhkava vanuseväsinud kopsudele.

Naine varjutas vasema käega tulekeele, nagu kardaks ta segada vanainimese põgusat und, sest temale, viiekümnele lähenevale naisele, olid raugast isa magavad ööd niisama kaitstavad ja

valvatavad nagu seda olid olnud kunagi tema ööd isale.

Kuid veel palju lapse ärevust ja alistust oli jäänud sugemena ema murekusse, takistades vananeval naisel tunda õiget täisealisiga.

Leige pliidi ja kauge söögipooliste lõhn hõljus köögis, juhtides naist praeahju manu. Vähevõitu sealihaga keedetud kapsad, kartulid ja porgandid olid aurutanud oma kastme väikesiks loigukesiks poti põhja. Naine liigutas neid hoolikalt, pöörates alumised pooled üles.

Puudutanud ka piimakannu, siirdus ta tagasi magamistuppa, peites jällegi ettevaatlikult tule valgust, kui ta läbis söögitoa. Liikumine oli pisut lahutanud ta roidumust, mureline ema, perenaine, tütar ja abikaasa olid tas jälle ärkvel. Ta kohendas kümneaastase tütrekese vasakule voodiservale libisenud vaipa, lükkas peapadja pojale mugavamini heledate kiharate alla ja istus siis laua taha, et jatkata endist tööd.

Roosakoelisel linal, millelt pikaajaline tarvituselolek oli röövinud tugevuse ja elastsuse, seisis vanaaegne, pisut tuhmunud klaasiga peeglilaegas, kahel pool karbikesi nööbi- ja lapikestetäitega ja poolkulunud kaantega raamatuid, sisaldades palveid, kombeõpetust ja keedukunsti. Enne kui naine pani käe pooleliolevale sukanõelele, vallandas ta kuklasse keritud peene palmiku, tõmbas peast võetud kammiga üle oimude ja keris seepeale palmiku uuesti üles. Ähmane peegliklaas osutas talle seejuures moonutatult

ta suurenurgelisi lõualuid ja kõrgeid põsenukke, mida raamis maiskollakas peen ja lõtv nahk, kujundades soppe ja vöödikesi, kus see oli soodus.

Tusase vinega silmis nentis naine oma nooruse kadu. Selle kaal oli seda raskem, et mehe nooremad aastad ühes selle muretu loomusega kujundasid nõudliku vastase.

Ja just see enese vananemise teadvus, see mehele mittevõrdsus sundis naist ühakibestunumalt, üha rängemalt, andestamatumalt võtma mehe vääratusi ja kergekäelisust.

Ta oli juba jõudnud lõpetada pooliku nõele, sirutades käe uue halli suka järele, kui maja otsa poolt hakkas kostma kauge vankrikõmin, hetketi täiesti kuulmatuks vaibuv, siis jälle paisuv, hoides kuulatajat kahtluse ja veendumuse teelahkmel.

Kui mürin oli muutunud juba pidevaks võnkeköieks, korraldas naine oma sukavirna laualaekasse ja kuulatas oodates, valmis samas tõusma mürina võimalikul katkemisel.

Vanker pöördus ümber maja nurga, kuulutades jutupominat, ja seisatus siis järsku.

Naine oli juba köögis, avades ust saabuvale mehele, kuna veomees oma sõidukiga kuuldus eemalduvat.

Ähmane lambivalgus langes tulija kitsaile pelgavaile silmile ja libedaile pruunikaile põskedele. Väike ümar suu musta vurrupaari all lausus vaevu summutatud häälel, arvestamata aja hilisust ja magajaid:

„Tere!"

Värske, külm sügisõhk hoovas ta riideist, kui ta avas poripritsitud palitu, ja pilgutades silmi, arendamata pikemat kõnelust teda pärivalt tunnistava naisega, liikus ta süüdatud tiku valgel läbi köögi ja söögitoa väikesse nurgatuppa, mis moodustas vähenõudliku kirjutusruumi, varustatud laua, tooli, raamaturiiuli ja teravselgse nurgakapiga.

Süüdanud rohelise kupliga lambi lauanurgal, ta tõmbas palitu seljast, mille alt tuli nähtavale sinine peen kalevülikond, ja riputas selle ukse taha. Lamp hooletu võttega käes, suundus ta magamistuppa, kuhu naine kattis talle tavaliselt söögilaua ta öisil saabumisil.

Paaritunniline sõit värskes õhus ja õhtusöögi viibimine olid erutanud ta söögiisu tugevasti. Ta lõikas ahnelt värsket rasvast liha, lisandades sellele ohtrasti soola, kuna naine oli istunud kummuti ette poolviltu ta vastu, teravad sõrmenukid tegevusetult põlvedel, vananev nägu öö ja mure ähmaste klaaside vahel. Kannatamatult kuulas ta mehe seletusi tee- ja sõiduoludest. Venitades ja end korrates näis see püüdvat aega võita ebameeldiva teate avaldamiseks, millega oli saabunud linnast.

Aetud halvast aimusest, muretüdinud, ei mallanud naine end enam pidada ning avas südamepakitsuse suutäie vaikusesse küsimusega:

„Kas Koemets andis pikendust?"

Mees näris liialdatult oma suutäit, rüüpas

veel enne lonksu hapu ja rõõsa piima segu, mida ta jõi meeleldi, enne kui hakkas aru andma oma käigust.

Naise poolt esitatud küsimusele otsest vastust andmata, ta algas hommikuse saabumisega linna. Et aeg olnud varane kuskile asutusse või ärisse pääsemiseks, siis ta veetnud pool tundi jaamas pudeli õlle juures ja läinud siis Liisi poole.

Õe nime juures elustus ka naise huvi, omapoolsete küsimustega õhutas ta meest veel üksikasjalisemaiks seletusiks.

Kõneleja täitis oma taldriku uuesti liha ja aedviljaga ja kallas kannust piima.

Kella üheksa paigu ta läinud linna, õiendanud pangas protsendid, vaadanud pudukaupu ja astunud seejärele Koemetsa poole sisse.

Pealtkuulava naise unised silmad märkasid, kuidas sööja paksud laud hakkasid järsku rahutult pilgutlema.

Polevat teist seal olnud, öeldud, et läinud panka ja kästud teda oodata.

Oligi teine varsti saabunud ja käsutanud kohe pärast tervitust: „Noh, õiendame siis aga arved!"

Tema hakanud siis seletama oma asja, nagu naine teab, läbimüük olevat olnud väga väike, rahvas ei teadvatki veel hästi mõnel pool, et tal on peened viinad sees, et tahes-tahtmata tulevat tal tasumisega viivitada.

Aga kus vanamees pistnud siis kukkuma,

polevat enam lasknud tal sõnagi suust, maksku aga oma arve, ootamisest ei võivat juttugi olla. Tema enam mingit pikendust ei andvat.

Vanamees kärkinud nii, et temal viimaks süda täis karanud, annud ka sõnu vastu ja kahmanud juba kübara järele.

Noh, siis läinud teine lahkemaks, lubanud pealegi pisut kannatada, aga järgneva nädala lõpul pidavat raha kohal olema. Siis ta ei mõistvat enam nalja.

Jäänudki siis sellega, pikemast tähtpäevast polevat ta kuuldagi tahtnud.

Rääkija oli lõpetanud söömise, haaranud taskust tikutoosi ning hakanud tiku abil puhastama toidutäitunud hambavahesid.

Naise kulmud olid tõmbunud paksemaisse kortsudesse, suunurgad teravnenud, kui ta küsides lausus:

„Ja kust mõtled sa tuleval nädalal saada selle summa?“

Mees viskas tiku taldrikule, ajas end julgelt ja lootustandvalt sirgu, tõmmates siledaks pintsakuhõlmad, ja sõnas:

„Noh, võib-olla saab Madiseltki.“

Madise oli kohalik pagar, kes vahetevahel oli aidanud Kirmeti mõne väiksema summaga hädast välja. Vähem oli ta teinud seda mingist sõprusest või heatahtlikkusest Kirmeti enda vastu, — selle lõtv ja pillav käsi ei äratanud tas suuremat hindamist, — kui ta temale appi kargas, siis vaid kahetsedes naise muresid, kelle

töökus ja hool oli alevikus üldises lugupidamises.

Kuna naise suu väljendas sõnatult uskumatust, pilkudes väsimus ja tusk, tõusis mees laua tagant ning hakkas varsti lahti riietuma.

See sündis aeglaselt ja teatava hoolega, sest tal olid pehmed käed ja laisk ihu.

Naine viis toidujäänused ja tarvitatud söögినõud kööki, vaatas laste vaipu ja mehe juba voodis olles ning mugavalt paberossi tõmmates ronis ka tema oma kõhna kehaga vaiba alla.

2.

Eelolev seletus abielupaari vahel oli leidnud aset ööl vastu laupäeva. Kaks päeva möödus naisel tavalises laupäeva-askelduses ja väikeses, nagu varastatud pühapäevarahus. Kirmet kõndis aeglaste sammudega poe ja toa vahet, ajas tuttavatega juttu poliitikast ja täitis külalislahkelt klaase maksmist ootavate viinadega. Ta mõnustus äiagagi lõunalauas pikemaks kõneluseks, leides tähelepanelikke kõrvu, sest Kirmet oli hea kõnemees, mahlaka hääle ja leidliku sõnaga.

Äi suhtus väimehele veidi kaheldes, tundes oma suuremat kaalu, kui talu ja majade omanik, kus väimees, hoolimata kõigest, oli ikkagi vaid üürnik. Viimasest polnud saanud ka talupidajat, äi oli pidanud selle välja rentima. Lootus võida koha kord üle anda Venemaale kadu-

nud pojale lohutas teda tütre valitud mehega, kelle loomus vajandas talupoeglikku jonnakasjõulist kindlust ja valju töökätt.

Kuid nagu teisedki andus ka tema väimehe kõnevoolule, selle laisk-pehmeile, teadeterikkaile ja kaunikõlalisile sõnule.

Nädalalõpu-võlg näris naise ööde ja päevade kallal, murest kortsunud näoga jälgis ta meest niikaua, kuni see juba esmaspäeva õhtul astus pagari poole sisse.

Kergendatud südamega jatkas ta mehe pagari juures viibides oma toimetusi, luges kümneaastase Ernaga õppetükke ja aitas Gustavil püstitada pilvelõhkujaid.

Hilisõhtul saabus Kirmet, heatujuline ja erk. Esimeseks asjaks tal oli teatada, et naabertalunik Kilp oli võitnud loosiga viiskümmend krooni. Ta ümar suu musta vurrutiiva alla muheles lõbusalt. Loteriid, nende võidud ja pettumused püsisid Kirmetil muutumatu huvipunktina.

Siis järgnes muud küla tühja-tähja, mida pagari juures koos olles oli kokku kantud.

Pükse jalast tõmmates ta jõudis laenuküsimuseni. Alles äratulekul ta oli saanud jääda hetkeks pagariga nelja silma alla. Teinud teine imestunud näo — kus temal see summa võtta, ei tasuvat rääkidagi, ega ta mõni pankur ole.

„Mis siis saab!" ohatas naine ning katkestas oma piitspeene juuksepatsi põimimise.

Kirmet oli juba vaiba all. Raputades suitsu otsast halle tuhahelbeid padjale ja pilutades lai-

salt silmi ta mainis loosi võitnud taluniku nime. Võivat ju Kilbi käest küsida, kes küsijale suu peale lööb, — aga ega sealtki suurt loota ole.

Naine puges oma põlvikatvas päevasärgis mehe kõrvale, käsivartes vedel ja lahja liha, külmad jalad sinakate soonte ja lillade niidikestega kirjatud. Mees tõmbas oma jalad koomale ning laskis suitsu ninasõõrmete kaudu kahe pika joana välja. Siis pööras ta pea pisut naise poole ning pilusilmi lausus ta summutatud häälel:

„Kui kuskilt ei saa, eks sa siis katsu papalt...“

Naine liigutas end järsult, nii et voodiots naksatas. Mehe poole pööratud näo tagant kerkis kõveralt ja kangelt peen must juuksenöör. Temagi hääl oli sosin, kuid tõrjuv ja pakil osatatud süüdlastundest:

„Kas jälle?... Ei, ei, mina oma kätt enam sinna ei pane. Võta ise, kui sa tahad.“

Ja täis piina ja põlgust:

„Veel kord seda.“

Mees käänas end pahaselt ja kiskus vaiba uneks kurgu alla:

„Hakka aga jälle virisema. Nagu kärbsele taguotsa torgatud. Kes sind sunnib, eks laseme tulla oksjoni. Kes seda papa mammonat sul tahab, on saanud teine iga kord jälle tagasi. Pole jäänud sentigi puudu.“

Naine vaikis hetke täis meelekibedust, siis midagi meenutades lausus:

„Ta ju tahab sel nädalal viia raha hoiupanka."

Pigem kahetsus kui kahjurõõm võnkus ta hääles.

„Kas ta ütles või?... Millal siis?" päris kaaslane, üllatuses jälle erk uneks kohendatud vaiba all.

„Nojah, võttis mult läinud nädalal kapivõtme, luges oma rahad üle, ütles, et peaks sõitma kolmapäeval."

„Kas on saanud teine haisu ninasse? Mida ta siis nüüd nii kardab?"

„Ta ju ammugi juba rääkis. Mis ta sest rahast kodus peab, kui pangas saab protsente."

„Kas ta mõtleb siis kõik panka viia? Kulla ka?"

„Ei-noh, kulda ta nüüd küll vist ei vii. See tal ju polegi nagu raha, oleks nagu midagi enamat. Ta ei raatsi seda lasta vahetadagi."

Mees ei otsinud enam mingit vastust, haigutas laisalt, silmad juba suletud, ja hakkas aeglaselt ja sügavasti hingama.

Naine püsis veel mõne aja ärkvel, kobades mõtetega, nagu mingist salasunnist painatud, mustjaspruuni kapi kallal, mis asetses söögitoas isa tuppa viiva ukse kõrval.

See oli kapp, mis kujundas lastele erilise huvi- ja uurimustemaailma, sisaldades oma kahepoolses jaotuses iganenudlõikelisi pühapäevariideid ja lõpmatut, aastakümneid kogutud tühja-tähja. Vanaisale kuuluvate esemete kõrval

rippus siin veel mõni kadunud vanaemale kuulunud jakk ja undruk, ja kõrge lintidega kuppelmüts lõbustas lapsi maskeraadiesemena.

Teispool riiuleil lebas vanaaegseid nõelu lagibübarate ja juuksekoonalde kinnitamiseks, peekreid, nööpe, vöösid, loterii-sõrmkübaraid ja lusikaid, karbikestesse ja linakestesse peidetud, kulunud kuld- ja hõbesõrmuseid siidi- ja villatuustikeste vahel, kamme, must-valgeid matuselehti, mõni kihla- või visiitkaart, margiriba, õhuke, pleekinud tähtedega kirjapoogen. Kõik see lõhnas kuidagi kõditav-raskelt ja salapäraselt, vürtsitatud veel kotikese nurka unustatud jõuluaegsest piparkoogist ja pähkleist. Isegi mõni vähike, paberituusti kleepunud kompvekipadjake, leidus mõnes nurgas karpide ja toosikeste varjus.

Ja kui ema juhtus olema kapi juures või oli vahel lühemaks ajaks unustanud võtme ette, polnud laste avastamis- ja vaatlemishimul enam maldu.

Samas kapis vasempoolses osas veidrate rinnaesiste, lipsude, lössisurutud kübarate ja kindapaaride alla peidetult lebab kaks kotti, üks nahkne, värvituks kulunud, sisaldades oma veninud külgede vahel siniste ja roosade paberrahade kimpe, teine rohelisest libedast siidlõngast põimitud, peente augukeste vahelt vilkumas kollast kulda. Vanaisa harvad ja tähtsad käigud kapi manu olid lastelgi teada, äratades põnevust ja uudishimu.

Nende kahe kotikese kallal segivad naise mõtted, hajutades une kortsude sahatud laubalt. Ta näeb end küürutavat kapi man ja sirutavat käe kulunud kotikese järele. Karmid nukilised sõrmed puudutavad juba naha pinda — varsti on ta pihus krabisevad värvilised paberid. Ta süda on aga täis tormi, veri kohiseb ta kõrvus olematuid hääli, kätes ja põlvis on patu argus ja värin, sest raha, mida piidlevad ta sõrmed, on võõras. See raha on hullem kui võõras, see on vana halli isa sääst, mille see on usaldanud tütre varju ning kaitse alla. Kuid selle asemel, et hoida talle usaldatut, tütar omastab sellest varga kombel hiilides ja salastades mitu hoolikalt loetud ja kokkupandud paberilõiku.

Ta pihus on kulunud nahkkott, karedad sõrmed krabistavad värvilisi uusi rahapabereid: üks, kaks, kolm... tardunult ja kohmakalt kuhjavad nad ühe paberi teisele, kägardavad siis kokku ja peidavad pihusüdamesse.

Naine tõttab mehele üle andma rahasid, nagu tahaks ta end sellega vabastada koormatusest. Aga mees, Eeva pattulangemisele ahvatleja, võtab küll paberid ta pihust, kuid jätab koorma endiselt rusuma naise südant.

Uneväsinud naine peidab jälle kapivõtmed, kuulatab samme söögitoas, peidab end, põgeneb vana isa rahulike ja tõsiste pilkude eest, elab läbi jälle palavikuaja, mis nagu punane sarlak kurnab teda rahavõtu ja -paneku vahemaal.

Valvaja kuulatab mehe sügav-pikki hingamisi, mis reedavad ängistamatut, rahulist und, ning viha käristab ta südamesse nagu nüri nõel tolmu ja tuule muljutud siidi.

Vaid paberrahade, kulunud nahkkoti järele on ta seni küünitanud käsi, roheline siidvõrk kuldketastega on seisnud puutumatuna. See kott on naise meelest püha ja kaitstud, see isa kuld on nagu ta hall habe, pälviv austust ja hirmu.

Ja nüüd, nüüd ta peaks puutuma ka sellesse. — See näib naisele, nagu peaks ta langema vargast mõrvariks.

Ärevus kütab kirju tule ta laugude alla, raputab und ja silub värskeks kõik mured. See on lühike ja raske mäss — kõikevaigistaja uni surub tugevamini peale oma käe — ja naise närvlik-lühikesed hingused liituvad ammu uinunud mehe omadega.

3.

Paula Kirmeti ööd olid lühikesed, ta päevad täis majapidaja, naise, ema ja tütre muresid, mitte harva ei lisandunud neile kohustusile ka poodniku töö.

Ja et vastu panna päeva koormale, ta pidi hetkeks katkestama kohustuste keti, minutiteks välja lülitama teadvuse oma tööst ja olemisest. See oli viie- või kümneminutine uinak, harva pikem, mitte kunagi venitatud tundide kestusse.

Nii ta oli tukastanud mõni päev pärast öist kõnelust mehega voodile, olles saatnud lapsed õue, hingama kuiva sügispäeva karget õhku.

Vaevu ta oli aga sulgenud silmad väsinu puhkuse õnnekusel, kui mehe hääl, kes ei leidnud iial vajalise olevat pidurdada oma kõne või soovi hetke, äratas ta küsimusega:

„Paula, kas magad või?"

Hüütu pea oli raske, kuid ta oli harjunud ikka küsimustele vastama, olema valmis soovidele ja käskudele ka unes.

Ta pihk ja lahja hallis kleidis kogu oli juba püsti, hirmunult küsides:

„Kas ma kaua magasin?"

Kirmet vaatas asjalikult kella vestitaskus ja jäi akna alla seisma, üks käsi püksitaskus, teisega siludes musta harjapaari ülahuulel. Viimane toiming oli tal ikka väikese kõhkluse ja järelemõtlemise tunnuseks.

Naine kohendas oma juukseid ja imes haigutusist lühikese une magusust.

„Noh, kas vaatasid järele, kui palju tal seal on?" lõpetas mees oma silumise ja pistis teisegi käe taskusse.

Naise nägu avaldas mittemõistmist, küsides pleekhallide pilkudega, viimaks sõnastudes ütluseks:

„Papa oma või? Eks sa tea, et ta selle ju eile ära viis."

Mees tegi peaga järsu liigutuse vasemale, nagu tahaks ta vabaneda väikesest ebamugavusest:

„Noh, ega ta siis kõike ära viinud. Roheline on ju alles, mis?“

Naise kogu isik oli vastutõrje, nagu poetunuks sada küünt nahakoest, kui ta vastas:

„Mis mina sellest peaksin lugema. See ta enda teada, kuipalju tal seal on.“

Kirmeti hääl oli muutunud oma aeglusest ja kõhklusest pahaseks ähvarduseks:

„Noh, kui sa säärast juttu hakkad ajama, siis pole minulgi tarvis pead murda. Las aga siis tulla oksjon.“

Juhuks, kui naine katsus osutada vastupanu ta soovidele, oli Kirmetil kombeks lüüa hoobeldes oma tühjadele taskutele, mängida maailmakodanikku, ähvardades raputada jalgadelt ajutise väikekodanliku argielu. Ta tavaliselt aeglane, mugavuse ja muretusega uinutatud temperament võttis siis sooja, ehmatades naist ning sundides teda närvliku rutuga nõrgendama oma positsiooni. Tänagi lõpetas naine tüli kartuses oma vastulaused, julgemata siiski avaldada nõusolekut mehe ürituse suhtes.

4.

Oli lõunaeelne reede. Söögitoas valitses nukker valgus, vihm piserdas tujukalt aknaklaase ning segastas pilke koltuvale sügisesele aiale.

Paula Kirmet on jäänud üksi tubadesse, pigem ta ise on end jätnud üksi. Mees on poes, Erna koolis, väikese Gustavi ta on saatnud sõbra poole ja isa palunud lõhkuda puid pliidi alla. Sest oma vanusekoormast hoolimata see

oli säilitanud jõu ja töötahte, nokitsedes kuuris, aias ja toas.

Naine korraldas segaste sõrmedega väikest vahariidega kaetud lauda kella ali, mil seisid läikivad vasksed kohvi- ja teemasin. Ikka jälle ta katsus leida oma näppudele uut tegevust, kui oli lõppenud üks esemenihutus, kartuses, et käte puhkus sunnib teda asuma ürituse kallale, mille ees lõi külmalt lõdisema ta süda.

Aga peened mustad osutid roosikellal ruttasid armutult oma kaarkäike. Kui kauaks võis isa veel jääda kuuri alla?

Naine otsustab otsida oma hirmule tuge mehe juuresolekust. On parem, ilustab ta oma mittesuutmist, kui nad ühiselt otsustavad, veel kord kaaludes summa suurust. See siin sooritamist ootav patt oli sunnitud ning vajas peremeest ja kubjast.

Ta suundus poodi viivale uksele, kuid kuuldes sealt hääli pöördus jälle nõutult tagasi.

Jah, seltsis kibestunud mõte ärevalt tuikavasse ajju, nii oli see ikka, mees esitas talle nagu restoranipidaja külalisele oma isikliku arvepidamise kulud — ja tema pidi siis maksma, pidi jooksma maju mööda ja laenama, pidi kas või varastama... Oli ta mees tõesti hull, et ta võis teda ajada võtma isa kuldrahasid...

Hirmunud kompamisel pistis ta käe põlletaskusse, mida kühmutas võtmekimp.

Oksjon — kui ta ei muretsenud raha, tuli oksjon.

Sõna „oksjon“ ei tähendanud naisele niivõrd häbi maailma kui hirmu vana halli isa ees. Sest isa, see oli ausus, auväärsus ja tublidus, jõukus ja iseteadvus. Kõiki abieluga alanud segadusi ja alandavaid seiku oli tütar vaistlikult katsunud tema eest varjata.

Roosikell lõi tärisedes oma löögid, tuuleiil, nagu tahaks temagi virgutada kahtlevat naist tegevusele, lõi kamalutäie vihmapiisku tärisedes vastu aknaruutu.

Naine sööstis nagu visatult kapiukse manu. Isa võis iga hetk olla tagasi...

Kaebliku kriuksumisega avanesid uksepooled, nagu kisendades tubadesse sooritatava teo. Kuuma pea ja vankuvate põlvedega kõverdus naine kapi põhja ette. Kohmetud sõrmed näisid algul sihilikult tabavat väärkohti riidepuntrais, nagu tahaksid nad koguda julgust ja osavust oma teoks. Kui kobamine oli viimaks paratamatult viinud kotile ning kuld punas talle vastu rohelise siidvõrgu silmade vahelt, tundis naine iiveldust südame all, nagu kiirgaks nende värvide koostus kuidagi ta toitmisfunktsioonesse. Äge vastupanu kuklas kangestas ta käe kuldketaste väljastamiseks.

Kuid kõrvad viirastasid välisuksele läheneva sammudemüdina, murdes käte jonni. Üks, kaks, kolm — hakkas parem käsi rutates laduma rahasid vasakusse pihku.

Iga ketta lisandamisel tundis naine üha suuremat ahastust. Need väikesed riigipea

kuldpildid põletasid nahka ja muljusid oma raskusega soonis. Ta soovis, uskus peagu, et mingi taevavägi segab vahele, kärgatab pilvedest kõu, sähvab tuline pikne, et takistada ta tööd.

Kuid kuskilt ei ilmunud vahelesegajat taevaega inimväe kujul. Vajaline summa kogunes ta pihku, hoolimatu rõõmuga hiilates sügispäeva poolvalgusse. Kollakas ja soe oli see läige, kuid ses tundus mingit ülbet irvi, mis sisendas naisesse hirmuga segatud võikusvärina. Ehmunult kaalus ta parem käsi kergenenud rohelist võrkkotti, seda peites otsisid ta sõrmed kapipõhja sügavusi nagu uputajal. Nagu mõrvatud inimkehale kuhjas ta sellele apla ägedusega katteid.

Tõustes kangete jooksvahellade põlvedega liitis ta tasakesi uksepooled ja puistas rahad teispoolselt riiulilt haaratud kotti.

5.

Nad olid ses poolhooletus, pooltegevusetus meeleolus, mis valdas tavalisti ema ja lapsi, kui isa viibis päeva ärasõidus. Siis järsku lõdvenes kogu majapidamise rõngas, muutusid aeglasemaks tegelevad käed. Tööpäev muutus eriilmeliseks pühapäevaks, kus ema magas öösi lastega laias abieluvoodis laisemalt ja rõõmsamalt, keetis lõunaks midagi kerget ja magusat, toidus hellitamata vanaisa kõhtu rahuldades heeringa ja soojendatud supi või hapu piimaga. Siis leidus aega ja julgust võtta moeleht kätte

ja lugeda elukorralduse näpunäiteid ja joonealust novelli.

Kuid tänast pühapäeva rõhus naisel äsja sooritatud vanaisa kulla võtt ja ta oli käinud ringi haigena ning peitnud kapi võtmeid, sõrmed üha kobamas ümarat võtmepära põlletaskus või padja all. Ta oli peljanud isa lähedust, nagu võiks see lugeda ta näolt, ta kumerdunud seljalt ja kohmetunud kätelt hirmsa süü. Kollane kuld, säilinud veel rohelisse siidvõrku, helistas talle lakkamatult kõrvu toimunud röövi.

Tänane päev erines aga veel selle poolest, et oli Erna sünnipäeva eelpäev, mille tõttu hõljus õhus salapärast ootavat ja rõõmsalt üllatavat. Ernal olid juba hommikul ärgates homme oodatavad üllatused meeles ja veres, nagu roosa palistus kirjates sügispimeda koolipäeva hommikut.

Väiksemale vennale, emale ja isegi sünnipäevadest kulutatud vanaisale kandus see elevus edasi. Esimesel kibeles uudishimu kõrval pisike kadedus, et tema ise polnud seekord kangelane, kuna ema mõtles väikesele sõrmusele ja raamatuile, mis isa pidi linnast kaasa tooma, varus koogi küpsetamiseks vajalisi aineid, tundes tavalist emalikku liigutust küünalde lugemisel, mille arv oli kasvanud möödunud aasta omast jälle ühe võrra. Omavoliliselt võetud kuldrahadki kadusid seejuures hetkeks hirmutavaina meelest. Tütrekese homne silmasära soojendas tedagi.

Ja emarõõm laskis tal lootuses ja usalduses tõusta mõtteil taeva poole, uskudes Jumalas heatahtlikku ja koormakergitajat ülemvõimu. Munakoori lebas köögilaual, suhkru- ja jahujäänuseid kotikesis ja küpsva sünnipäevakoogi lõhn levis köögist tubadesse, äratades vanaisa südames kinkimise ja rõõmuvalmistamise soovi.

Vanaisale oli tütretütar oma targa ja vaikselt rõõmsa olekuga olnud alati meelepärane, rohkem tähelepanu leidnud kui väiksem vend. Vanaisa nimetas Ernat oma väikeseks arstiks, sest viimane, vähehaaval suuremaks sirgudes, oli hakanud tal täitma masseerija kohustusi. Õhtuti, pärast seda, kui Erna oli valmistanud oma õppetükid, istus vanaisa söögituppa toolile ja Erna asus oma ümarate kõvade rusikakestega tööst ja aastaist kangestunud pihtu kloppima. Et tal poleks igav, jutustas vanaisa lugusid oma noorpõlvest ja kupja-aastaist mõisas.

Vanaisa kavatseb nüüd väikest arstijat meeles pidada. Ta mõtleb oma säilitatud kullakogumile, mida hoiab tütre kapi nurgas, sõlmituna veel naise annetatud mälestusesemesse, rohelisest siidlõngast heegeldatud kotti. Sellest kotist võtab ta ühe kettakese, kollaläikiva, keisri palgega, teiste samataoliste seast. Väike Erna hoidku see endale, kuni jaksab juba ise teenida.

Ja vanaisa läks oma tütart Paulat otsima, et väljastada kuldraha kapist.

See aga, niipea kui sammudemüdin kujutas

talle hallide oimudega roosalt läikivat pealage, kitsaste sinihallide silmade pilku, mille vanusenõrkust ta lapsehirm oli takistanud täieliselt tunnustamast ja mis pärast sooritatud kullavõttu oli talle omandanud peagu selgeltnägelikkuse, pages võbisedes kuulde- ja nägemispiirkonnast.

Kook kuivas ahju, rauga nokitsev ootamine köögis võis venida igavikku, naine ei ilmunud kaitsevate uste varjust, kuhu ta oli end peitnud. Käsi võtmetaskul valvas ta isa lahkumist.

Koolist saabuv kergete jalgade ja sünnipäeva-südamega Erna kattis vanaisale lõunalaua, andes emale mahti puhata oma hirmudest poeruumis, kuhu vanaisal polnud tavalisti kombeks siseneda.

Vanaisa sõi lõuna, unustamata oma kavatsust, tütretütre hoolikas teenimine vaid süvendas seda.

Koorides kahvli otsas suurt muredat kartulit, millist toiduliiki ta eriti hindas, ta pöördus tütretütre poole käsuga, muhe võru habemes:

„Erna, ole hea laps, mine õige too mamma käest kapi võti!“

Erna lippas kohe käsku täitma.

„Mamma, apapa tahab kapi võtit!“ hõikas ta juba poeukse künnisel, kui ema tünni juures tõstis ostjale silke kaalule.

Ema vastus viibis, sest silke oli tõstmisel libisenud tünni kõrvale maha, aga siis ta lausus

väikese Erna meelest peagu kurjustaval häälel, taskus leiduvat võtmekimpu kobamatagi:

„Mine nüüd, küll ma pärast annan.“

Ostja lahkunud, lukustas naine poeukse ning läks tänavat kaudu kööki. Erna söötis väikest venda, vanaisa oli läinud oma tuppa piipu tõmbama.

„Mis see apapa siis neist kapivõtmeist tahtis?“ küsis ema tütrelt kannatuskiprunud näoga, käskides sel algul lükata koomale vanaisa toa ukse, ja hakkas siis koguma toidunõusid söögitoa laualt.

Erna ei teadnud nimetada põhjust ja oli oma lapse-rändmõtetega minetanud peagu juba võtmeküsimise. Tühi kõht oli nüüd päevakorras.

Naine aga, keda see järsk, teole nii kiiresti järgnenud küsimus uimastas nagu kõva rusikahoop kuklasse, teadis, et nüüd oli alanud see, mille saabumise ees ta oli võbisenud, lootes ning uskudes siiski salajas pääsu.

Seni hooti teeselnud seesmine ärevus muutus metsikult ägedaks, murdes läbi oma piiridest. Jäänud üksi kööki, mässasid ta käed tarbetuis teosooritusis, meeltheitvad, saladuse varjamise unustavad häälitsused pääsesid valla. Siis lukustas ta toa ja köögi vahelise ukse, tarvitades kaalumatult kõige otsemat ja primitiivsemat kaitsevahendit.

Vaikus ja pealetungi näilik puudumine oheldasid mässavaid tundeid, mõtteniidid vilksahta-

sid esile, kujundus kaine arutelu ja lohutus: kapi võti oli ju veel tema käes. Seda ei tulnud loovutada mingil kombel. Niikaua kui võti oli tema käes, polnud mingit ohtu. Isa pärimisele tuli lihtsalt ütelda, et võti oli kadunud, et väike Gustav oli selle mängides kuskile peitnud. Erna pidi katsuma küsida, milleks isa tahtis kappi avada. Võib-olla polnudki midagi karta.

Need olid head ja rahuandvad mõtted, lootus Jumalale raamus jälle südamele nagu valge rõngas.

Siis meenus naisele hetkeks kõige sobivamana näiv pääs igasuguseist pärimisvõimalusist — külaskäik rätsepanaisele, kellelt oli ammu soovinud uudse käise lõiget, et värskendada oma mitu aastat peetud musta siidpluusi. Ta korraldas kiiresti köögilaua, heitis pilgu sahvrisse peidetud sünnipäevakoogile, millele tuli veel õhtul kaunistus peale riputada, ja meenutas, et poeuks oli lukustatud.

Kuid vaevu oli ta avanud söögituppa viiva ukse, et tuua palitu ja rätt, kui õues viibinud Erna kööki sööstis, vali seletus saadetud väikese Gustavi kilkeist.

„Proua Roik tuleb — — — sidus hobuse lasingu külge ja käis juba poeukse taga — —."

Proua Roik oli lähima väikemõisa valitseja abikaasa, kes pidas lahkelt ülal läbikäimist kohaliku intelligentsiga ja külastas ka vahetevahel Paula Kirmetit, kelle seltskondlikku julgust ja tütarlastekooli-haridust oli varjutanud pidev

töö ja mure, sundides teda kohtlema valitsejaprouat alandlikkuse ja ara austusega.

Nüüdki erutas taas teade külalise saabumisest põgusa kohkumise. Pilk riideile ütles talle, et nii ei või minna vastu valitsejaprouale. Käsutades sosinal Ernat juhatada proua Roik „suuretuppa“, nagu nimetati külaliste vastuvõtuks määratud ruumi, ta põgenes juba lähenevate sammude eest magamistuppa, et ümber riietuda.

Lastearmastajal valitsejaproual võttis aega Erna ja Gustavi tervitamine ja küsitlemine. Paula Kirmet oli jõudnud juba võtta seljast töökleidi ja põlle ning riietuda musta siledasse seelikusse ja kreemi pesupluusi. Põlle võtmekimbuga peitis ta hoolikalt voodi jalutsisse vaibaääre ja töökleidi alla. Ja libedate juuste all igapäeva murelik nägu pehmendatud alandlikuks ja viisakas-rõõmsaks naeratuseks, ta väljus vabandusega „suure tuppa“ külalise juure, kes oli seal istet võtnud albumitega laua ees ja kuulas Erna koolijutte.

Valitsejaproua liikuv valge, kuid tervejumeline nägu muutis silmapilkselt oma ilme lapselt emale. See oli säärane muutus, nagu see toimub näitleja juures, kes astub lavalt tegeliku elu kaaslaste hulka. Mäng jääb ka siin, kuid ta on väiksem ja verelähedasem, kohandatud elu raamidega, mitte rambivalgustuse paari tunniga.

Väike Erna lahkus ja täisealiste jutt pöör-

dus teeoludelt majapidamisküsimustele ja äsjasele seltskondlikule huvijuhtumile, metsaülema vabaabielule endise vallakirjutaja naisega.

See paar oli olnud juba pikemalt seltskondlike sosijuttude aineks, ehitud kõigi salalike loomakirgedega, Therèse Raquin'i ja Laurenti eluline kaksikportree.

Paula Kirmet kuulas neid jutte ära vaistliku uudishimuga, rohkem aga arusaamatuses imestades kui tundes keeltliigutajate ja kõrvuteritajate pahelist erutust.

Valitsejaprouál oli täna veel teinegi pikantne teema suupärane: nõdramõistuselise Peili Liide sohilaps vana köstriga. Ja kuna proua ise oli suur kiriklaste arvustaja, siis ei võinud süüdistuste ja moraalijutluste lõppu ette näha. Kuulajale mõjus kõneleja agarus rahustavalt, uimastades koormatud teadvust, nagu suits suigutab närvleva meele.

Vahepeal täitis väike Erna hoolikalt oma ülesandeid söögitoa ümaral laual, mida valgustas suure kupli ja klaasnarmastega laelamp. Gustav lehitses vana pildiraamatut, peatudes ikka jälle samade meelepäraste piltide man ning katsudes kõrvallebaval paberil aimata järele teda paeluvat.

Vanaisa oli toonud oma prillid ja lehe ning uuris maailma sündmusi, aeg-ajalt kergitades hõbedavärvi prillilooka ninal ja sosistades habemesse raskemaid ja tähtsamaid sõnu.

Erna oli jõudnud oma vihikute ja raamatu-

tega joone, oli naerdes parandanud venna koopia, mida võis aga õigemini nimetada karikatuuriks, ja vahtis nüüd igavuse- ja unemõtete vahel vanaisa paljale läikiv-roosale pealaele, sidudes seda köögiseinal rippuva suure seapõiega. Üha tuimemaks ja tuimemaks muutis teda see liikumatu tähitlemine. Viimaks tõusis ta, et heita veerandtunniks magamistuppa voodile.

„Kui sa kuuled, et kell lööb pool," käskis ta venda, põimides möödudes selle heleda otsmikukihara ümber osutissõrme, „siis tule ja aja mind üles."

Vend raputas oma loki lahti, sooritades lõuaga hammustava liigutuse, ja lubas teda äratada kesköötunnil.

Jättes praokile magamistoa ukse, et ta poleks pimedusega üksi, Erna kobis vanemate laia voodisse.

Sirutades end ta tundis ema kleidi- ja põllepundart jalge all. Samas helises põlletaskusse jäetud võtmekimp. Erna tõmbas jalad kõrvale, sulges silmad ja hingas mõne korra sügava mõnuga.

Samas pöördusid ta mõtted aga tagasi kuuldud helinale, haarates kindlamalt seda põhjustanud eseme. Ema oli vist jätnud voodi jaluttsisse riiete sisse võtmed. Siis tugevnes lambi all alanud rammestus, ta sulges silmad uuesti pimeduses, mida lõhestas uksepraost langev

valgus, ja vaibus hetkelisse mõnusasse kõigi organite passiivsusse.

Veidi aja pärast, kui esialgne rammestus oli vaibunud, pöördusid ta mõtted võtmekimbu juure. Ta sirutas varbaid ja voodi jalutsis helisesid jälle vastu kappide ja kummutite võtmed.

Ka söögitoa kapi võti oli seal. Vanaisa oli ju ennist seda pärinud. Ema oli olnud poes ja oli küsiva Erna ära saatnud. Vanaisa oli niimoodi jäänudki võtmeta. Ja pärast oli ema unustanud anda võtit, kuigi ta oli küsinud, milleks vanaisa seda vajas. Kes teab, millal lahkub külaline . . .

Erna ajas end istukile. Ta teeb heaks ema unustatud sammu, nagu ta on varemgi sooritanud mõne ukse lukustamise ja siibri sulgemise, kui ema oli seotud teiste askeldustega.

Hetk, ja Erna oli võtmekimbuga vanaisa kõrval.

„Sa küsid ennist kapi võtit, emal polnud siis aega."

Vanaisa tõmbas silmad leheveerult, nihutas prillid madalamale ja vaatas üle klaasi ääre lauale asetatud võtmeile ja siis kõnelejale.

„Ja-jah, küsisin küll, sul ikka meeles, hea laps," tänas ta toojat, naeratades halli habemesse.

See ei läinud enam tagasi magamistuppa, vaid istus laua ääre ja hakkas lehitsema juturaamatut, oodates väikese salauudishimuga, et vanaisa avab kapiukse.

Vanaisa luges oma leheloo lõpuni, pööras teise lehekülje ja laskis alles siis prillid ninalt langeda.

Vargsi ta heitis muigava pilgu lugevale tüdrukule. Lapse seal olles oli pisut imelik otsida kinki, aga või Erna nüüd kapipõhja nägi. Veel vähem võis ta teada, milleks võeti kuldraha.

Vahepeal oli valitsejaproua heitnud pilgu oma väikesele kaelas rippuvale kuldkellale ja nentinud ehmudes, et aeg oli juba hiline. Sepise juures ootavale kutsarile määratud ajast oli juba rohkesti möödunud.

Rahustusist hoolimata tõusis ta ja Paula Kirmet järgnes talle, et saata külalist.

Kuna valitsejaproua avas punaste eesriietega varjatud ukse, haaras ta laualt lambi, et valgustada väljapääsu.

Üksteise järele astusid nad söögituppa.

Esimene, mis neile silma puutus, oli kapi kohale kumardunud meheselg.

Valitsejaproua astus tervituseta kiiresti kõrvale, et mitte aega viita, tahtes vaid Ernale ütelda head aega.

Ent tütrele ei võinuks isa ilmuda kohutavamas seisundis kui oli see, millises ta teda praegu nägi. Oli küllalt, et isa oli kapi man, hoop oli liig järsk ja ootamatu, et ta suutnuks mõtelda, nentida, kas isa oli juba avastanud süüteo. Ta tundis, kuidas verehoog paiskus pähe, ujutas metsik-valusa teadvuse nagu marulise laine. Tantsisklev virvendus eksitas päranikistud

pilgu. Tuikuv lamp käes, mida ta nüüd hoidis nagu mängiv laps, ta tõmbas oma pika kogu kössis vastu seina, kuna teised vaatasid teda ehmunud imestusega. Erna sosistas valitsejaprouale nutuselt:

„Mis emaga on?...“

Põlvituv isa pingutas oma vanusekangestunud keha ülestõusmiseks, tajudes enda ümber toimuvat midagi arusaamatut.

Kuid enne kui suutsid ta põlved painduda, oli tütar kumardanud ta juure alla. Imelises vastuolus oli ta puhas korralik soeng käristatud näojoonte ja häiritud pilguga. Ta laskis kuuldavale väikese, kuulajaid võõristava naerukihistuse enne sosistatud küsimust:

„Hi-hi-hi, kes küll tappis loomakese ja peitis pesasse? Hi —“

Samas kallutas lamp oma kupli klirinal põrandale.

Kui kohkunud valitsejaproua tahtis haarata lambi, varises Paula Kirmet samal hetkel teadvusetult kummuli.